

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ RESMİ KUTLAMA VE TÖRENLERİN OSMANLI BASININA YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba DAĞLI

TARİH ANABİLİM DALI

ANKARA, 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ RESMİ KUTLAMA VE TÖRENLERİN OSMANLI BASININA YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba DAĞLI

TARİH ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif FİDAN

ANKARA, 2021

ONAY SAYFASI

Tuğba DAĞLI tarafından hazırlanan “II. Meşrutiyet Dönemi Resmi Kutlama Ve Törenlerin Osmanlı Basınına Yansımaları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurum	İmza
Dr. Öğr. Ü. Mehmet Akif FİDAN		AYBÜ	
Kabul	☒		
Red	☐		
Doç. Dr. Miyase KOYUNCU KAYA		AYBÜ	
Kabul	☒		
Red	☐		
Prof. Dr. Eyüp BAŞ		ANKARA ÜNİVERSİTESİ	
Kabul	☒		
Red	☐		

Tez Savunma Tarihi: 19.08.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 19.08.2021.

Adı Soyadı: Tuğba DAĞLI

İmza

Aileme...

TEŐEKKÖR

Öncelikle beni her konuda destekleyen ve sevgisini hissettiren sevgili aileme minnettarım. Danışmanım Mehmet Akif FİDAN'a, tez konumun sınırlandırılmasına yardım eden Kenan OLGUN'a teşekkür ederim.

Tarih eğitimini almamda, tarih konusunda daha çok bilgilenmeme ve tarihi daha çok sevmeme sebep olan değerli Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde bütün hocalarıma saygılarımı sunarım. Bu güne kadar hayatımdan geçmiş, eğitimimde yer alan bütün hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Tuğba DAĞLI

Ekim 2021- Ankara

ÖZET

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ RESMÎ KUTLAMA VE TÖRENLERİN OSMANLI BASININA YANSIMALARI

İbrâhim Müteferrika'nın Osmanlı'ya matbaayı taşımasıyla ortaya çıkan Osmanlı basını, başlangıcından bu yana kadar birçok olaya şahitlik etmiştir. Gazete ve dergilerle birlikte halkın bilinçlenmesi arttırmayı amaçlayan basın çoğu zaman propagandaların merkezi haline gelmiştir. Tanzimat döneminde belirginleşen propagandalara karşı devlet çeşitli nizamnameler yayınlayarak ya da yasalar çıkartarak kontrol altına almaya çalışmıştır. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı basını İttihatçıların elinde şekillenmiştir. Bu dönemde gazetecilerin öldürülmesi, sürgün edilmesi, gazetelerin ve dergilerin kapatılması basını kısıtlayan çeşitli olaylar da yaşanmıştır.

Türkler, eski dönemlerden bu yana kadar yıldönümü, zafer, dini bayramlar, özel günler gibi birçok konuda çeşitli kutlamalar ve törenler yapmışlardır. Osmanlılar da bu kutlama ve törenleri devam ettirmiştir. Osmanlı kutlama ve törenleri, halk ile devletin birbirine yaklaşmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kutlama ve törenlerle birlikte çeşitli kavramlar da ortaya çıkmıştır. Kutlama ve törenlerle birlikte kutlama ve törenlerde kimlerin yer aldığı, kutlama ve törenlerde neler yapıldığı, hangi uygulamaların yer aldığı gibi birçok konu açığa çıkmıştır. II. Meşrutiyet döneminde devletin yeni bir sistemi benimsemesiyle beraber, resmi olarak birçok gün ortaya çıkmıştır. Halk arasında İttihat, Türkçülük, Meşrutiyet gibi yeni kavramlar açığa çıkmıştır. Osmanlı basını diğer birçok konuda olduğu gibi yapılan birçok kutlamayı gazetelerine taşımıştır.

Tezimizin temelinde Osmanlı basını bulunmaktadır. Aynı zamanda konuyla alakalı olan kitap, makale gibi kaynaklarda incelenmiştir. Bu çalışmada birinci bölümde Osmanlı kutlama kültürü hakkında bilgi verilecektir. Tezin son, asıl ve ikinci bölümünde yer alan II. Meşrutiyet dönemi resmi kutlama ve törenleri Osmanlı basını ile birlikte incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Osmanlı basını, Resmî Kutlamalar ve Törenler, II. Meşrutiyet, Eğlenceler, Bayramlar.

ABSTRACT

II. THE REFLECTION OF OFFICIAL CELEBRATION AND CEREMONIES OF CONSTITUTIONAL MONARCHY PERIOD ON THE OTTOMAN PRESS

The Ottoman press, which emerged when Ibrahim Muteferrika introduced the printing press to the Ottoman Empire, has witnessed many events since its inception. Along with newspapers and magazines, the press has often become the center of propaganda, which aiming to raise public awareness. The state tried to control it by issuing various regulations or enacting laws against the propaganda that became evident during the Tanzimat period. Especially during the Second Constitutional Era, the Ottoman press was shaped by the Consolidationists. During this period, there were various events that restricted the press, including the murder and exile of journalists, along with the closure of newspapers and magazines.

Turks have held various celebrations and ceremonies on many subjects such as anniversaries, victories, religious holidays and special days since ancient times. The Ottomans also continued that celebrations and ceremonies. Ottoman celebrations and ceremonies and caused the people and the state to get closer to each other. At the same time, various concepts emerged with the celebrations and ceremonies. Along with the celebrations and ceremonies, many issues such as who took part in the celebrations and ceremonies, what was done in the celebrations and ceremonies, which practices took place were revealed. During the Second Constitutional Era, with the state adopting a new system, many official days were established. New concepts such as the Consolidation, Turkism, and Constitutional Monarchy emerged among the people. The Ottoman press carried many celebrations to its newspapers, as in many other subjects.

The main part of our thesis is the Ottoman press. At the same time, it has been examined in resources such as books and articles related to the subject. In this study, in the first part, information about the Ottoman celebration culture will be given. In the last, main and second part of the thesis, II. The official celebrations and ceremonies of the Constitutional Era will be examined together with the Ottoman press.

Keywords: Ottoman State, Ottoman press, Official Celebrations and Ceremonies, II. Constitutional Monarchy, Entertainments, Fests.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	13
OSMANLI KUTLAMA KÜLTÜRÜ	13
1.1. Dini Bayram Kutlamaları.....	13
1.2. Cülus Törenleri ve Cülus Yıldönümü Kutlamaları.....	17
1.3. Doğum Günü Kutlamaları	21
1.4. Doğumlar	23
1.5. Düğünler	27
1.6. Elçi ve Yabancı Hanedan Ziyaretleri.....	36
1.7. Galibiyet Kutlamaları	39
1.8. Kandil Kutlamaları	40
1.9. Nevruz Kutlamaları.....	45
1.10. Yenyıl Kutlamaları	50
İKİNCİ BÖLÜM	54
OSMANLI BASININDA RESMÎ KUTLAMA VE TÖRENLER	54
2.1. II. Wilhelm'in İstanbul Ziyareti.....	54
2.2. İyd-i Millî (Hürriyet Bayramı) Kutlamaları.....	63
2.3. İstanbul'un Fethi Kutlamaları	72
2.4. İstiklal-i Osmani (Osmanlı Bağımsızlık Günü) Kutlamaları	80
2.5. Avusturya- Macaristan İmparatoru Karl'ın İstanbul Ziyareti.....	84
2.6. V. Mehmed'in (Sultan Mehmed Reşad) Cülus Yıldönümü Kutlamaları	89

SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA	99
ARŞİV BELGELERİ.....	99
ARAŞTIRMALAR- KİTAPLAR.....	101
MAKALELER.....	102
TEZLER.....	104
İNTERNET KAYNAKLARI	104
BİLDİRİ.....	105
ANSİKLOPEDİ MADDELERİ	105
GAZETELER	106
EKLER	111
EK 1. İstanbul'un fethini anlatan yazı	111
EK 2. 1915 yılındaki İstanbul'un fethi kutlamaları	112
EK 3. 1916 yılındaki İstanbul'un fethi kutlamaları	113
EK 4. 1912 yılındaki Sultan Mehmed Reşad'a yapılan resmi tebrikler ve Hürriyet-i Ebedi tepesinde yapılan resmigeçit	114
EK 5. Karl ve eşinin ziyaretleri	115
EK 6. Karl ve eşinin İstanbul'daki ikinci günü	116
EK 7. Vilayetlerde İstiklal-i Osmani kutlamaları	117
EK 8. 1913 yılındaki İstiklal-i Osmani kutlamaları.....	118
EK 9. II. Wilhelm'in 16 Teşrin-i Evvel 1917' de olan ziyaretleri.....	119
EK 10. II. Wilhelm'in İstanbul'daki son gün ziyaretleri ve ayrılışı	120
EK 11. II. Wilhelm'in hayatı ve önceki ziyaretleri hakkında.....	121
RESİMLER	122
Resim 1. Karagöz gazetesinin İyd-i Millî için hazırladığı ilk sayfası	122
Resim 2. 1911 yılındaki İyd-i Millî kutlamaları esnasında süvari alayının Edirne'ye girişinden bir görünüm	123
Resim 3. İstanbul ziyareti sırasında Alman İmparatoru II. Wilhelm ve V. Mehmed...	123

Resim 4. Avusturya-Macaristan İmparatoru I. Karl ve Sultan V. Mehmed saltanat arabasında	124
Resim 5. Sultan V. Mehmed'in Alman imparatoru II. Wilhelm'i İstanbul'da karşılaması	124
Resim 6. V. Mehmed'in Almanya imparatoru kayser II. Wilhelm'le	125
Resim 7. V. Mehmed Reşad'ın cülus yıldönümü kartpostalı	125
Resim 8. Cülus yıldönümü için Sa'di Bey köşkünde asılan kandiller	126
Resim 9. Abide-i Hürriyet	127
Resim 10. II. Wilhelm'in Gelibolu Ziyareti	128

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
BOA	: Cumhurbaşkanlığı Devlet Osmanlı Arşivleri
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
no	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
Yay.	: Yayınlayan

GİRİŞ

Kutlamak sözcüğü sözlük anlamında kutlama işi, tebrik, kutlama töreni olarak geçmekte, tören sözcüğü ise merasim, anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı, merasim, seremoni olarak geçmektedir. Her iki kelimenin anlamlarına bakıldığında her ikisinin de birbirlerinin anlamlarını içerdiği görülmekte, her iki kelimeyi de farklı yönleriyle ele alabilmek zor görülmektedir. Konuyu daha iyi anlaşılabilmesi açısından Zeynep Tarım Ertuğ tören ve kutlama hakkında şu bilgilerini belirtmek yerinde olacaktır: *“Kutlama özel bir durumun iyi ve güzel duygularla idrak edilmesi olup törenler bu şenliklerde ve kutlamalarda belli bir usulün takip edilmesine denilmektedir. Dolayısı ile tören eğlence değildir bu en açık biçimde bayramda görülebilir; bayram sabahları sarayda tebrikleşme töreni yapıp bayram alayı şehir içine çıkararak namaza gider. Bu resmî bir devlet törenidir ve en ince ayrıntısına kadar yazılmış olan kuralları vardır. Bayram şenlikleri ise eğlenmek için yapılır.”*¹

Türkler’ in eski çağlardan beri çeşitli kutlama ve tören yaptığı bilinmektedir. Osmanlılarda yapılan kutlama ve törenlerin çoğu eski Türklerde de yapılmıştır. Örneğin İran ve Arap kültürünün etkisiyle ortaya çıkan, Uygurların Mart ayında, Hun ve Göktürklerin Mayıs ayında “*yeni gün*” adını verdikleri günü Osmanlılar “*Nevruz*” olarak kutlamışlardır.² Selçuklularda düğünlerde yapılan çeyiz, saç ve mehir geleneği Osmanlılarda devam ederken, kına gecesi, paça günü gibi çeşitli kavramlar da eklenmiştir.³ Osmanlılar Türk ve İslam geleneklerini içinde barındıran bir devlet olması sebebiyle eski dönemlerden aldıkları kutlama ve törenleri devam ettirerek sürdürmüştür.

II. Abdülhamid’in (1876-1909) Osmanlı - Rus savaşındaki yenilgi üzerine meclisi dağıtmasıyla I. Meşrutiyet dönemi sona ermiştir. II. Meşrutiyet’in sonu Mondros Mütarekesi, Teşkilat-ı Esasiye kanununun neşri ya da saltanatın kaldırılması olarak üç şekilde kabul edilmektedir. Meşrutiyet kavramı daha sonra Farsça’da anayasalı monarşi

¹Zeynep Tarım Ertuğ, “Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı Sarayı’nda Eğlence ve Meclis”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2007, s. 4.

²Salim Koca, “Eski Türklerde Bayram ve Festivaller”, *Türkler Ansiklopedisi*, I-XXI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, III, 83.

³Aziz Başdın, “İçtimai Gelenekler Açısından Selçuklularda Toy, Düğün Törenleri ve Gelenekleri (Sultan Alp Arslan Dönemi)”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Bilecik 2017, s. 400-406.

anlamıyla yer almıştır. II. Abdülhamid döneminde Jön Türk kavramı kuvvetlenerek 1908’de meşrutiyeti yeniden yürürlüğe koymaya zorlamıştır.⁴

İttihat ve Terakki Cemiyeti, meşrutiyet fikrini yaymada özellikle taşrada, Makedonya ve Trakya’da örgütlenme kurmuştur. II. Abdülhamid’in sansürü özellikle Makedonya’dan gelen haberlerin ulaşamamasına neden olmuştur.⁵ II. Abdülhamid’in yönetimine karşı gelen birçok dernek 27 Aralık 1907 senesinde Paris’te bir araya gelmiştir. Kongre sonucunda II. Abdülhamid’i tahttan indirmek için ilk önce pasif direnmenin yapılacağı, halka hükümete vergi vermemesi söylenecek, ordunun ihtilalcilere karşı silah kullanmaması sağlanacak son olarak da genel ayaklanma çıkaracaklardır.⁶ Makedonya’da kurulan güçlü örgüt sayesinde II. Meşrutiyet fikri yayılmış, 23 Temmuz 1908’de Manastır’da 101 pare top atışı yapılırken, Selanik’te de meşrutiyet ilan edilmiştir. Bu durumlar devletin acilen toplanarak 23 Temmuz 1908’de II. Meşrutiyet’i ilan etmeye zorlamıştır.⁷ II. Meşrutiyet’in ilanından sonra artan birçok bölünme ve akım II. Abdülhamid’in tahttan indirip sürülmesine neden olmuştur.⁸ II. Meşrutiyet dönemi ise yeni padişah V. Mehmed’in devletin başında olduğu bir dönem olmuştur.

İbrâhim Müteferrika’nın matbaayı bulmasıyla başlayan Osmanlı basın hayatı II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı basını İttihat ve Terakki’nin istekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Gerekğinde hem basın özgürlüğü, hem de kanunlarla kısıtlama yoluna gitmiştir. Gerekğinde ise gazetecileri öldürme ve sürgün etme yolunu izlemiştir. Önceki dönemlerde etkisi olan Osmanlıcılık akımı etkisini azaltarak yerini Milliyetçilik ve Türkçülük gibi akımlara bırakmıştır. II. Meşrutiyet döneminin başlarında basının öncelikli amacı meşrutiyeti tanıtmak ve öğretmek olmuştur. Gazeteler meşrutiyetin yararlarını, toplumsal farklılıklara özgürlükler tanınması, yolsuzlukların önlenmesi, ticaret, tarım ve sanayide büyük bir kalkınmanın gerçekleşmesi olarak özetlemişlerdir.⁹ İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin görevlendirdiği valiler Anadolu’da gazete ve dergilerde yer alan tartışma ve

⁴M. Şükrü Hanioglu, “Meşrutiyet”, *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2004, XXIX, 388; İhsan Burak Birecikli, “Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet’in İlanı Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Ankara 2008, s. 215.

⁵Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 119.

⁶Cezmi Eraslan, Kenan Olgun, *Osmanlı Devleti’nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınları, İstanbul 2006, s. 58.

⁷Eraslan, Olgun, *Osmanlı Devleti’nde Meşrutiyet ve Parlamento*, s. 64-65; Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, 10. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 283.

⁸Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, s. 295.

⁹Bünyamin Ayhan, “II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın”, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset*, ed., Hakan Aydın, Palet Yayınları, Konya 2010, s. 63.

düşünceler sayesinde ulus bilincinin yerleşmesini sağlamıştır.¹⁰ Ancak bir süre sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti de basını denetleme yoluna gitmiştir.¹¹

24 Temmuz 1908’de gazetelerin sansürsüz yayınlanması gazete ve dergilerin sayısında artış yaşanmasına neden olmuştur. İstanbul’dan taşraya Türkçe, Ermenice, Rumca matbaa makineleri taşınırken Anadolu’nun birçok yerinde basımevleri kurulmuştur. 1908 başında bütün Osmanlı ülkesinde 120 gazete ve dergi varken II. Meşrutiyet’in ilk yedi ayında 730 adet imtiyaz başvurusu vardır. Bu miktar İstanbul için 52’den 377’ye çıkmıştır. İzmir - Aydın bölgesinde 110, Suriye- Lübnan bölgesinde 85, Selanik’te 57 başvuru vardır. Çıkarılan gazetelerin 308’i Türkçe, 41’i Türkçe-Arapça, 20’si Türkçe- Fransızca, 16’sı Türkçe- Rumcadır. Bunların dışında Arapça, Fransızca, İtalyanca, Ermenice, İbranice, Bulgarca, Arnavutça, Sırpça, Almanca, Farsça ve diğer dillerde de gazeteler çıkmaya başlamıştır. Bunların dışında Trabzon, Bağdat, Kudüs gibi yerlerde ikinci derecede merkezler oluşmuştur. Mekke ve Medine’ye kadar ulaşan basın ile ülkenin neredeyse tamamına gazete ve dergiler yayılmıştır. Gazetelerin giderek yaygınlaşmasıyla birlikte her kesimden birçok insan gazete çıkarmaya başlamıştır. Yayılan basın taşranın da önemini artırmış, İstanbul’dan taşraya Türkçe, Rumca, Ermenice matbaalar nakledilmeye başlanmıştır.¹² Avrupa’da basılan gazeteler posta aracılığıyla Türk okuyucuyla buluşmuştur.¹³

4 Nisan 1909’da anayasada 12. maddedeki “*Matbuat kanun dairesinde serbesttir.*” maddesine “*Hiçbir şekilde basımdan önce teftiş ve muayene edilemez*” cümlesi eklenmiştir. Sadece devlete, padişaha, dinlere yönelik ve ayaklanmayı kışkırtıcı yayınlara yasak getirilmiştir. Anayasa değişikliği kapsamında genel af da çıkarılmış ve sürgündeki gazeteciler yurda dönmüştür.¹⁴ İlerleyen zamanlarda basın İttihatçı basın ve muhalif basın olarak bölünmüştür. Bu bölünme sonucunda gazetelerde birbirlerini eleştirici yazılar yazılmıştır. İttihatçı basın ve muhtelif basın birbirlerini eleştirirken devlet hakkında meclisin işlevsel olmadığı ve basına daha fazla özgürlük tanınması gibi birbirlerini tamamlayıcı yazılar yazmışlardır. Eylül 1908’de gazeteciler tarafından Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye

¹⁰ Ayhan, “II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın”, s. 65.

¹¹ Mevhibe Savaş, *İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın*, Gazi Ün. Fen-Ed. Fakültesi Yayınları, Ankara 1998, s. 8-10.

¹² Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, 3. Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul 2018 s. 87- 88.

¹³ Ayhan, “II. Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki, Siyaset ve Basın”, s. 62.

¹⁴ Hamza Çakır, Hakan Aydın, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın Sansürü”, *İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset*, ed., Hakan Aydın, Palet Yayınları, Konya 2010, s. 238; Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 89.

kurulmuştur. Bu cemiyet İstanbul'daki Türkçe, Rumca ve Ermenice gazetelerinin müdürlerini toplayarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin istekleriyle 7 Eylül 1908'de “*Matbuat Programı*” dedikleri yayın ilkeleri belirlenmişlerdir. Bu ilkeler şunlardır:

1. Padişah hakkında daima saygılı ifadeler kullanılacak. Şayet gazetelerin birinde ima yoluyla da olsa bir hakaret bulunursa bu hakaretin derecesi seçilmiş bir heyet tarafından belirlenecek.
2. Devlet yöneticilerinin geçmişteki ve şimdiki şahsiyetleri üzerinde durulmayacak, ancak icraatlarından bahsedilecek.
3. Devlet memurları hakkındaki yazılarda hakarete varan sözcükler kullanılmayacak, şikâyet söz konusu olduğunda değerlendirmeye alınacak.
4. İslamiyet aleyhine yayın yapılmayacağı gibi diğer din ve mezheplere yönelik de saygılı yayın yapılacak.
5. Cemaatler arasında fitne ve tefrika yaratıcı yayınlardan kaçınılacak.
6. Ülkenin dış siyasetiyle ilgili haberler kaleme alınırken dikkatli olunacak ve yeni sorunlara sebebiyet verilmeyecek.¹⁵

Yukarıda belirtilen ilkeler yayınlansa da uygulamaya konulamamış yeni kanun oluncaya kadar II. Abdülhamid'in 1877'de çıkarmış olduğu Sıkıyönetim Yasası kullanılmıştır. Gazeteler bu duruma olumsuz yaklaşarak yazdıkları gazetelerde bu konuyu eleştirmişlerdir.¹⁶ Bu eleştiriler sebebiyle İttihatçılara da karşı olan Serbesti yazarı Hasan Fehmi 5 Nisan 1909'da 31 Mart olayında Tanin başyazarı Hüseyin Cahit zannedilerek öldürülmüştür. Bu olaydan sonra 31 Mart olayı¹⁷ patlak vermiştir. Yaşanan olumsuz durumlar II. Abdülhamid'in tahttan indirilip yerine V. Mehmed'in (1909-1918) geçmesine neden olmuştur. Yeni padişahın gelmesi yaşanan olumsuzlukları düzeltmemiş, sıkıyönetim ilan edilerek suçu olmayan kişilerin dahi sürgüne gönderilmesine, idam edilmesine,

¹⁵Çakır, Aydın, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın Sansürü”, s. 243.

¹⁶Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 91.

¹⁷31 Mart Olayı: II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan askerî isyandır. Bkz. Azmi Özcan, “Otuzbir Mart Vak'ası”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2007, XXXIV, 9-11.

sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmasına neden olmuştur. 31 Mart olayı bastırıldıktan sonra Volkan gazetesi sahibi Derviş Vahdeti idam edilmiştir. İttihatçılara karşı olan Sada-yı Millet yazarı olan Ahmet Samim 9 Haziran 1910'da, Şehrah yazarı Zeki Bey 10 Temmuz 1911'de öldürülmüştür. 1913 darbesiyle iktidara geçen İttihat ve Terakki Cemiyeti Refik Halit, Refi Cevat, Rıza Nur, Ali Kemal gibi isimleri Anadolu'ya sürmüşlerdir.¹⁸

Sürgün ve ölümlerle beraber gazete çıkarılması daha zor duruma getirilmiştir. Gazete çıkarmak için birçok kural öne sürülmüştür. Gazetelerin benzer adla, aynı sorumlu müdür ya da sahipte çıkarılması yasaklanmıştır. İttihatçılar tarafından 16 Temmuz 1909'da yeni bir Matbuat Kanunu çıkarılmıştır. Sansürü öngörmeyen bu yasa, ancak devletin güvenliği bozacak ya da ayaklanmaya neden olacak durumlarda gazete ve dergilerin kapatılmasını öngörmüştür. Bakanlar kurulunca yabancı ülkelerde ve Osmanlı'nın özerk bölgelerinde çıkan gazetelerin ülke içinde dağıtımı ve yayını yasaklanmıştır. Bu basın kanununda ayrıca gazete çıkaracaklara gazetenin adını, nerede yayınlanacağı, hangi konuların işleneceği, gazete sahibi ve yayın yönetmenin isim, unvan, yaş, ikamet yeri, uyruğu ve hangi dilde gazeteyi çıkaracağı gösteren belgeyi doldurup İstanbul'da Dâhiliye nezaretine, taşrada ise valiliklere verme zorunluluğu verilmiştir. Basın yoluyla doğacak suçlardan gazetenin müdürü, makalenin yazarı, matbaacı, gazete bayi ve dağıtıcı sorumlu tutulmuştur.¹⁹

İttihat ve Terakki Cemiyeti de kanun maddelerinde değişiklik yaparak basını sıkılaştırmışlardır. Değişikliğe uğrayan bazı kanun maddeleri şunlardır:

1. 3 Mart 1912 tarihli geçici kanunla, siyasal gazete imtiyazı almak için İstanbul'da 500, taşrada 200 lira depozito yatırılması, askerlerin yazı yazmalarının yasaklanması hükme bağlanmıştır.
2. 16 Şubat 1913 tarihli geçici kanunla, edep ve ahlak kurallarına aykırı yazı ve resimlerin yasaklanıp toplatılması kabul edilmiştir.
3. 9 Mart 1913 tarihli geçici kanunla, mebusların ve ayan meclisi üyelerinin gazete sorumlu müdürü olmaları yasaklanmış ve gazete satıcılarının polisten belge almaları zorunluluğu kabul edilmiştir.

¹⁸Koloğlu, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 93.

¹⁹Çakır, Aydın, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın Sansürü", s. 251.

4. 9 Kasım 1913 yılı geçici kanunla, devletin iç ve dış güvenliğini bozabilecek biçimde yayın yapan gazetelerin bakanlar kurulu kararıyla kapatılabilmesi öngörülmüştür.

5. 25 Ağustos 1914 tarihli geçici kanunla, askeri sansür memurlarının izni olmadan ordu hareketleri ile ilgili haberlerin yazılmaması hükme bağlanmıştır.

6. 29 Ekim 1914'te birinci dünya savaşı dolayısıyla 61 maddelik yeni bir sansür talimatnamesi yayınlanmıştır.

7. 30 Temmuz 1916 tarihinde matbuat umum müdürlüğünün isteği üzerine matbuat kanununun 2. Maddesinde yer alan ve İstanbul ile diğer vilayetlerde çıkarılmakta olan süreli ve süresiz yayınların sorumlu müdürlerinde aranan diploma şartına bir de Türkçe bilmeleri şartı eklenmiştir.²⁰

II. Meşrutiyet döneminde yapılan kısıtlamalar, sürgünler ve ölümler çok ve farklı sayıda gazete çıkmasını engelleyememiştir. Sosyalizm, mizah, iktisat, pozitivizm gibi birçok fikirde gazeteler çıkarken meslek dalları, kadınlar, çocuklar içinde gazeteler çıkmıştır. Çeşitli gazetelerin çıkmasına paralel olarak Yunus Sadi, Hüseyin Cahit Yalçın, Necmettin Sadak, Ali Naci Karaca ve Türk ve Osmanlı tarihinde Amerika'da ilk gazetecilik eğitimi gören Ahmet Emin Yalman gibi önemli gazeteciler yetişmiştir. Meşrutiyet ve özgürlük taraftarı olan İkdâm, Sabah, Tercüman, Saadet gazeteleri, ittihatçıları destekleyen Yeni Tasvir-i Efkâr olmuştur. İttihatçıları desteklemeyen Serbesti, Mizan, İkdâm, Volkan gibi gazeteler, Türkçülük akımını destekleyen Genç Kalemler, Türk Yurdu, Türk Sözü gibi gazeteler desteklemiştir. Kalem ve Cem adında mizah gazeteleri, Demet, Mehasin gibi kadın dergileri, Çocuk Yurdu, Muallim, Arkadaş gibi çocuk dergileri çıkmıştır.²¹ 1918'e gelindiğinde İstanbul'da 14 yayın kalmıştır. Özellikle Balkan savaşlarından sonra Türkçülük akımı ağırlıklı olarak işlenirken barış teması da sıklıkla basında yer almıştır.²²

Çalışmamızın konusunu, Osmanlılarda II. Meşrutiyet döneminde yapılan resmi kutlama ve törenler oluşturmuştur. II. Meşrutiyet dönemi İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin

²⁰Çakır, Aydın, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın Sansürü", s. 255.

²¹Koloğlu, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 90-93; Savaş, *İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın*, s. 21.

²²Çakır, Aydın, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın Sansürü", s. 256.

varlığının hissedildiği ve bununla beraber Milliyetçilik, Osmanlılık gibi birçok akımın ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Milliyetçilik akımı ile birlikte toplumda oluşan milli duygular birçok kutlamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milli bilincin oluşmasında etkin olarak kullanılan basın, halkın milli duygular beslemesine yardım etmiştir. Bu sebeple çalışma alanı olarak Osmanlı basını seçilmiştir. İkinci bölümde yer alan resmi kutlama ve törenlerin tespit edilmesini II. Meşrutiyet döneminde ön plana çıkan olaylar, ziyaretler oluşturmuştur. Konuyla bütünleşmesi açısından çalışmamızın birinci bölümü olan Osmanlı Kutlama Kültürü bölümü açıklanarak çalışmamıza bir alt zemin oluşturulmuştur.

Çalışmamızın birinci bölümde Osmanlı Kutlama Kültürü konusu incelenmiştir. Kutlama kavramı içerisinde yer alabilecek belli konular araştırılmıştır. Törenlerle ilgili olarak 2008 yılında Ebru Baykal'ın *Osmanlılarda Törenler*²³ adı altında bir yüksek lisans tez çalışması mevcuttur. Birinci bölümdeki bazı maddeler benzerlik taşımakla beraber konu içeriği çoğunlukla farklı olup, farklı maddeler de yer almıştır. Kutlamalarda nasıl bir düzen izlendiği konusunda Mübahat S. Kütükoğlu'nun *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*²⁴ ve İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*²⁵ kitaplarından faydalanılmıştır. Kutlamalar özellikle II. Abdülhamid döneminde kaynaklarda belirgin bir şekil almaya başlamıştır. Bu konudaki kaynaklar Nigar Ayyıldız'ın *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*²⁶ ve hatırat olarak Ayşe Osmanoğlu'nun *Babam Sultan Abdülhamid*²⁷ kitaplarıdır. II. Abdülhamid dönemi ve II. Meşrutiyet dönemi ile ilgili olarak Hakan T. Karateke, *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*²⁸ adlı kitabından yararlanılmıştır. Kullanılan kaynaklar kutlamaların nasıl kutlandığına dair bilgiler vermekte fakat II. Meşrutiyet dönemindeki kutlamalar hakkında kısıtlı bilgiler içermektedir. Birinci bölüm hakkında ilgili maddelerle alakalı çeşitli makalelerden de yararlanılmıştır. Sıklıkla yararlanılan makaleler Şakir Batmaz'ın *Osmanlı Devleti'nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama*²⁹ makalesi ve Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük

²³Ebru Baykal, *Osmanlılarda Törenler*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008, ss.1-185.

²⁴Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 2018.

²⁵İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 2014.

²⁶Nigar Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2008.

²⁷Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, 14. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

²⁸Hakan T. Karateke, *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017.

²⁹Şakir Batmaz, "Osmanlı Devleti'nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama (1800-1919)", *Bilimname Dergisi*, Cilt XII, Sayı I, Kayseri 2007, s. 187- 199.

İstanbul Tarihi adlı ansiklopedide yer alan Ahmet Önal'ın yazmış olduğu *Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri*³⁰ adlı maddeleri olmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Osmanlı Basınında Resmi Kutlamalar konusu incelenmiştir. İkinci bölüm ile alakalı yazılmış kitap mevcut değildir. Makaleler kısıtlı sayıdadır. Makale olarak Ö. Kürşad Karacagil'in *Alman İmparatoru İstanbul'da*,³¹ Necmettin Alkan'ın *Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati*³² ve Ali Servet Öncü'nün *Türk Kaynakları Işığında Son Avusturya Macaristan İmparatoru Karl'ın İstanbul Ziyareti*³³ adlı makalelerinden yararlanılmıştır. Makaleler II. Wilhelm ve Karl'ın ziyareti hakkında bilgiler vermektedir. Tez olarak İstiklal-i Osmani kutlamaları hakkında İsmail Kandil'in 2010 yılında yazmış olduğu "*Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları*"³⁴ ve İyd-i Millî kutlamaları içinse İskender Dereli'nin 2012 yılında yazmış olduğu "*II. Meşrutiyet Yıldönümlerinin Millî Bayram Olarak Kutlanması*"³⁵ adında bir yüksek lisans tezleri mevcuttur. Her iki makalede Cumhuriyet dönemini kapsamakta ve konuyu işleyiş bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca çalışmamızda bazı kelimeler ve konuların açıklanmasında Diyanet İslam Ansiklopedisi ve Türk Dil Kurumu sözlüğünden yararlanılmıştır.

İkinci bölümle ilgili esas kaynağımız gazeteler olmuştur. En yaygın gazetelerden örneklem yöntemi ile Tercümân-ı Hakikat, İkdâm, Tanin, Sabah, Peyâm, Vakit, Tasvir-i Efkar gazeteleri esas alınmıştır. Dönemin önemli gazetelerini seçmekle beraber konu içeriklerini kapsayıp kapsamadıklarına göre de seçim yapılmıştır. Gazetelerde araştırma konumuzun bulunup bulunmadığına bağlı olarak gazeteler değişiklik göstermiştir. Araştırmamızın kaynağı olması bakımından bu gazeteler hakkında bazı önemli bilgileri açıklamamız daha doğru olacaktır.

³⁰Ahmet Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri" *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM Yayınları, İstanbul 2015, III, 404-449.

³¹Ö. Kürşad Karacagil, "Alman İmparatoru İstanbul'da", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, Ankara 2013, s. 111 - 133.

³²Necmettin Alkan, "Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati", *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 31, Sayı 31, İstanbul 2008, s. 9 - 53.

³³Ali Servet Öncü, "Türk Kaynakları Işığında Son Avusturya Macaristan İmparatoru Karl'ın İstanbul Ziyareti", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, Ankara 2013, s. 57 - 76.

³⁴İsmail Kandil, *Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, ss. 1-121.

³⁵İskender Dereli, *II. Meşrutiyet Yıldönümlerinin Millî Bayram Olarak Kutlanması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012, ss. 1-190.

Tercümân-ı Hakikat gazetesi Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılmış, II. Abdülhamid döneminin en önemli gazetelerinden biri olmuştur. İlk nüshasını 27 Haziran 1878 yılında yayınlamıştır. Sade bir dille yazılan gazete Türk basını için bir mektep vazifesi görerek halka okuma alışkanlığı kazandırma, bilgiyi halka ulaştırma gibi amaçları üstlenmiştir. Gazetede hikâye, makale, uyarılama, tercüme gibi birçok yazı da yayınlanmıştır.³⁶ Yayın politikası toplumun her kesiminin dikkatini çekebilecek konuları anlaşılır bir dilde yazmak olmuştur.³⁷ Gazete bir mücadele gazetesinden çok öğretici bir gazete niteliği taşımıştır.³⁸

İkdam gazetesi, ilk sayısını 5 Temmuz 1894'te basmıştır. Yayınladığı dönem boyunca sırasıyla Yeni İkdam, İktihâm, İkdam şeklinde isimler almıştır. 31 Aralık 1928'de yayın hayatına son vermiştir. II. Abdülhamid döneminde gazetenin tirajı 15.000 civarında iken Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte tirajı 40.000'e kadar çıkmıştır.³⁹ Gazete Türkçülük akımını benimsemiş; siyasi, ilmi, iktisadi türde yazılan bir gazete olmuştur. Sade bir dil ile yazılan gazete, daha geniş okur kitlesine ulaşip onlara doğru bilgiler sunma amacı gütmüştür. Dil konusundaki yayın politikasını ise Türk dilinin sadeleştirilmesi ve Türk köylüsünün kendi diliyle yazılanları anlayabilmesi olarak belirlemiştir.⁴⁰

Tanin gazetesi, Hüseyin Cahit Yalçın tarafından on yedi yıl çıkarılmıştır. 1 Ağustos 1908 - 31 Ekim 1918 tarihleri arası 3550 sayı neşredilmiştir. Önce Osmanlılık daha sonra Türkçülük akımının savunan gazete zaman zaman İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni eleştirmiştir.⁴¹ Gazetede yabancı devletler ile olan ilişkiler, imar, salgın hastalıklar, hükümet, okuyucu mektupları, yerli ve yabancı basından alıntılar hakkında haberler yayınlanmıştır. Yazıları öğretici ve faydalı nitelikte olmuştur.⁴²

³⁶Mehmet Tekin, "Tercümân-ı Hakikat", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, s. 497; Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 258.

³⁷İsmail Göktaş Yayman, *Tercümân-ı Hakikat Gazetesi (2501-3000. Sayılar) İnceleme Ve Seçilmiş Metinler*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2019, s. 72.

³⁸Koloğlu, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 64.

³⁹Nesimi Yazıcı, "İkdam", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, XXII, 24.

⁴⁰Koray Üstün, *İkdam Gazetesinde Yazınsal Hareketlilik (1894-1913)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2017, s. 19-21.

⁴¹Ömer Faruk Huyugüzel, "Tanin", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2010, XXXIX, 565- 566.

⁴²Emin Dalmiş, *II. Meşrutiyet Döneminde Tanin Gazetesi (1908 – 1909)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2015, s. 17.

Sabah gazetesi, 9 Mart 1876'da Şemsettin Sâmî idaresinde yayımlanmaya başlanmıştır.⁴³ Yayın ilkesi olarak, anlaşılır bir dille yazmayı, vatana hizmet etmeyi ve ucuz fiyata satılmayı amaç edinmiştir.⁴⁴ Peyâm gazetesi ile 1 Ocak 1920'de birleşerek Peyâm-ı Sabah olarak çıkmaya başlamıştır.⁴⁵

Peyâm gazetesi, müdürü Necip Şakir ve başyazarı Ali Kemal olarak 14 Kasım 1913-22 Temmuz 1914 tarihleri arasında 242 sayı çıkmıştır. Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Rauf, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi önemli yazarlar yazımında yer almıştır. Hükümetin dış politikasını eleştirmesi sebebiyle iki defa kapatma cezası alan gazete 22 Temmuz'da kapatılmıştır. Yazı yazmaktan men cezası alan Ali Kemal, 2 Ağustos 1919 tarihinde Peyâm'ı tekrar çıkarmaya başlamış, gazete 1919 yılı sonuna kadar çıktıktan sonra ekonomik sıkıntılar sebebiyle 1 Ocak 1920'de Sabah gazetesi ile birleşmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirlerine uygun bir ideoloji benimsemiştir. Anadolu'da başlamış olan kurtuluş hareketini benimsememiş, bunun yerine çözümün silahla değil, siyaset yoluyla olabileceğini savunmuştur.⁴⁶

Vakit gazetesi, ilk sayısını 21 Ekim 1917 yılında basmıştır. Gazete tüm yayın hayatı boyunca vurgunculara karşı durmuştur. Mehmet Asım Us ve Ahmet Emin Yalman ortaklı beş sene süren gazetede ilk yıllarda başyazılar Ahmet Emin tarafından yazılmış, 1919 yılında ise Mehmet Emin'in yazıları artmıştır.⁴⁷ Büyük zaferden sonra ortaklıklarını bozarak gazeteyi Mehmet Asım Us ağabeyi Hakkı Tarık Us ile çıkarmaya devam etmiştir. Mehmet Asım Us gazetenin ismini öz Türkçe olmasını istediğinden Kurun olarak değiştirmiştir.⁴⁸

Tasvir-i Efkâr gazetesi, Şinasi tarafından 27 Haziran 1862'de çıkarılmış 1869 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir.⁴⁹ Yayın ilkesi olarak milliyet ve meşrutiyet kavramlarını sıkça kullanmış, halka kendi yararını düşünmeyi öğretmek, bilimin ve eğitimin gelişmesi sorunlarını ele almıştır. Kamuoyunun önemi, düşünce özgürlüğü, Türk dilinin

⁴³Filiz Ferhatoğlu, *Sabah Gazetesinin (1876-1877) İnceleme Açıklamalı İndeks Ve Seçilen Metinlerin Latin Harflerine Aktarımı*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 8.

⁴⁴Ferhatoğlu, *Sabah Gazetesi*, s. 33.

⁴⁵Saliha Çetinkaya, *Peyâm-ı Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 12.

⁴⁶Alim Karaman, "Peyam", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2007, XXXIV, 256.

⁴⁷Şerife Çıtır Bekmezci, *Mehmet Asım'ın Vakit Gazetesi'ndeki Milli Mücadele Dönemi Yazıları (1919-1921)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004, s. 17-18.

⁴⁸Şafak Çıkrıkçı, *Kurun Gazetesi (1934-1938)*, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 11-12.

⁴⁹Belkıs Ulusoy Yazıcıoğlu, "Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği Ve Türk Basınının İlkeleri", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Kırgızistan 2005, s. 257.

sadeleşmesini amaçlamıştır. Gazetede, vatan, ulus gibi kavramlar işlenirken aynı zamanda Avrupa'daki gelişmeler ile ortaya çıkan seçim, meclis, anayasa gibi kavramları kullanarak yenileşme hareketlerine katkı sağlamıştır.⁵⁰ Halk dilini ön plana çıkararak sade ve kesin fikirli bir anlatım stili kullanmıştır. Okuyucu mektuplarına sıkça yer vermiş, Arap harfleriyle dizgiyi kolaylaştırmak için dizgi kasasındaki harf sayısını 112'ye indirmiştir.⁵¹ Kapatılmasından yaklaşık 40 yıl sonra İstanbul'da Ebüzziya Mehmed Tevfik tarafından 31 Mayıs 1909'dan itibaren Yeni Tasvir-i Efkâr ismiyle ikinci bir gazete olarak çıkarılmıştır. 31 Mart olayından sonra gazete sık sık kapatılarak her defasında değişik isimlerle yayımına devam etmiştir.⁵²

Çalışmamızda Tercümân-ı Hakikat, Sabah ve İkdam gazeteleri esas kaynağımız olmuştur ve zengin bir içerik sunmuştur. Tanin, Vakit, Peyâm ve Tasvir-i Efkâr gazeteleri ise resmi kutlamaların olduğu tarihin bulunmaması sebebiyle ve içerisinde çok az malumat olduğu için sınırlı bir kaynak olmuştur.

Yukarıdaki kaynaklar incelendiğinde II. Meşrutiyet dönemindeki resmi kutlamaların ayrı ayrı ele alan çalışmalar görülmekte fakat toplu olarak ele alındığı bir çalışma görülmemektedir. Bu sebeple çalışmamızın problemi olarak II. Meşrutiyet dönemi resmi kutlamalarında Osmanlı basının etkisinin araştırılması ve toplu olarak sunulması olmuştur. Çalışmamızın alt problemleri resmi kutlamaların Osmanlı kültür dünyasına etkisi nelerdir? Basın etkin bir şekilde kullanılmış mıdır? Gazeteler ideolojilerini yazdıkları haberlere yansıtmış mıdır? Kutlama ve törenlerde nasıl bir düzen izlenmiş ve kimler katılmıştır? Resmi kutlama ve törenlerde ekonomik, sosyal, siyasi etkenler etkin midir? Resmi kutlamalara ve törenlere devletin etkisi nelerdir? gibi sorular belirlenmiştir. Çalışmamız sonucunda kullandığımız gazetelerin kısmen etkin kullanıldığına ve ideolojilerinin araştırma konusuna yansıtılmadığını ulaşılmıştır. Osmanlı kültür dünyasında İstanbul'un büyük bir yer tuttuğunun, siyasi, sosyal, dini etmenlerin rol oynadığına kanaat getirilmiştir. Kutlama ve törenlerde belirli bir düzen izlendiğine ve açık bir şekilde gazetelerde kimlerin katılım gösterildiği gözlemlenmiştir.

⁵⁰Necdet Hayta, "Tasvîr-i Efkâr Gazetesi ve Yenileşme Hareketlerindeki Rolü", *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı (19-21 Ekim 2016)*, Edt. Merve Uğur, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2018, I, 623.

⁵¹Koloğlu, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 47.

⁵²Nesimi Yazıcı, "Tasvir-i Efkâr", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 139.

Çalışmamızın metodu olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birinci bölümde yer alan Osmanlı Kutlama Kültürü konusunu çeşitli kitap ve makalelerde araştırılmıştır. İkinci bölümde yer alan kutlama ve törenlerin neler olduğu araştırılmış, ayrıştırılarak tarihleri saptanmış ve çeşitli gazetelerde araştırılmıştır. Gazetelerde çalışmamız incelenerek nitel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Gazetelerde bulunan konular ikinci bölüme aktarılmış ve her madde sonunda bölüm sonu değerlendirmesi ile karşılaştırma ve yorumlama yapılmıştır.

Araştırmanın sorunları ise, resmi kutlamaların diğer kutlamalarda olduğu gibi herhangi bir kitap ya da makalelerde çok az bahsediliyor olmasıdır. Resmi kutlamalar bazı gazetelerde hiç yer almazken bazılarında fazlasıyla yer almış, gazetelerin bazıları eski olduğundan okunması zor olmuştur. Gazetede bulunan haber yazan kişinin fikrini yansıttığından dolayı bilimsel alana aktarılması oldukça zor olmuştur. Basında yazılanın objektif yazılıp yazılmadığının da tespit edilmesi de önemli bir sorun oluşturmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KUTLAMA KÜLTÜRÜ

1.1. Dini Bayram Kutlamaları

Bayram, millî veya dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün olarak tabir edilir. İslamiyet öncesinde ve sonrasında da kutlanan çeşitli bayramlar olmuştur. İslamiyet ile birlikte Ramazan ve Kurban Bayramları ortaya çıkmıştır. Ramazan bayramı Şevval ayının ilk üç gününde kutlandığından Arapça olarak *îdû'l-fitr* ve Ramazan orucu tutulduğundan dolayı Ramazan bayramı olarak adlandırılmıştır. Kurban bayramı ise Arapça tabiri ile *îdû'l-adhâ* olarak adlandırılmıştır. Tarihi dönemlere bakıldığında bu iki bayram Abbasiler, Fatimiler, Memlukler, Selçuklular ve Osmanlılar gibi devletlerde kutlanıldığı görülmüştür. Osmanlı Devleti'nde de Selçuklularda olduğu gibi saraylar süslenmiş, bayram namazlarından sonra sultan hanedan mensuplarının, devlet ricâlinin ve halkın tebriklerini kabul etmiştir. Sarayın önünde davul ve zurnalar çalınmıştır.⁵³ Osmanlılarda da bu tür eğlence ve geleneklerin yapıldığı görülmektedir.

Osmanlılarda bayram kutlamaları bayram tebrikleri ile başlamıştır. Muayede adı verilen tebrik merasimleri ilk olarak XV. yüzyılda Fatih Kanunnamesine⁵⁴ alınarak belirli bir kurala bağlanmıştır. XVII. yüzyılda Bâb-ı Âlî'de⁵⁵ yapılan bayram tebrikleri Ramazan ayının 25 veya 26'sında Şeyhü'l-İslâm'ın ziyaretiyle başlamıştır. Ramazanın 26 veya 27'sinde ise mertebe sırasına göre vezirler sadrazamı ve Şeyhü'l-İslâm'ı ziyaret etmiştir. Ertesi gün kazaskerleri, İstanbul kadılığı, beylerbeylikten alınanlar, üçüncü gün diğer görevinden alınan kadılar, dördüncü gün yeniçeri ağası, reisülküttap, tezkireci, teşrifatçı gibi görevliler, arife günü ise defterdarlar, İstanbul kadısı ve müderrisler sadrazamı tebrik

⁵³Nebi Bozkurt, "Bayram", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1992, V, 262.

⁵⁴Fatih kanunnamesinde tebrik merasimleri ile ilgili şunlar yazılıdır: Bayramlarda meydanı divana kurulup çıkmak emrimdir. El öpüldükte vüzera ve kazaskerlerim ve defterdarlarım kafadarım olup duralar; hoca ve Müfti-ül enam evveline, vüzera ve kazaskerlerim ve nişancıya kendim kalkmak kanunumdur; çavuşlar el öpmek kanunumdur ve ehli mansabım hürde ehli mensiplarından Alaybeyi el öpmek kanunumdur. Ve Müteferrika ve ulufe ile olurlarsa el öpmek kanunumdur. Ve çeşnigirler el öpmek kanunumdur. Ve zaim ve erbabı timar el öpmek lazım değildir. Zaim müteferrikası 150.000 akça ile el öpmek kanunumdur. Bkz. Abdülkadir Özcan, "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi", *Tarih Dergisi*, Sayı 33, İstanbul 1982, s. 44.

⁵⁵Bâbiâli tabiri XVI ve XVII. yüzyıl kaynaklarında nadiren Bâb-ı Hümayun, Dîvân-ı Hümayun mânasında geçmekte olup o dönemde sadrazam dairesi anlamında kullanılmamıştır. Ancak yüzyılın sonlarına doğru "sadrizam dairesi" ve "paşa kapısı" anlamında Bâbiâli kullanılmaya başlanmıştır. Bkz. Mehmet İpşirli, "Bâbiâli", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, IV, 378.

etmişlerdir. Sarayda bayram tebrikleri arife günü başlarken padişah ilk önce bîrûn üyelerinin tebriklerini daha sonra yeniçeri ağası, cebecibaşı, topçubaşı gibi ocak ağalarının tebriklerini kabul etmiştir. Sadrazamın ve silahtar ağanın hediyesi olan bayram hediyesi donanmış atlar bu tebrikte gelmiştir. Sabah namazından sonra Babü's-Saade önüne kurulan altın tahtta Enderun ağaları, devlet ricali padişahı tebrik etmiştir. Bu tebrikleşme padişah hocası ile başlayıp en sonda teşrifatçının etek öpmesiyle sona ermiştir.⁵⁶ XVIII. yüzyılın başlarından itibaren resmi tebrikler bayramdan dört gün öncesine alınmıştır. Devlet ricali ancak hastalık veya önemli devlet işleri gibi mazeretlerle merasimden muaf tutulmuştur. Taşrada bulunanların ise posta ya da telgraf aracılığıyla padişahın bayramını tebrik ettikleri bilinmektedir.⁵⁷

XIX. yüzyılın ilk yarısında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla saray orkestrası mehterin yerine geçmiş, klasik Türk müziğinin yanı sıra klasik Batı müziği Osmanlı toplumunda yer tutmaya başlamıştır.⁵⁸ II. Abdülhamid döneminde Ertuğrul Alayı, Mızraklı Süvari Alayı, Topçu Alayı, Bahriye Alayı, Selimiye Kışlası, Taş Kışla bandoları ve Sübyan Mızıkası gibi bandoların bayramlarda büyük yer kapladığı görülmektedir.⁵⁹ Tebrik merasiminden sonra harem dairesine tablalarla şekerler getirilmiş, padişah tarafından da hanedanın evlerine, vüzera⁶⁰ ve vükelaya⁶¹ şekerler gitmiştir.⁶²

Padişahlar genellikle bayram namazı için Sultan Ahmed Cami'ne gitmiştir. Dolmabahçe Sarayı'na geçildikten sonra II. Abdülhamid bayram namazını genellikle Beşiktaş'taki Sinan Paşa Cami'nde kılmıştır. Muayede tebrikleri 9 Nisan 1826'ya kadar bayram namazından önce yapılmış bu tarihten sonra bayram namazından sonraya alınmıştır. Namaz dönüşünde muayedeye katılanlar, divan-ı hümayun üyeleri ve vezirler Kubbealtı'nda yemek yerlerken hanımlar Dolmabahçe Sarayı'nda yemişlerdir. Yenilen yemekte ise söğüş ve mevsim dolmalarından, reçel ve çeşitli peynirlerden oluşan yemekler hazırlanmıştır.

⁵⁶Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 110 - 112; Tebrik merasimi için ayrıca bkz. Ali Seydi Bey, *Teşrifat ve Teşkilatımız*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, s. 27-37.

⁵⁷Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 426.

⁵⁸Özdemir Nutku, "Bayram", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1992, V, 264.

⁵⁹Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, s. 81.

⁶⁰Vüzera, vezirler.

⁶¹Vükela, vekiller, bakanlar.

⁶²Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 75.

Padişah yemekten sonra Enderûnluların tebriklerini kabul ettikten sonra bayramlaşmak üzere hareme gitmiştir.⁶³

Bayramlarda ikinci bir uygulama rikab-ı hümayûn törenlerinin gerçekleşmesidir. Bu törenlerin yapıldığı yerler çeşitlilik göstermiştir. Bu tebrik törenleri Gülhane, Davut Paşa, Üsküdar'daki Mehmet Paşa, Beşiktaş'ta Dolmabahçe, Arnavutköy'de Mehmet Paşa, Bebek, Gökusu, Florya kasırlarından birinde gerçekleştirilmiştir. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru bayramın ikinci gününde Topkapı Sarayı veya Dolmabahçe'de yapılmaya başlanmıştır. Dolmabahçe'deki eğlenceleri halk da izleyebilmiştir. Daha önceki tarihlerde ise bayramın ikinci günü Tophane'deki Çubuklu Bahçe'de Şeyhü'l-İslâm, nişancı, defterdar gibi görevlilerin katılımıyla sadrazama ziyafet vermiştir. Bayramın üçüncü günü de padişahlarında Eski Saray'da eğlenceler düzenlenmiştir. Bu eğlenceler arasında pehlivanların ve ciritçilerin müsabakaları, silahşor ağaların atlarla yaptıkları gösteriler, mehterlerin yaptıkları eğlenceler olmuştur. XIX. yüzyılda şehrin çeşitli mesire yerleri tercih edilmiştir. Yine bayramın üçüncü gününde sadrazam Eyüp'e gelerek yeniçeri ağasının ziyafetine katılmıştır. Eğer mevsim kışsa Ağa kapısında ya da sur içindeki yakın bir konakta ziyafet verilip eğlenceler düzenlenmiştir.⁶⁴

Kurban bayramlarında Ramazan bayramlarından farkı padişahın arife günü kurban kesmesi olmuştur. Kesilen kurban sayısı da çeşitlilik göstermiştir. Hz. Muhammed adına üç, halifeler için birer tane, dört mezhep imamı için birer tane, Hz. Hatice için iki tane, Hz. Hasan ve Hüseyin için birer tane, Hz. Aişe için iki tane, Hz. Fatma için iki tane ve Şah Bahaeddin Nakşibend için iki tane olmak üzere toplam 21 koyun kesilmiştir. Kesilen kurbanların etleri fakirlere dağıtılırken, derileri de hicaz demiryolu için iane olarak toplanmıştır.⁶⁵ Kurban bayramlarında ihsan defterine ismi kayıtlı bulunan şahıslar padişahın bedelini ceyb-i hümayun-ı mülûkaneden⁶⁶ karşıladığı kurbanlarını almışlardır.⁶⁷

Kurban bayramlarında sarayın mutfağında etli yemekler pişirilmiştir. Pişirilen etli yemekler her kişiye ulaştırılmaya çalışılmıştır. En bilindik yemek olan kuzu doldurulup

⁶³Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 76; Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 112- 113.

⁶⁴Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 427-428.

⁶⁵Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 105.

⁶⁶Ceyb-i hümayun-ı mülûkane, kaynaklarda "ceyb-i hümayun akçesi, cep akçesi, ceyb-i hümayun harçlığı, aylık-ı ceyb-i hümayun, ceyb-i hümayun dairesi" gibi değişik şekillerde geçmekte olup padişaha ait gelirleri ve bunlardan yaptığı harcamaları ifade etmektedir. Bkz. Halil Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayun", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1993, VII, 265.

⁶⁷Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 78.

tatlılar yapılarak saray halkı, sefirler ve fakir halka dağıtılmıştır. İstanbul'daki tüm askerlere de kuzu dolması ve helva verilmiştir. Kurban bayramında kadınefendiler bayramdan önce saraydan çıkmış veya henüz çıkmamış sultanlara, hazinedar ustaya, nöbetçi kalfalara çeşitli hediyeler vermiştir.⁶⁸

Bayramlarda İstanbul fenerler, kandillerle süslenmiştir. Gece donanmaları için zaman zaman Avrupa'dan aydınlatma araçları getirtilmiştir.⁶⁹ Yine İstanbul'un çeşitli bölgelerinde eğlenceler düzenlendiği görülmüştür. Üsküdar, Galata, Kadıköy, Beyoğlu, Kasımpaşa, Beşiktaş, Fatih, Yenibahçe, Edirnekapi, Sultan Selim, Aksaray, Yedikule, Kadırga, Cinci, Suriçi meydanları gibi İstanbul'un birçok semtinde bayram yerleri kurulmuştur.⁷⁰ Yalı Köşkü Gülhane bahçesinde mevsimin kışa rastlaması durumunda Bostancı Ocağı yakınındaki Ağa yerinde eğlencelerin yapıldığı da olmuştur.⁷¹ Bu şenliklerde, hükümdar ve devlet erkânı çadırlar kurulup saray kadınlarının gösterileri izleyebilmeleri için kafesli köşkler inşa edilmiştir. Şenliklerde yapılan gösterilere her meslekten kişilerin katılarak yeteneklerinin gösterildiği bilinmektedir. Örneğin, fırıncılar ekmek pişirmiş, cambazlar oyunlar sergilemiş ciltçiler ise kitap cildi yapmış, hokkabazlar ve ip cambazları gösteriler düzenlemişlerdir. II. Abdülhamid döneminde bu eğlencelere tiyatro gösterileri de eklenmiştir. Bu tiyatro gösterilerine elçi, vekil gibi yabancı devlet mensuplarının eşlerinin katıldığı bilinmektedir.⁷²

Bayram kutlamalarında top atışlarının da önemli bir yeri vardır. Sarayburnu'ndan Marmara Denizi ve Galata'ya doğru iki noktadan üçer defa top atıldığı, bayram günü ise saraydan ve İstanbul dışındaki diğer şehirlerden top atışları yapıldığı bilinmektedir.⁷³ Gemilerden arife günü ikindi vaktinden bayram sonuna kadar beş vakit 21 pare top atışı yapılmıştır. Ramazan bayramında üçüncü günün akşamına, Kurban Bayramı'nda dördüncü günün akşamına kadar her gün beşer nevbet yapılmış ve gemilerdeki görevlilere ikramiyeler verilmiştir.⁷⁴

II. Meşrutiyet döneminde daha sade bir usule geçildiği gibi top atışları ve şenlikler devam etmiş, tebrik merasimi gibi uygulamalar birkaç değişiklik dışında devam etmiştir.

⁶⁸Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 82.

⁶⁹Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 430.

⁷⁰Nutku, "Bayram", V, 265.

⁷¹Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 113.

⁷²Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, s. 81.

⁷³Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 426.

⁷⁴Batmaz, "Topla Selâmlama", s. 193-195.

Yukarıda belirtildiği gibi II. Abdülhamid döneminde Dolmabahçe sarayına geçildiği bilinmektedir. Ancak bayram namazları için Beşiktaş etrafındaki camilerden başka camilere gidilmeye başlanmıştır.⁷⁵ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Abide-i Hürriyet önemli bir yer haline gelirken yurtdışındaki elçiliklerde de kutlamalar yapılmıştır. Tebrik için saraya gelenler tebrik için açılan defteri imzalamışlardır.⁷⁶

1.2. Cûlus Törenleri ve Cûlus Yıldönümü Kutlamaları

Hükümdarlar Çin kaynaklarında 'göğün oğlu' ya da 'Tanrı'nın oğlu' olarak kabul edilirken İranlılarda ve Romalılarda Tanrı olarak kabul edilmiştir. Türk devletlerinin var olduğu zamandan beri Tanrı kavramı Türklerde sıkça kullanılan bir kavram olmuştur. İslamiyet ile birlikte yönetim anlayışı İslami anlayışa doğru yönelmiştir. Bunun en önemli örneğini Emeviler döneminde hilafet kavramının ortaya çıkması ve daha sonra da hilafetin saltanata ve hanedanlık şekline dönüşmesiyle göstermiştir. Osmanlılara da hilafet I. Selim'in (1512- 1520) Memluklere son vermesiyle geçmiştir.

Cûlus kelimesi Arapça'da oturmak anlamına gelmektedir. Osmanlılar ise cûlus kelimesini şehzadelerin tahta geçmesi olarak tanımlamış ve kullanmıştır. Osmanlılarda yönetim anlayışı dönemlere göre farklılık göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri kuruluşundan itibaren yaşanan taht kavgalarıdır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde Osmanlılarda yönetim ilk önce ülke hanedanın ortak malıdır anlayışıyla kabul görürken, I. Murad (1362-1389) zamanında ülkenin padişah ve oğullarının ortak malıdır anlayışı kullanılmıştır. Fakat her iki durumda da tahtta birçok kişinin geçme hakkının bulunması taht kavgalarını büyötmüştür. Bu sebeple II. Mehmed (1451-1481) kardeş katlini yasallaştırarak taht kavgalarını engellemeye çalışmıştır.⁷⁷ Ancak I. Ahmed'den (1603-1617) itibaren ekber (en büyük)- erşed(en reşid) evlat usulüne geçilerek taht kavgalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. II. Abdülhamid döneminde de bu usul 1876 Kanun-ı Esasi'de bir madde olarak yer almıştır. V. Mehmed ve VI. Mehmed (1918-1922) bu maddeye göre tahtta geçmiştir.⁷⁸

⁷⁵ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 111.

⁷⁶ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 116.

⁷⁷ Fatih kanunnamesindeki ilgili maddede şunlar yazılıdır: "Ve her kimesneye evlâdından saltanat müyesser ola, karındaşların nizâm-ı âlem için katl etmek münâsiptir. Ekser ulemâ dahi tecvîz etmedir. Anınla âmil olalar." Bkz. Özcan, "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi", s. 46.

⁷⁸ Abdülkadir Özcan, "Cûlus", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1993, VIII, 110.

Osmanlılarda tahtta geçişler padişahın ölümü ya da hal'i ile gerçekleşmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren yeni gelen padişah kızlar ağası ve silahtar ağa tarafından Şimşirlik'ten⁷⁹ alınarak tebrik edilmiştir.⁸⁰ Yeni padişahın cülusu İstanbul'da dellâllar⁸¹ ve 101 adet top atışlarıyla ilan edilmiştir. Culus sabahı donanmaya ait gemilerden 21 pare top atışı yapılarak bütün gemilere alay sancakları çekilmiş, gemilerin baş ve kıç taraflarından havai fişekler atılmıştır. Yerleşim merkezlerindeki kalelerden toplar atılırken tüfek ve tabanca ile de atışlar yapılmıştır.⁸²

Teşrifatçı tarafından düzenlenen culus tören ve kutlamaları öncelikle Hırkay-ı Şerif odasında Şeyhü'l-İslâm ve sadrazamın padişaha biat etmesiyle başlamıştır. Padişahın tahtı Babü's-Saade denilen ak ağalar kapısının önüne konularak müneccimbaşının belirlediği saat-i muhtar da denilen saatte padişah tahta oturmuştur. Padişaha en önce Nakibü'l-Eşraf biat ettikten sonra Kırım hanzadesi, rikab-ı hümayun ağaları ve kapıcı ağalar biat etmiştir. Şeyhü'l-İslâm'ın kısa bir duasından sonra sadrazam, diğer vezirler, kasaskerler, devlet erkânı, ocak ağaları biat ve tebriklerinden sonra en son teşrifatçı efendinin etek öpmesiyle tören son bulmuştur. Yeni padişah orada bulunanları selamlayıp eğer padişah ölmüşse önceki hükümdarın cenaze namazını kıldıktan sonra Enderun'a gitmiştir. Padişahın tahta oturduğunda veziriazam, Şeyhü'l-İslâm ve vezirlerle kazaskerlere tebrik esnasında ayağa kalkışlarında ve merasimin sonunda Enderun'a gitmelerinde çavuşlar tarafından alkış yapılmıştır.⁸³

Culus sarayda yukarıdaki şekilde kutlanılmaya devam ederken ülkedeki insanların da haberdar olması için teşrifatçı tarafından ülkenin her yanına fermanlar gönderilmiş, hutbelerin yeni hükümdar adına okunması ve sikkenin de onun adına kesilmesi emredilmiştir. Ülke dışında ise yeni padişahın cülusu elçiler vasıtasıyla diğer devlet hükümdarlarına bildirilmiş, yabancı devletlerden de culus tebriki için elçiler gelmiştir. Yeni padişahın cülusu, Osmanlılara bağlı olan Kırım Hanı, Eflak ve Boğdan voyvodaları ve Erdel

⁷⁹Şimşirlik, sancağa çıkma sisteminin kaldırılmasından sonra şehzadelerin ve hal' edilmiş padişahların Topkapı Sarayı'nda kapatıldığı, kafes de denilen yer, daire. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/simsirlik> (Erişim 19.09.2021)

⁸⁰ Özcan, "Culus", VIII, 111.

⁸¹Dellâl: Bir haberi çarşı pazar dolaşıp bağırarak halka duyuran veya satılacak bir malın alım satımında vasıta olup pazarlığı sonuçlandıran kimsedir. Bkz. Yusuf Halaçoğlu, "Dellâl", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1994, IX, 145-146.)

⁸²Batmaz, "Topla Selâmlama", s. 189-190.

⁸³Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 176.

Kralı'na bildirilmiştir.⁸⁴ Bildirilen cülusta kutlamalar için kale olan yerlerde üç gün üç gece beşer vakit 21 pare top atılması, devlet dairelerinin kandillerle süslenmesi ve geceleri fener alayları düzenlenmesi söylenmiştir.⁸⁵ İleriki dönemlerde gayrimüslim devletlerin cülus günlerinde kutlamada bulunamamasından dolayı özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde cülus günlerinin şemsi takvime göre yapılması kararlaştırılmıştır.⁸⁶

Cülus yıldönümlerinin kutlanması belirgin olarak II. Mahmut (1808-1879) döneminde başlamıştır. Bu dönemde Cami, konak, gemiler, yangın kuleleri gibi yerler kandillerle süslenmiş aynı zamanda da şehrayin⁸⁷ yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda şehrayine bando da eklenmiştir. Kandillerle süslenmeyi sadece yakılan kandillerin tepesine konan tuğraya sahip makam sahibi olan vezirler yapabilmektedir. Abdülaziz'in (1861-1876) saltanatında elçilerin tebriki Osmanlı tebaası tebriklerinin sonrasına alınmıştır. Cülus günlerinde sadrazamın sahil sarayında elçilere ve yüksek rütbeli ricale bir ziyafet ve gece de yemekli balo verdiği görülmektedir. Cülus kutlamaları özellikle II. Abdülhamid döneminde belirgin bir hal almıştır. Saraydaki cülus tebriklerinin kapsamı genişletilerek vekiller, bendegân, şehzadeler, belediye reisleri, gayrimüslim dini liderler, cemiyet başkanları, gazete sahipleri, mebuslar, hanımlar padişaha tebriklerini sunmaya başlamışlardır. Elçiler tebriklerini mabeyne gönderdikleri tercümanlar ile yaparken, taşrada şenliklerin ile balo gibi kutlamalar da yapılmıştır. Cülus günleri nişan, rütbe, madalya ve ihsan dağıtılarak sürgün, mahkûmiyet, vergi borcu gibi cezaları affedildiği bilinmektedir.⁸⁸

Cülus günü yapılan kutlamalar en belirgin olarak II. Abdülhamid döneminde görülmektedir. II. Abdülhamid'in tahta çıktığını bildirmek için 101 pare top atışı yapılmış ve yapılacak olan tören halka ve elçiliklere haber verilmiştir. Halkın töreni takip edebilmesi için cadde ve sokakların etraflarındaki uygun yerlere, töreni izleyecekler için kerevetler⁸⁹ kurdurulmuştur. Kılıç alayından sonra 50'ye yakın kurban kesilmiştir. II. Abdülhamid tahta çıkınca üç gün üç gece şenlik yapılması emretmiş, bu üç gün içerisinde beş vakit toplar atılmış, Dersaadet limanına demir atmış pek çok gemi bayraklarla donatılmıştır. Padişahın cülusunu duyurmak için sokaklara tellallar koşturmuş, binalar bayraklarla süslenmiş ve

⁸⁴Hamza Semih Vural, "Sultan II. Abdülhamid'in Cülusu", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Temmuz 2019, s. 125.

⁸⁵ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 54.

⁸⁶ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 61.

⁸⁷ Şehrayin: Şenlik.

⁸⁸ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 57-58.

⁸⁹ Kerevet: Üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan, duvara bitişik, ayakları olan, tahtadan sedir.

akşamları fener alayları yapılmıştır. Cülusundan sonra padişah Seraskerlik Makamı, Haydarpaşa Hastanesi gibi devlet dairelerini ziyaret etmiştir.⁹⁰

II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yirmi beşinci 25. yılındaki kutlamaların cülus kutlamalarında önemli bir yeri vardır. İstanbul'da camiler, kamu binaları, gemiler, saray gibi yerler bayraklar, kandiller, fenerlerle donatılarak kapıların üstüne de "Padişahım Çok Yaşa!" levhaları asılmış, havai fişekler atılmıştır. Padişah ilk Osmanlı Üniversitesi Dârülfünûn-ı Şâhânenin 1900 yılında yeni düzenlemelerle tekrar açılışını cülus yıldönümüne getirmiştir. İstanbul'a padişahı tebrik için İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, İran gibi ülkelerden elçiler, amiraller ve birçok kişi gelmiştir.⁹¹ Sabah padişah Şale Köşkü'nde tebrik ve hediyeleri kabul etmiştir. Dokuz buçuktan on ikiye kadar resmi tebrikat, on ikiden akşama kadar sefirlerin tebrikatı sürmüştür. Sefirlerin tebriki sırasında temsil ettikleri devletin millî marşının çalınmıştır. Padişah akşam Şale köşkünde haremın tebrikini kabul etmiştir.⁹²

Cülus kutlamaları için II. Abdülhamid'e çok sayıda hediye gelmiştir. Fransa'dan altın leğen ibrik ve sehpa, Hint Müslümanlarından abanoz bir baston, İran Şahı'ndan değerli taşlarla süslü bir kılıç, Rus Çarı II. Nikola'dan değerli taşlarla süslü, armalı yeşim bir kap, Çin'den Çin sarayı maketi, II. Abdülhamid'in kâtibinden gümüş levha ve kalem, Rus elçisi İgnatiev'den gümüş vazo, Kudüs patriğinden Kubbetü's-Sahra'nın sedef maketi, Almanya Kayser'inden gümüş takım, İngiltere Kraliçesi'nden bir portre, Fransız cumhurbaşkanından Sevr vazosu, Osmanlı bankasından bir piyano ve II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Osmanoğlu tarafından bestesi yapılan Hamidiye Marşı hediye edilmiştir.⁹³

V. Mehmed döneminde yıldönümü kutlamaları daha modern bir hal alarak kutlamaların daha çok kişiye ulaşması sağlanmıştır. Padişahın tuğrası ile fotoğraflarının sokaklara asılmaya başlamış, padişahın hayatını, geçmişini anlatan risaleler bastırılmış, gazete ve dergiler de cülus yıldönümünü halka duyurmuştur.⁹⁴

⁹⁰ Vural, "Sultan II. Abdülhamid'in Cülusu", s. 127-128.

⁹¹ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 28-29.

⁹² Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, s. 85.

⁹³ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 28-29; 25. cülus yılı hediyeleri için ayrıca bkz. Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 339-351.

⁹⁴ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 60.

1.3. Doğum Günü Kutlamaları

Velâdet-i hümayun olarak da bilinen doğum günü kutlamaları padişahın doğum gününü kutlamak için kullanılan bir terimdir. Bu kutlamalarının Osmanlılarda ne zaman kutlanıldığı bilinmemekle beraber kutlanılmaya başlanıldığı dönem olarak II. Mahmud dönemi gösterilmiştir. Özellikle o dönemlerde Avrupa'daki değişim ve yenilikler takip edildiğinden oradaki usulleri öğrenmek için Rusya, İngiltere, Fransa ve Avusturya gibi ülkelerden bilgi edinmek amacıyla çeşitli kişiler yollanmıştır. Bunların arasında Paris Sefiri Ahmet Fethi Paşa, Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa, Serasker Halil Rıfat Paşa ve Kaptan-ı Derya Ahmet Fevzi Paşa'nın olduğu bilinmektedir. Gittikleri ülkelerde edindikleri bilgilerle birlikte İstanbul'un çeşitli yerlerindeki konak, çarşı, pazarların kandillerle süslenmesi kararlaştırılmıştır. İstanbul'daki yerler olarak Üsküdar, Eyüp ve Galata seçilmiştir. Aynı zamanda yurtdışındaki büyükelçilerde de kutlamalar yapılmıştır. Buna 1836 yılında Londra Sefaretinin süslenmesi ve bando çalınması örnek olarak verilmesi doğru olacaktır. 1838 yılında yukarıda anlatılan kutlamalara ek olarak kapsamın nasıl genişletileceği ve nasıl uygulanacağı konusu tartışılmaya başlanmıştır.⁹⁵

Doğum günü kutlamaları nasıl yapıldığı hakkındaki bilgilere dönemsel olarak II. Abdülhamid döneminde ulaşılabilmiştir. Yurtdışındaki kutlamalar için devletin para göndermesi de bu dönemde olmuştur. 1878'de Bulgaristan Komiserliğine ve cülus yıldönümü ve doğum günü kutlamaları için ayrı ayrı yirmi bin kuruş gönderilmiştir. 1903 yılındaki kararla doğum günü kutlamaları için her yıl gönderilen yirmi bin kuruşa ek olarak yüz lira daha gönderilmesine karar verilmiştir.⁹⁶ Sarayda mehterler çalınıp pehlivan güreşleri düzenlenmiştir. Haremdeki avizeler, etrafına konan renkli kâğıtlar, sarı ve beyaz telli hotozlarla⁹⁷ süslenmiş, mukavva oymalı kandiller, çarkıfelekler ve kandillerle aydınlatılmıştır.⁹⁸ Sarayda düzenlenen şenliklere ek olarak Beyoğlu ve Boğaziçi'nde de şenlikler düzenlenmiştir. Yerli yabancı esnaflar dükkânlarını bayraklarla süslerken devlet daireleri de kandillerle süslenmiş, mekteplerde de kutlamalar yapılmıştır. Aynı zamanda ziyafetler de verilmiştir. II Abdülhamid'in doğum gününü devletten ileri gelenlerin yanı sıra din adamlarının ve yabancı konsoloslar da tebrik etmiştir.⁹⁹ Doğum günlerinde bazı önemli

⁹⁵Said Olgun, "Padişahım Çok Yaşa! Sosyal ve Siyasî Yönleriyle II. Abdülhamid İçin Yapılan Doğum Günü Kutlamaları", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 11, Sayı 23, Ankara 2018, s. 112- 113.

⁹⁶Olgun, "Sosyal ve Siyasî Yönleriyle", s. 124.

⁹⁷Hotoz, eskiden kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renkte ve biçimde yapılmış küçük başlık.

⁹⁸Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 155.

⁹⁹Olgun, "Sosyal ve Siyasî Yönleriyle", s. 120- 121.

açılışlarda gerçekleşmiştir. 1896 yılında inşaatı tamamlanan Düyun-i Umumiyye İdaresi binasının resmî açılışı ve 1903 yılında Haydar Paşa Mekteb-i Tıbbiye-i Şahanesinin açılışı II. Abdülhamid'in doğum gününde gerçekleşmiştir. Uzun süre maaş alamayan askeri ya da mülki görevlilere ödemeler yapılırken mahkûmların affı, atıyyeler¹⁰⁰ dağıtılması sürdürülmüştür. Doğum günlerinde II. Abdülhamid'e çeşitli hediyeler verilmiştir. 1891 yılında bir Alman iş adamı padişaha birinci sınıf kumaştan dikilmiş altı pantolon ve altı ipekli iç gömleği göndermiştir. 1893 yılında Tunuslu Mahmud Paşazade Ahmed tarafından, daha önce Fransa Kralı Louis Philipp'in sarayında kullanılan ve üzerinde Bourbon Hanedanının armasının bulunduğu bir saat ile bir çift çiçeklik hediye edilmiştir.¹⁰¹ Padişahın doğum günü için yazılan şiirler, kasideler, besteler için ihsanlarda bulunduğu ve bunların gazetelerde yayınlandığı bilinmekte ve tebrik için Avrupa devletleri, İran Şahı, Mısır Hidivi gibi devlet adamları tarafından telgraflar gönderildiği bilinmektedir.¹⁰²

Diğer kutlamalarda olduğu gibi doğum günlerinde de top atışları yapıldığı bilinmektedir. Akşam ezanından ertesi günün ikindi vaktine kadar gemilerden günde beş defa yirmi pare top atışı yapılmıştır. Bandolar doğum günü akşamı İstanbul'un çeşitli yerlerinde zafer şarkıları çalmıştır.¹⁰³ II. Abdülhamid döneminde top atışı yapılan yerler Tophane-i Amire, Bab-ı Vala-yı Seraskeriye, Beyoğlu ve Selimiye Kışlası, Dolmabahçe Karakolhanesi, Nakkaş Karakolhanesi, Karakol Sefinesi ve Karadeniz Boğazı olmuştur. Padişahın doğum gününde kullanılan top ve barut ile fener ve fişek tedariki, nakli ve kurulumu Tophane-i Amire tarafından gerçekleştirilmiştir. Kullanılan fişek Kırkağaç Fişekhanesinde üretilmiştir.¹⁰⁴

Doğum günü kutlamalarındaki şenliklerde İstanbul'un çeşitli yerleri kandiller, fenerler, renkli fanuslar, kumaşlarla süslenmiştir. Bazı şenliklerde, deniz, kale ya da gemi maketleri yapılmış, içine top ve tüfekler yerleştirilmiştir. İstanbul'daki meydanlarda şenlikler düzenlenerek rakkas, çengi, köçek, orta oyuncular, cambaz, ateşbaz gibi kişiler gösteri yapmışlardır. Bunların dışında matrak, cirit, kabak, gibi oyunlar oynanırken yaya, at,

¹⁰⁰Atiyye, hediye ya da bahşiş.

¹⁰¹Said Olgun, "Sosyal ve Siyasî Yönleriyle", s. 130-131; Şakir Batmaz, "1297 (1879/1880) Tarihli Bahriye Kanunnamesine Göre Osmanlı Devleti'nde Velâdet-i Hümayun Kutlamaları", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 15, Isparta 2007, s. 23.

¹⁰²Fatmagül Demirel, "Osmanlı Padişahlarının Doğum Günü Kutlamalarına Bir Örnek", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 11, İstanbul, 2001, s. 69-70; Olgun, "Sosyal ve Siyasî Yönleriyle", s. 129.

¹⁰³Batmaz, "Topla Selâmlama", s. 191-192.

¹⁰⁴Olgun, "Sosyal ve Siyasî Yönleriyle", s. 117-118.

köpek, ok atma yarışları yapılmıştır. Tekke ve tarikat mensupları ile esnafın alay geçişleri düzenlenmiştir.¹⁰⁵

V. Mehmed döneminde yapılan kutlamalar II. Abdülhamid dönemine göre sönük kalmış, şenlikler yapılması ya da çeşitli yerlerin süslenip aydınlanması istenmemiş yalnızca top atışı yapılmasına izin verilmiştir.¹⁰⁶

1.4. Doğumlar

Osmanlılarda gerçekleşen doğumların da çok renkli biçimde kutlanıldığı görülmektedir. Doğum yaklaştığı zaman valide sultan, çocuk ve anne için gerekli eşyayı aldırarak Harem'deki büyük odalardan birisini mücevherat ve kırmızı renkli ağır kumaşlarla süsletmiştir. Beşiğin süslenmesine dikkat edilerek başucuna mushaf kesesi ve nazarlık takımı asılmıştır.¹⁰⁷ Doğum gerçekleştiği zaman eyalet valilerine ve mahalli kadınlara bildirilerek şer'i mahkeme sicillerine kayıt olunmuştur. Doğan çocuk erkekse hatt-ı hümayunla ve Dârüssaâde ağası vasıtasıyla sadrazama bildirilmiş, kız ise hazinedar ağa veya uygun birisiyle bildirilmiştir. Sadrazam ya da padişah kendilerine haber verenlere hil'at, donanmış at, atıyye vermişlerdir.¹⁰⁸ Doğum üzerine bebek erkekse beş, kızsı üç kurban kesilmiş, kesilen kurbanlar matbah-ı âmireye¹⁰⁹ gönderilmiştir. Topkapı Sarayı, Yedikule, Kız Kulesi, Hisarlar gibi yerlerden topraklarla şehzade için her gün beş vakit yedişer ve kız için üçer tane top atılıp donanma yapılırken top atışından sonra mehter çalmaya başlayıp şehirde tellallar dolaştırılmıştır.¹¹⁰

Doğumdan sonra ülke topraklarına fermanlar gönderilerek çocuğun hangi tarihte doğduğu, adının ne olduğu bildirilmiştir. Padişahı başta sadrazam, kaz askerler, defterdar ve İstanbul'da bulunan vezirler tebrik etmiş tebrik karşılığında onlara kürk ve hil'at giydirilmiştir. Diğer devlet erkânına, saray dışındaki evli sultanlara ve ailelerine Dârüssaâde ağası veya kâhya kadın tezkereyle doğumu bildirerek onları saraya davet etmiştir. Davetliler üç gün sarayda misafir edilip yapılan eğlencelere katılmışlardır.¹¹¹ Eğlencelerden birisi kına

¹⁰⁵Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 435.

¹⁰⁶Batmaz, *Topla Selâmlama*, s. 192- 193; Olgun, "Sosyal ve Siyasî Yönleriyle", s. 132,

¹⁰⁷Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 435.

¹⁰⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 153.

¹⁰⁹ Matbah-ı Âmire: Osmanlılarda saray mutfağı için kullanılan tabir. Bkz. Arif Bilgin, "Matbah-ı Âmire", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2003, XXVIII, 115-119.

¹¹⁰Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s.156; Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 436.

¹¹¹Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 436.

gecesi olmuştur. Kına gecesi için loğusa hanımın arkadaşları, yakın akrabalar, komşu hanımlar akşam yemeğine davet edilmiştir. Yemekten sonra mevsimine göre çeşitli meyvelerden hazırlanmıştır. Büyük madeni tepsilere yemiş tabakları konarak tepsinin etrafı allı yeşilli mumlarla donatılmıştır. Kına gecesi yemişleri önceden badem, kuru incir, kestane, iğde, keçiboynuzu, habbüllezi, hurma, fındık, üzüm vs. iken sonraları taze meyveler vermeye başlanmıştır. Loğusa hanıma verilecek hediyelerin yedi gün içinde verilmesi doğru sayılmıştır. Getirilen hediyeler hediye getirenlerin rütbelerine göre değişmiş, maddi durumu iyi olanlarla çocuğun ailesiyle yakın olanlar üzeri murassa veya altın mine üzerine maşallah yazılı nazarlık takımı getirmişlerdir. Verilen diğer hediyeler üzeri Kur'an'dan ayetler yazılı büyükçe nazarlık altını, içine renkli şekerler konmuş bir şeker sepeti ya da süslü bir sepet içinde acıbadem kurabiyeleri olmuştur. Değerli taşlarla süslü olan veya altından hediye getirenler bunları bizzat loğusa hanıma vermişlerdir. Şeker, kurabiye, gevrek gibi hediyeler evdeki kalfalara dağıtılmıştır.¹¹²

Beşik alayları doğum olduğunda yapılan kutlamalardan birisidir. Valide sultan ile sadrazam, çocuk doğduğunda süslenmiş beşik, yorgan ve sırmalı örtüden oluşan hediyelerini ayrı alayla saraya göndermişlerdir. Valide sultan hayatta değilse harem ya da hanedan kadınlarından birisi bu işi üstlenmiştir. Valide sultanın beşik alayı doğumdan hemen sonra Eski Saray'dan yola çıkıp Divanyolu üzerinden Topkapı Sarayı'na ulaşmış, Doğumdan altı gün sonra düzenlenen ve valide sultaninkinden daha kalabalık olan sadrazamın beşik alayı ise mehteran eşliğinde Paşakapısı'ndan çıkıp Divanyolu'ndan saraya gelmiştir. İstanbul halkı beşik alayları sırasına yollara dökülerek alkışlar alayın geçişini izlemiştir.¹¹³

Doğan çocuk için yapılan beşik hazine-i hümayun kethüdası emriyle darphanede gümüş kabara¹¹⁴ ile süslenmiş bir beşik yaptırılmıştır.¹¹⁵ Abdülaziz Bey beşik hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Beşik alayında yer alan beşik doğumdan önce itina ile hazırlanır. Beşiğin her tarafı fes rengi, mavi ya da lacivert kadife ile kaplanır, sırma şeritlerle süslenir. Kadifenin rengi hiçbir zaman yeşil ve al olmaz. Beşiğin iki yanı ile baş ve ayak uçları gümüşten yapılmış

¹¹²Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, s. 147 -148.

¹¹³Önal, “Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri”, III, 436.

¹¹⁴ Kabara: Kumaş kaplı mobilyanın kenarındaki şeridin üzerine çakılan süslü çivi.

¹¹⁵Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, s. 153.

küçüklü, büyüklü kabartma çiçekli paftalarla¹¹⁶ tezyin olunur. Gümüş pafta yerine arusek denilen som sedefle de işlenip iki yanlara fildişi ve boğadan çiçekler oyularak gömülür. Baş ve ayakuşlarına ayrıca yapma elvan çiçekler takılır. Bardak denilen ve çocuğu sarmaya yarayan beşik atkaları telli istufe tabir edilen kumaştan ve sırma şeritlidir. Şiltesi en iyi cins şaldan, yastıkları sırmalı ipekten, yorganı yeşil dışında herhangi bir renkte canfesten¹¹⁷ yapılır. Yorganın üzeri sırma tel ipek ve gümüş pullarla kaplıdır.”¹¹⁸

Alayın yapıldığı gece yakın akrabalar ve komşular davet edildiği bir eğlence düzenlenmiştir. İkinci vaktinden sonra gelen davetli hanımlara çubuk şerbet ikram edilmiştir. O gün hanımlar yüzükten başka mücevher takmamaya, bebeği ve annesi rahatsız etmemek için koku sürmemeye dikkat etmiştir. Bu arada sofralar kurularak merasimin düzenleneceği sofanın etrafına çalgıcıların oturması için şilteler serilmiştir. Ayak tarafı önde bulunmak ve beşiğin iki tarafına çengilerden iki hanım geçmek üzere beşik kaldırılırken ellerindeki defleri çalarak beşik odaya taşınarak ortaya konulmuştur.¹¹⁹ Çengiler def çalmaya devam ederken kolbaşı hanım şu manzumeyi okumuştur:

Beyim (yahut kız ise hanım) bunda sallanacak

Yanakları allanacak

Ağzı tadı ballanacak

Eyleyelim böyle dua

Bize şerefler verecek

Daim safalar sürececek

Kendi de evlad görececek

Eyleyelim böyle dua

Mürüvvetin görsün peder

¹¹⁶ Pafta, büyük benek, leke.

¹¹⁷ Canfes: Üzerinde desen bulunmayan, ince dokunmuş, parlak, tok, ipekli kumaş.

¹¹⁸ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 18-19.

¹¹⁹ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 150.

Görmesin valide keder

Herkes temenniler eder

Eyleyelim böyle dua

Beyim bunda yatar, uyur

Afiyede böyle büyür

Ebeveyini bunu görür

*Eyleyelim böyle dua*¹²⁰

Daha sonra önce Valide sultan daha sonra davetliler beşiğe bir avuç altın atmıştır. Bunu takiben ebe dua ederek çocuğu beşiğe yatırmış üç kere salladıktan sonra onu kaldırıp kucağına almış davetliler ise beşiği kıymetli kumaşlarla örtmüştür. Beşiğe saçılan paralar ile kumaşların hepsi ebe kadına ait olmuştur.¹²¹ Beşik alayından sonra akşam ezanından bir saat önce misafirler yemeğe davet edilmiş akşam namazından sonra kahve, limonata, şerbet ikram edilmiştir. Hizmette bulunanlar için saç bahşışı verilmiştir.

Doğumda saray, harem ve sarayın dışı fenerlerle, kandillerle süslenerek avizelerin etrafına renkli kâğıtlar koyulup sarı ve beyaz telli hotozlarla süslenmiştir. Harem ise mukavva oymalı kandiller, çarkıfelekler, teneke top kandillerle süslenmiştir.¹²² Şenliklerde saray, devlet erkânının konakları, İstanbul'da bulunan çeşitli yerler rengârenk fanuslar, kandiller, meşaleler, fenerlerle süslenip bazı yerler kıymetli kumaşlarla bezendiği yer yer taklar kurulduğu bilinmektedir. Bazı şenliklerde büyük gemi maketleri yapılmıştır. Çeşitli oyunlar oynanarak, hokkabaz, köçek gibi hüner sahipleri gösteri yapmışlardır. Nahıllar sünnet düşünlerinin olmazsa olmazı olmuştur.¹²³

XVII. yüzyıldan itibaren doğumdan sonra yapılan eğlenceler yerini Muzıka-yi Hümayun gösterilerine ve top atışlarına bırakmıştır. Ancak kandiller, fenerlerle süslenme, mahkûmların affı, atiyeler dağıtılması gibi adetlerin devam ettiği bilinmektedir.¹²⁴ IV. Murad (1623-1640) 1633'de oğlu doğduğunda denizde ve sahilin mum ile donatılması ve

¹²⁰ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, s. 21.

¹²¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 156.

¹²² Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 154-155.

¹²³ Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 435.

¹²⁴ Batmaz, "Velâdet-i Humâyûn Kutlamaları", s. 37.

fişek şenliği düzenlemiştir. Ertesi yıl bir başka oğlu doğunca bu defa İstanbul, Galata ve Üsküdar'da daha büyük kutlamalar yapılmıştır.¹²⁵ 1840'da Naime Sultan'ın dünyaya gelişi ile ilgili olarak yapılan kutlamalarda padişah tebrik için gelen rikâb erbabına mücevher enfiye kutuları hediye etmiştir. Bu doğum sebebiyle bir hafta beş nevbet top atışı yapılmış ve Çırağan Sarayı önüne salları getirilip yedi gece fişek atılmıştır. Diğer saraylar, binalar ve haneler kandillerle süslenmiştir. Boğaziçi'nde Tersane-i Âmire tarafından sağlanan sallardan fişek atışı yapılmış bütün İstanbul zindanlarında borçlu olduğu için bulunanların borçları ödenerek serbest bırakılmışlardır. Bunun yanı sıra bazı devlet erkânına rütbe ve nişanlar verilmiştir.¹²⁶

II. Meşrutiyet devri ve sonrasında da kutlamalarda tasarruf uygulamasının devam ettirildiği görülür. 1919'da Sultan Vahdeddin'in kutlamalarda gemilerden ve kalelerden top atışı ve akşam yapılan şenlikler iptal edildiği gibi cami ve mescitlerde kandil yakılmadığı görülmektedir.¹²⁷

1.5. Düğünler

Düğünler Osmanlı kutlamaları içerisinde en yaygın kesime yayılan kutlamalardan birisidir. Düğünleri evlilik nedeniyle yapılan ve sünnetlerde yapılan düğünler olarak ikiye ayırmak doğru olacaktır. Evlilik Osmanlı toplumunda önemli bir yere sahip olduğundan yapılan kutlamalar da geniş yer kaplamıştır. Özellikle padişahın çocuklarının evlilikleri ve daha sonrasındaki düğünleri çoğunlukla görkemli bir şekilde yapılmıştır. Fakat padişahın şehzadeleri ve kızları (sultanlar) için yapmış olduğu evlilik uygulamaları farklılık göstermiştir. Padişah şehzadesi için kız isterken hediyelerle elçi gönderip sarayın ileri gelen kadınları gelin adayını görmek için kız evine gitmiştir. Sultanlar ise devletten gelen kişilerle, beylik şehzadeleriyle, tanınmış ailelerin oğullarıyla evlendirmişlerdir. Sultanların düğünleri babalarının sağ olup olmadıklarına veya padişahın sevdiği bir kız kardeşi veya yeğeni olup olmayışına göre olmuştur.¹²⁸

Evliliğin öncesindeki nişan ve nikâh Osmanlılarda ayrı günlerde yapılmıştır. Nişanlarda damadın saraya gönderdiği nişan bohçası, Darü's-Saade ağası tarafından teslim alınmıştır. Nişanın resmen ilan edilmesi ise sağdıç tarafından bohçanın ve kenarı işlemeli

¹²⁵Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 433.

¹²⁶ Batmaz, "Velâdet-i Humâyûn Kutlamaları", s. 28-29.

¹²⁷Batmaz, "Velâdet-i Humâyûn Kutlamaları", s. 37.

¹²⁸Özdemir Nutku, "Düğün", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1994, X, 17.

olan başörtüsünün teslim alınmasıyla olmuştur. Nişandan sonraki gün Yeni Saray ya da Paşa Kapısı'nda kıyılan nikahta Şeyhü'l-İslâm tarafından nikâh kıyılmıştır. Nikâhın bitiminde nikâhta bulunanlara kürk ve hil'atler giydirilerek ikramlar yapılmıştır, mihr-i müeccel sultanın derecesine göre verilmiştir.¹²⁹ Mihr-i müeccelden başka değerli taşlarla süslü yüzük, küpe, bilezik, ayna, nikab,¹³⁰ ayakkabı, pabuç, nalın ve elmaslı sorguç ile tablalarla şeker, meyve, çeşitli boylarda nahıllar¹³¹ damat tarafından geline verilmiştir. Verilecek hediyeler maddi duruma göre değişiklik gösterirken malî bakımdan iyi durumda olan damat padişahın baş kadını ile kadın efendilerine, şehzadelere, öteki sultanlara ve Darü's-Saade ağasına da hediyeler göndermiş, iyi olmayan damada bazen para yardımı yapılmıştır.¹³²

II. Abdülhamid'in kızlarını Mediha ve Naile sultanların nikâhından sonra Yıldız Sarayı'nda ziyafet verildiği bilinmektedir. Ziyafette başta sadrazam Hayrettin Paşa, Saffet Paşa, cihan seraskeri Rıza Paşa, vükela, Rusya, Avusturya, İspanya, Fransa, Rus gibi birçok sefir ve tercümanları, Ferit Paşa, Cevdet Paşa gibi kişiler katılmıştır. Bu evlilik için bazı kişilere atıyyeler verilmiştir. Münecim başı Tahir Efendi'ye dört bin kuruş, Ayasofya Cami şeyhine üç bin kuruş, Sultan Ahmed Cami şeyhine iki bin beş yüz kuruş verilmiş ve imamlarda atıyyeler almışlardır. Vekillerle şahitlere ayrıca murassa tütün tabakası, enfiye¹³³ kutusu, saat ve kordon gibi hediyeler verilmiştir.¹³⁴

Nikâhtan sonra yapılacak olan düğünlerde önce paça günü ve kına gecesi yapıldığına dair bilgiler II. Abdülhamid döneminde belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Paça gününde yemeğe paça ile başlandığı ve sofralarda çorba ve limon konulmadığı bilinmektedir. Sofrada damadın gönderdiği kaymak bulunmuş, yemekten sonra verilen eğlencede ise misafirlere badem şurubundan yapılma şerbet verilmiştir. Eğlence bittikten sonra misafirler hizmet eden hanımlar için orta bahşişi denilen sakankurla¹³⁵ bağlı atıyeler bırakmışlardır. Paça gününde getirilen hediyelerin bir önce getirilecek hediyelere oranla daha kıymetli olmuştur. Hediyeler gümüş bir tatlı takımı, şerbet takımı, kıymetli elbiselik kumaşlar, broş, yüzük, gibi

¹²⁹Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, s. 443-444; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 146-147.

¹³⁰Nikab, yüz örtüsü, peçe.

¹³¹Nahil, özellikle saray düğünlerinde bal mumundan yapılarak gelinin veya sünnet çocuğunun önünde götürülen süslü ağaca verilen ad. Bkz. Özdemir Nutku, "Nahil", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, XXXII, 299- 300.

¹³² Nutku, "Düğün", X, s. 17; Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 128.

¹³³ Enfiye, toz haline getirilmiş tütünün burun deliklerine çekilerek tüketiciye nefes yoluyla fizyolojik etki yapan bir tütün mamulüdür.

¹³⁴ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 129.

¹³⁵Sakankur, tülbent, ince tül.

mücevherler, altın kubbeli saat gibi hediyeler olmuştur.¹³⁶ Düğünden bir gün önce de gelin için kına gecesi yapılmıştır. Kına gecesine gelinin bütün arkadaşları katılırken gelinin el parmaklarına kına sürmüşlerdir. Evlenilecek kıza şallar, kürkler, elmas dallar, yüzükler, küpeler, çeşitli kemerler gibi mücevherler ve yalnız onun hizmetine bakmak üzere cihaz halayığı denilen beş caride verilmiştir.¹³⁷

Sultanların giydikleri gelinlikler II. Abdülhamid'in kızı Naime Sultan'a kadar kırmızı renkli olmuştur. 1898'de Naime Sultan düğününde beyaz gelinlik giymiş, bundan sonra da sultanlar beğendikleri renk gelinlik giymişlerdir. Gelin kıyafeti Hind sevaisi¹³⁸ veya şal kumaşından dikilmiş, başında taç ve aşağıya doğru uzanan duvak ile birlikte ayaklarında incili terlikler oluşmuştur. Aksesuar olarak gerdanlık, broş, küpe gibi mücevherler takılmıştır. Gelin, babasının beline şalı kuşatmasından sonra arabaya bindirilerek damadın evine doğru yol almış, harem kapısında damat gelini karşılayarak hazırlanan odaya götürüp Selamlık'a geçirmiştir. Gelini getirenlerden sadrazam, Şeyhü'l-İslâm ve vezirler yatsı namazına kadar beklemişler, ertesi gün damat ve gelin devlet erkânına hediyeler göndermişlerdir.¹³⁹

Düğünlerin süresi ve büyüklüğü sultanın konumuna göre değişiklik göstermiştir. XVI. yüzyılın sonlarına kadar hanedan kadınları Eski Saray'da bulunmaları sebebiyle düğünün bazı uygulamaları orada yapılmıştır. Harem Topkapı Sarayı'na taşındıktan sonra padişahın kızlarının düğünleri burada, kendinden önceki padişahın kızlarınıninki ise Eski Saray'da yapılmaya başlanmıştır. XIX. yüzyılda ise düğünler, Çırağan, Dolmabahçe, Yıldız gibi saraylarda yapılmıştır. Düğünlerin idaresini önceden Darü's-Saade ağası sağlarken Tanzimat Dönemi'nde başmabeyinci olmuştur.¹⁴⁰ Ayrıca mehterin yerini saray bandosu almıştır.¹⁴¹ II. Murat'ın oğlu şehzade Mehmed'in (Fatih) düğünü Osmanlılarda yapılan en uzun düğün olarak bilinmektedir. Üç ay süren düğünde ziyafetler verilmiş, gösteriler yapılmış, edebi toplantılar düzenlenmiştir.¹⁴² II. Abdülhamid zamanında ise on beş sultanın

¹³⁶ Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, s. 126- 127.

¹³⁷ Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, s. 121.

¹³⁸ Sevai: Erkek ve kadın elbisesi ve şalvar yapılan bir çeşit ipekli kumaş.

¹³⁹ Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", s. 444-445; Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 127-128.

¹⁴⁰ Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 443-444.

¹⁴¹ Kütükoğlu *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 124.

¹⁴² <http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)

düğünü yapılmıştır.¹⁴³ Hatice Sultan'ın düğününde tanık olduklarını John Covel¹⁴⁴ şu şekilde anlatmaktadır:

“Hatice sultanın düğününde her gün önceden olduğu gibi dans gösterileri oluyor ve aralarda aynı ufak skeçler yer alıyordu. İnsanlar komiklikler ve ağır tempoda Arap danslarıyla eğlendiriliyordu; bu sönük danslar bir köşede kurulmuş olan çadırların altında, halkın ayakta seyrettiği tarafta yapılıyordu. Biz frenkler canımız istediği zaman aşağı ve yukarı dolaşmak ve istediğimiz zaman büyük efendinin ve musahibin yanına girip çıkmak serbestliğine sahiptik. Onlar da ikindi ve akşam vakitlerinde dualarına gidiyor, ancak spor gösterilerinde aynı hayvanlıkları alkışlıyorlardı. Yirmi ya da otuz çift güreşçi her gün ciltlerini baştan aşağı yağlıyorlardı; ilk önce toprağa sürdükleri ellerini, ardından alınlarına sürüyor, sonra el sıkışıyorlar, aslında ellerini düz olarak birbirlerinin arasına alıyor, kendi ellerini öptükten sonra güreşe başlıyorlardı. Bunun anlamının gökte Allah ve yeryüzünde insanların onların iyi niyetlerine şahit olmaları ve eğer bir terslik olursa, bunun istekleri dışında olduğu anlamına geldiği söyleniyordu. Her gece burada daha önce anlattığım gibi fişek gösterileri oluyordu. Çok ilginç bir şekilde ateşle ele geçirilen iki fil ve bir şato vardı; ama şehirde yangın çıkarmamak için büyük roket ve fişekler atılmıyordu.”¹⁴⁵

Düğünlerde yapılan bir uygulama da gelin alaylarıdır. Eski Saray'dan¹⁴⁶ Yeni Saray'a¹⁴⁷ düzenlenen alayda sultan Osmanlı hanedanına mahsus kırmızı atlas cibinlik

¹⁴³ Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, s. 127.

¹⁴⁴ John Covel, İngiltere kralı II. Charles'in sefaret papazı unvanıyla 1670'de Osmanlı'ya gelmiştir. Asıl görevi Katolik ve ortadoks kiliselerinin birleşmesi tehtidiyle karşı karşıya gelen protestan kilisesinin misyonuyla merkezi İstanbul olan ortadoks kilisesini incelemektir. Osmanlı'da kaldığı süre boyunca yaşadıklarını günlüğüne nakletmiştir. Bkz. John Covel, *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü*, s. 5.

¹⁴⁵ Covel, *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü*, s. 162-164.

¹⁴⁶ Eski Saray (Sarây-ı Atîk-i Âmire): II. Mehmed'in İstanbul'un fethinden sonra bugün Beyazıt Cami ile Süleymaniye Camii arazilerini de içine alan, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ile üniversitenin bazı bölümlerinin üzerinde bulunduğu alana yaptırdığı ilk saray. Bkz. Banu Bilgicioğlu, “Sarây-ı Atîk-ı Âmire”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2009, XXXVI, 122-125.

¹⁴⁷ Yeni Saray (Sarây-ı Cedîd): II. Murad tarafından 854 (1450) yılında Sarayı denilen, Tunca nehrinin ikiye ayırdığı ada üzerinde inşasına başlanmış, Fâtih Sultan Mehmed tarafından bir yıl sonra tamamlanmıştır. Tunca Sarayı, Hünkâr Bahçesi Sarayı, Edirne Sarây-ı Hümayunu, Edirne Sarây-ı Cedîd-i Âmiresi gibi

içinde, iki çift katlı gelin arabasıyla götürülmüştür. Bu gelin alayında sadrazam, vezirler gibi devlet erkânı ile düğünlerin bir simgesi haline gelen nahilliar alayın önünde gitmiştir. Sultan kocasına gitmeden önce sarayda çeyizinin gösterildiği, devlet adamlarının da kendi düğün hediyelerini oraya yolladıkları bilinmektedir.¹⁴⁸ Çeyizi görmeleri için düğün günü evin kapısı açık tutulmuş akşam da damat erkek davetlilere yemek vermiştir. Çeyizi göstermek için gelinin bulunduğu oda nahil ve çiçeklerle süslenerek değerli şallarla sarılmış ve yüksek direkler arasına gelinin oturması için konulmuş bir iskemle, arkasında Mushaf- ı Şerif¹⁴⁹ asılmıştır. Çeyizi görmeleri için düğün günü evin kapısı açık tutulmuş akşam da damat erkek davetlilere yemek vermiştir.¹⁵⁰

Düğünlerdeki şenliklerde geçit törenleri, danslar, seyirlik oyunlar, spor yarışmaları, donanma ve dramatik oyun gösterileri yapılmıştır. Nahilliar, yapma bahçeler, şekerden maketler geçit törenlerinde taşınmış, esnaflar sanatlarını icra etmiş, mehter ve klasik Türk müziği takımları müziklerini yapmışlardır. Cambaz, hokkabaz, tiryaki, tulumcu, kuklacı gibi oyunlar sergilenerek matrak, cirit, binicilik, atıcılık, güreş ve koşu müsabakaları düzenlenmiştir. Özellikle geceleri belirgin şekilde görülen mahyalar¹⁵¹ camileri süslemiş, havai fişekler atılmış ve savaş oyunları, taklitli gösteriler, güldürü öğelerini içeren sahne gösterileri yapılmıştır.¹⁵² Kitap, kumaş, giyecek, kürkler, saatler, kokular, at ve at takımları gibi hediyeler dağıtılmıştır.¹⁵³

Yapılan şenlikler uzun süre İstanbul'daki At Meydanı'nda yapılmış, özellikle XIX. yüzyılda mekân ve düzenlemede değişiklikler yapılmıştır.¹⁵⁴ Yine bu yüzyılda yapılan düğünlerde atılan silahlar sebebiyle ölümlerin gerçekleşmesi Osmanlıları tedbirler almaya iterek kurşunlu silah atılması yasaklanmış ancak kurusıkı ya da kurşunsuz silahlarla ilgili düzenleme yapılmamıştır.¹⁵⁵

isimlerle de anılır. Bkz. Nesrin Çiçek Akçıl, "Sarây-ı Cedîd", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2009, XXXVI, 126-128.

¹⁴⁸Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 147-148.

¹⁴⁹Mushaf-ı Şerif, Sultan II. Bayezid'in hat hocalığını da yapan Şeyh Hamdullah'ın yaklaşık 500 yıl önce yazdığı el yazması Kur'an-ı Kerim'dir.

¹⁵⁰Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 128.

¹⁵¹Mahya, özellikle Ramazan ayında yapılan camilerde iki minare arasına gerilen ipler üzerine kandillerle ya da elektrik ampulleriyle oluşturulan ve geceleri ışık verilen yazı ya da resimdir.

¹⁵²Nutku, "Düğün", X, 17.

¹⁵³Oktay Berber, "Türk Kültüründe Eğlence Ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 10, Isparta 2009, s. 8.

¹⁵⁴Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 445.

¹⁵⁵Murathan Keha, "Düğünlerde Yaşanan Olumsuzluklara Karşı Osmanlı Devleti'nin Almaya Çalıştığı Tedbirler", *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Ankara 2017, s. 518-519.

Sünnet düğünleri Osmanlı kutlamalarının bir parçası olup padişahın çocukları, yakınlarının çocuklarının sünnet düğünü yapılmıştır. Sünnet düğünlerinde sünnetten önce sünnet çocukları önde mektep hocası arkasında mektepli çocuklar ile sünnet çocuğu ise at üstünde onlara katılarak etrafta dolaştırılmıştır. Sünnet edilecek çocuk dolaştırılırken cerrahta hazırlık yaparak sünnet kıyafetleri hazırlanmıştır. Bu kıyafetler başlarda entari şalvar, şal kuşak, cübbe ve kavuk giymişler ve başlarına da pırlanta bir dal takarlarken daha sonra kıyafet, setre, pantolon ve kuşak olmuştur.¹⁵⁶

Sünnet düğünlerinin ilk gününde padişah çocuklarını kentin dışında hazırlanan şenlik süslerini görmeye götürmüştür. Sünnet düğünlerindeki nahiller ağaç ya da büyük bir koni biçiminde olup, üzeri bol miktarda yapma çiçek ve meyvelerle süslenmiş, altın ve gümüş yaldızlarla kaplanmıştır. Düğün alayında da büyük arabaların üzerine şekerden yapılmış ağaçlar, köşkler ve şeker bahçesi denilen pek çok süs bulunmuştur.¹⁵⁷

Sünnet çocuklarının dinleneceği yer için yere bir halı üzerine önce bir yün, üzerine pamuktan üst üste üç şilte serilip yastıklar ile yazma ve canfes yüzlü yorganlar konarak hazırlanmış ve başuçlarına Kur'an'ı Kerim asılmıştır. Nazara karşı korunması için çörek otu, sarımsak, mavi boncuk ve şaptan yapılma nazarlık konulmuştur.¹⁵⁸ Sünnetten sonra çocuğun anne ve babası çocuğa saat ve pırlanta yüzük ile oyuncaklar hediye ederken diğer çocuklara hediyeler vermişlerdir.¹⁵⁹

Sünnet sabahları hediyeler kabul edilirken ziyafetler verilmiş ve bu ziyafetlerden sonra kahve, şerbet, buhur¹⁶⁰ dağıtılmıştır. İkinci saatinden sonra şenlikler başlamış fişekçiler, hokkabazlar, ateş oyuncular, cambazlar, çeşitli hüner göstericileri hünerlerini göstermiştir.¹⁶¹ Gösterilere ara verildikten sonra yemek ikramı olmuş, çocuklara yemek için tavuk suyuyla, ezik helmeli lapa haline gelmiş maydanozlu pirinç çorbası, piliç yahnisi, bir miktar hafif sebze, et suyu ile pişmiş güveç pilavı ve ufak kâseler içinde zerde ikram edilmiştir. Sünnet düğünlerinde misafirler için keşkek ve pirinç pilavı yapılmıştır. Düğün çorbası, toyga çorbası, hamurlu nohut çorbası, yoğurtlu çevirme çorbası, bamya çorbası

¹⁵⁶ Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 133.

¹⁵⁷ Oktay Berber, "Türk Kültüründe Eğlence Ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 10, Isparta 2009, s. 6.

¹⁵⁸ Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 132.

¹⁵⁹ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 139; Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 133.

¹⁶⁰ Buhur, içinde tütsü için kullanılan maddeler yakılan kap.

¹⁶¹ <http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)

ikram edilen çorba türleri olup etli nohut, güveç eti, iç pilavlı et, patlıcan, bamya, fasulye, börek, çerpeleme et, üzlemeçli pilav da yemek çeşitleri olmuştur. Tatlı olarak zerde, helva basması, baklava ve hoşaf ise sünnetlerde ikram edilmiştir.¹⁶² II. Mehmed'in şehzadelerinin düğün yemeklerinde koyun, kuzu, tavuk, kaz, ördek kızartmaları ve çevirmeleri ile çorbalardan zırva, tatlılardan zerde, reşidiye, muhallebi, mamuniye, güllaç, tüffahiye ikram edilmiştir. Yemek servisi çini tabaklar ile yapılırken gülsuyu ve amberle terbiye edilmiş şeker şerbetleri ve hazmı kolaylaştıran yiyecekler verilmiştir. Çam, karanfil, tarçın, misk, amber gibi kolonyalar tutulmuştur.¹⁶³

Yemekten sonra oyuncuların kıyafetlerini giydikleri halkın tavır ve dilini taklit ettikleri zuhuri kolu denilen oyun oynanmıştır. Oyun bittikten sonra harem ve selamlıkta ince saz takımı müzik çalmaya başlamıştır. Akşam yemeğinden sonra ise kukla oyunu, hayal oyunu oynanmış, sabaha karşı ateş adlı oyun oynanmıştır. Eğlenceler bittikten sonra davetliler hizmet edenlere orta bahşişi bırakmışlardır. Sünnetin üçüncü günü akrabalar ve hane halkı için eğlenceler düzenlenmiştir. Bu eğlencelerde çengiler geldikten sonra çubuk ve kahve ikramı olmuş, daha sonra yemek yenmiştir. Haremde bir sofada yatmakta olan çocuğun yanına seyir takımı denilen yer hazırlanmıştır. Fasıllar bittikten sonra tepsilerle mevsimine göre yemiş dağıtılmıştır.¹⁶⁴

Bir nevi düğün ve şenlik kitabı olan Surnâmelerde sünnet düğünlerinde oynanan oyunlara değinilmiştir. Bu oyunlar çeşitli yeteneklerin gösterildiği oyunlar, sportif oyun ve gösteriler, musikiye bağlı oyun ve gösterilerdir. Bunlar değişik isimlerle adlandırılmıştır. İplerle gösteri yapan cambazlara resenbazzîsmânâz, parmaklarının ucunda tabak döndürmek suretiyle gösteri yapanlar kâsebâz, giydikleri cübbeler altından el çabukluğu ile bir nesne çıkaranlar tâsbâz, ateşle ilgili gösteri yapan âteşbâz, bir çember içerisinden kendisini veya bir hayvanı geçirenler çenberbâz olarak adlandırılmıştır. Ayrıca gürzbaz, semsîrbaz, şisebaz, paçlebâz, yılanbâz, hokkabâz, beyzabâz, taklabâz, kûzebâz, sûretbâz, curcunabâz, matrakbâz, zorbâz, gibi isimlerle gösteriler yapanlar eğlencelerde bulunmaktadır.¹⁶⁵

Sünnet düğünlerinde verilen hediyeler de büyük önem taşımaktadır. II. Mehmed'in şehzadeleri Beyazid ve Mustafa Çelebi'nin sünnet düğünlerinde verilen hediyeler arasında

¹⁶²Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 139 -140.

¹⁶³Necdet Öztürk, *14- 15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014, s. 226.

¹⁶⁴Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 140- 141.

¹⁶⁵Berber, "Türk Kültüründe Eğlence Ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler", s. 6- 7.

güzel cariyeler, altın ve gümüş tepsiler, kadehler badeler sürahiler, frenk, herat, bursa, şam ve kefe mamulü kumaşlar, çeşitli ipekli elbiseler Bulgar mamulü kürkleri, Rus ve Anadolu mamulü vaşak kürkleri vardır. Bu sünnet düğününde çeşitli eğlenceler düzenlenmiştir. Uzun mesafe at yarışları düzenlenmiş ve kazananlara ödülleri verilmiş, hokkabazlar ve tiyatro ise gösteriler yapmıştır. Donanmadan fişekler atılırken, ustalar şekerden cami, kale, köşk yaparak çiçeklerle süslemişlerdir.¹⁶⁶ Bu sünnet düğününde padişah düğüne âlimleri de davet etmiştir.¹⁶⁷

I. Süleyman'ın (1520-1566) şehzadeleri Selim, Mehmed, Mustafa için sünnet şenlikleri düzenlemiştir. At Meydanı'ndaki Mehterhane' de padişah için hususi bir köşk yapılarak devlet erkânı için de otağlar kurulmuştur.¹⁶⁸ Davetliler merteye sırasına kabul edilerek kıymetli hediyeler getirmişlerdir. Bunlar içinde altın ve mücevherler, çok kıymetli kumaşlar, Çin porselenleri vardır. Her gün tebrikten sonra ziyafetler verilmiş, çeşitli ceng gösterileri ve eğlenceler tertip edilmiştir. Düğünün on beşinci günü padişah devlet erkânı ile yemek yemiş, on altıncı günü ise padişahın huzurunda ilmi tartışmalar yapılmıştır. Şehzadeler on sekizinci gün sünnet edilmiş ve o gün eğlenceler sabaha kadar devam etmiştir. Yirminci günden itibaren Kâğıthane'ye gidilmiş ve şenlik ve gösteriler burada devam etmiştir.¹⁶⁹

I. Süleyman'ın düzenlediği ikinci şenlik ise şehzade Bayezid ile Cihangir'in on beş gün süren sünnet düğünüdür. Bu şenliğin birinci yapılan şenlik kadar parlak olmadığı ancak para, yiyecek ve içecek bakımından zengin olduğu söylenir.¹⁷⁰ John Covel, şehzade Mustafa'nın sünnet düğününde Türk musikisinin olduğunun, çeşitli eğlence, oyun ve gösterilerin yapıldığını, fişek gösterilerinin yapıldığını belirtir. Aynı zamanda sünnet düğününü şu şekilde anlatır:

“Yanlarına havai fişek yerleştirilmiş sallanan oyuncak atlar ve diğer figürler olan adamlar vardı, bunlar da ateşlenince aşağı yukarı hareket edip, kahramanca birbirleriyle çarpıyorlardı. Darağacı gibi yerleştirilmiş keresteler birbirlerine halatlarla öyle bir şekilde bağlanmıştı ki onların üstünden, içine iki ya da üç adam (ama

¹⁶⁶ Öztürk, 14- 15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi, s. 226.

¹⁶⁷ <http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)

¹⁶⁸ Önal, “Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri”, III, 438.

¹⁶⁹ Kütükoğlu, Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı, s. 130

¹⁷⁰ Önal, “Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri”, III, 438.

geminin mürettebatını temsil edecek şekilde kâğıt ve diğer malzemeden pek çok adam yapılmıştı) alabilecek büyüklükte gemiler, kadirgalar sallanıyordu; bu adamlar içerdeki silah ve havai fişekleri hünerli bir şekilde idare ediyor ve iplerle bu kadirgaları ileri geri hareket ettirerek bir deniz savaşını çok tabii bir şekilde canlandırıyorlardı. Bu savaş kaptan Georgio'nun gemisiyle (on yıl evvel onların ele geçirdiği tanınmış bir korsan gemisi) iki kadirga arasındaydı. Her gece havai fişek gösterileri çok geç saatte bitmesine rağmen, bir saat veya daha uzun bir süre, pek çok şey daha oluyordu. Pistin her tarafından itfaiyeciler binlerce fişek atıyorlardı. Bilhassa son ama en güzel gece olan 28 Mayıs'ta dünyada görebileceğiniz en güzel havai fişekler atıldı. Bazıları otuz yıldız ve bir o kadar küçük topları fırlattılar. Fitili olmadan, görünüşte sadece siyah bir kömür parçası (gibi) halinde yukarı uçtukten sonra, gökyüzünde diğerleri gibi büyük bir gürültü ile patlayarak yıldızlar saçan bir çeşit vardı. Bunlar ateşlenince insanlara zarar vermeyecek şekilde ayarlanmıştı.”¹⁷¹

Sultan IV. Mehmet (1648-1687) ise II. Mustafa'yı ve III. Ahmet'i Edirne'de sünnet ettirmiştir. Bu sünnet töreni on beş gün sürmüş hazırlıkları ise altı ayda tamamlanmıştır. Şenliği düzenleme görevi eski Defterdar Kaymakamı Durmuş Mehmet Efendi'ye verilmiş, ziyafetler için İstanbul'dan Merzifonlu Hüseyin Ağa getirtilerek aşçıbaşı yapılmış ve yanına 150 saray aşçısı ve 300 taşra aşçısı verilmiştir. Şenlik başlamadan 37000 tavuk, 5000 kaz ve 6000 ördek getirtilmiş, mutfak için 30 büyük kazan, 3000 mevlit tabağı, 7000 adet tabak, 1500 kavanoz, 1600 cam tabak, 3000 çini tabak sağlanmıştır. Yemeklerde zerde ve pilav bolca pişirilmiştir. Düğün için Sultan Selim Vakfı'nda büyük ve küçük nahıllar, şekerlemeler, şeker tasvirleri hazırlanmıştır. Şeker tasvirleri içinde şekerden bülbüller, aslanlar, tavuslar, karacalar ve develer vardır. Ayrıca şekerlerin içinde akide şekerleri de bulunmuştur.¹⁷²

Sultan Abdülmecid (1839-1861) şehzadeleri Reşad, Burhaneddin ve Kemaleddin'in sünnet düğünleri Nişantaşı'nda yapılmıştır. Hazırlıklar birkaç ay önce başlarken

¹⁷¹ Covell, *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü*, s. 151.

¹⁷² <http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)

şehzadelerle birlikte bazı çocuklar da sünnet edileceğinden Nişantaşı'nda idâdî binası bunun için hazırlanmıştır. Sünnetten önce şehzadeler saraydan merasimle çıkarılarak eğlencelerin yapılacağı yere götürülüp dolaştırılmıştır. Düğün yapılacak alanda vükela, askeri erkân, ilmiye ricali, yabancı sefaret mensupları, patrikler için ayrı çadırlar kurulmuş, sarayda ziyafetler verilmiş, eğlenceler düzenlenmiştir. Bu eğlenceler on gün kadar sürmüştür.¹⁷³

Osmanlıların II. Meşrutiyet ve sonrasındaki dönemlerde sünnet düğünlerini yapılması azalmıştır. Bunun nedenlerinden birisi ekber ve erşed sistemi olmuş, erkek çocuklarının dünyaya gelmemesi de başka bir neden olmuştur. Devletin ekonomik bakımdan da zor durumda olması devleti bazı şartlar koymaya itmiştir. Bunlar padişahın bir erkek evladının doğması, bu şehzadenin sünnet çağına erişebilmesi, padişahın, bunu görebilecek kadar tahtta kalması ve uygun siyasi şartların olmasıdır. Bu dört şartın bir araya gelmesi zor olduğundan dolayı şenlikler istisnaya dönüşmüştür.¹⁷⁴

1.6. Elçi ve Yabancı Hanedan Ziyaretleri

Elçilerin ve yabancı hanedan mensuplarının Osmanlıları ziyaretleri sırasında karşılamadan ayrılışına kadar birçok uygulama yapılmıştır. Yapılan bu ziyaretlerde elçiler ve devlet adamları İslami geleneklere göre karşılanmış, barındırma, beslenme gibi birçok ihtiyaçları karşılanmıştır.¹⁷⁵ Osmanlı sınırlarından içeri girdikleri andan itibaren İslâmî eman telakkisine¹⁷⁶ göre misafir olarak kabul edilmiş ve yol güvenlikleri, her türlü beslenme ve barındırması devlet tarafından karşılanmıştır.

Elçiler, hükümdarlarının padişah için gönderdikleri namelerini vermek için Dîvân-ı Hümâyûn'a arz günleri davet edilmiştir. Önemli bir durum yoksa elçiler genellikle ulufe divanına¹⁷⁷ kabul edilmiştir. O gün için Kubbealtı ve Arz Odası başta olmak üzere elçinin ziyaret edeceği ve göreceği yerler, halılar, kıymetli eşya ve mücevherlerle süslenmiştir. Elçinin huzura kabulü için hükümdarından padişah için name ve hediyeler getirmesi şart

¹⁷³Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 131.

¹⁷⁴Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 439.

¹⁷⁵Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, XI, 8.

¹⁷⁶Eman: İslâm ülkesine girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancıya verilen can ve mal güvencesi. (Mehmet İpşirli, "Eman - Osmanlı Dönemi", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, XI, 77-79.)

¹⁷⁷Ulufe divanı, kapıkullarına ve özellikle yeniçerilere ulufe dağıtımı için Topkapı Sarayı'nda gerçekleşen, genellikle Salı günleri yapılan tören. Bkz. Mehmet Mert Sunar, "Ulûfe", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2012, XLII, 124-126.

konulmuştur.¹⁷⁸ Osmanlı padişahları elçilere hediyeler verdiği gibi elçiler de padişaha, sadrazama ve devletin ileri gelenlerine çeşitli armağanlar vermişlerdir.¹⁷⁹

Top atışları elçileri veya yabancı hanedan mensuplarını karşılamada yapılan önemli uygulamalardan birisidir. Denizden ya da karadan yapılan top atışlarının 21 pare olması 1873 tarihli bir nizamname ile kararlaştırılmıştır. Hanedan mensuplarının resmi günlerinde Osmanlı başşehirlerinde ve konsoloslugu olan taşra şehirlerinde Osmanlı gemilerinden kalelerinden 21 pare top atılması, sancak çekilmesi, resmi tebrikin yapılması bir nizamname ile belirlenmiştir. Padişah yabancı hanedan mensuplarının resmi günlerini tebrik için sefarethaneye tebrik habercisi göndermiş, padişah ve vekiller resmi ziyafetler vermiştir.¹⁸⁰ Limanlarda resmi günleri için o devleti temsilen Beylik Sefinesi adı verilen bir geminin mutlaka bulunmaktadır. Elçiler için ise yapılan top atışları elçilik derecesine göre farklılık göstermektedir. Kale, tabya ve gemilerden elçi için 19 pare top atışı yapılır. Orta elçiye 15, küçük elçilere ve sefir müsteşarlarına 13, maslahatgüzarlara, elçi vekili tayin olunanlara 11, sefaret başkâtiplerine 9, başşehbenderlere 7, şehbender vekillerine 5 adet top atılmıştır.¹⁸¹

Elçi veya yabancı hanedan mensupları için ziyafetler vermek kutlamaların bir parçası olmuştur. John Covel, IV. Mehmed'in (1648-1687) 27 Temmuz 1675 yılında Edirne'de elçiyi kabul ettikten sonra verilen yemek ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Leğenler, ibrikler ve havlular getirildi. Sadrazam, Defterdar, Nişancı paşalar ve efendim (elçi) ellerini yıkadılar. Her birinin başında bir hizmetli görevliydi. Sonra birbirine benzeyen küçük yuvarlak masalar içeri taşındı. Bunların birine kumaş, diğerlerine deri örtüler örtüldü. Sonra da ekmekler masalara dağıtıldı. Küçük tahta kaşıklar konuldu. Başlangıç için küçük kâselerde zeytin, maydanoz, dereotu getirilirdi. Ayrıca turşu, salamura, tuz ve biber buna eklendi. Sadrazam, Defterdar ve Nişancı için ayrılan 3 masa da aynı biçimde donandı. Sadrazamın masasına elçi için bir yer ayrıldı. Nişancının masasına Mr. North (Hazine) ve Mr. Hyet (ticaret ataşesi), Defterdarın masasına sekreter Mr. Cook ve ben

¹⁷⁸Önal, “Payitaht İstanbul’da Osmanlı Merasimleri”, III, 409-410.

¹⁷⁹<http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)

¹⁸⁰Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 193.

¹⁸¹Batmaz, “Topla Selâmlama”, s. 197- 198.

oturduğum. Diğer tüccar ve beyler başka bir oda da, bazıları Reisü'l-Küttab'ın, bir bölümü de Çavuş başının masasında ağırlandılar. Bizim bulunduğumuz yerdeki masaya da eşit muamele edildi. Yirmi tabak et teker teker getirildi. Yemeklerin biri biterken, diğeri zaman yitirmeden düzenli bir biçimde dağıtıldı. Yemek dağıtım işi o kadar düzenliydi ki, ayrı masalara hizmet verenlerin becerisi sayesinde bütün masalar aynı anda bitirildi. Peçete yerine kucaklarımızda havlular vardı, bunlar ellerimizi silmek içindi. Bu havlunun daha küçüğü ama daha kalitelisi vardı ki, bu da ağzımızı ve sakalımızı silmek için konulmuştu".¹⁸²

II. Abdülhamid döneminde hanedan mensuplarını karşılama merasimi Kavak, Çanakkale Boğazı ya da Varna'da yapılmıştır. Eğer misafir trenle gelirse Edirne'de birkaç kişi tarafından ve daha sonra Sirkeci Garı'nda törenle karşılanmıştır. Prens eğer zırhlı bir gemi ile gelirse gemisini şehir dışında bırakıp saraydan tahsis edilecek bir gemiyle Dolmabahçe sarayı sahiline yanaşması gerekmektedir.¹⁸³

II. Abdülhamid döneminde verilen ziyafetlere elçi ya da yabancı devlet adamlarının eşleri de katılabilmıştır. Gelen misafirlere özel menüler padişah tarafından belirlenmiştir. Örneğin İngiliz sefirini davet ettiği bir akşam yemeğinde padişah ve masadaki vezirler şarap içmedikleri için masaya şarap konmamış servis yalnız gayrimüslimlere yapılmıştır. Ayrıca davetlilere Punch¹⁸⁴ da sunulmuştur. Yemekler Fransız mutfağından seçilirken Türkçe ve Fransızca yazan menüde on üç çeşit yemek olmuştur. Bu yemek listesinde; Windsor çorbası, etli, balıklı, peynirli börekler, Joinville usulü kalkan balığı, Royal usulü kuzu, Supreme usulü mantarlı tavuk, bıldırcınlı börek, kuşkonmaz, Punch, piliç kızartması, pilav, Victoria usulü ananas, vanilyalı bavaroise, dondurmalar bulunmaktaydı.¹⁸⁵ Ziyafet sofralarında altın ve gümüşten yemek takımları, vazolar, tuzluklar, âlemler, çiçekler, ağaçlar ve kandil şamdanlardaki mumlar ziyafete etkileyici bir hava katmıştır. En önemli misafir sultanın sağ tarafına oturtulmuş, eğer elçi hanımı ile davet edilirse elçi bey sola hanımı sağ tarafa alınmıştır. Ziyafetlerde II. Abdülhamid'in yabancı misafirleriyle konuşmalarını tercüme

¹⁸² <http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)

¹⁸³ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 188.

¹⁸⁴ Punch, rom ve konyak su ile su ve limondan meydana gelen bir içki.

¹⁸⁵ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 190-191.

etmek için teşrifat nazırı arkasında ayakta durmuştur. Yemek ve sonrasındaki kahve ve sigara içmelerinde yemek müziği çalmıştır.¹⁸⁶

II. Abdülhamid yaptığı bir diğer uygulama Ramazan'da yabancı sefirleri iftara davet edip kendilerine dış kirası adı ile hediyeler vermesidir. İngiliz sefiri Lord Döfren ile kızının katıldığı iftardan sonra onlara bir tepsi içerisinde sefirin kızının sevdiği kıymetli bir pembe hediye edilmiştir. Fransız sefiri Constant'a bir çift al araba atı gönderilmiş, Amerika sefiri Mister Lieshman'ın eşine pırlanta işlemeli bir yelpaze hediye etmiştir. Mrs. Müller'e ise üstünde altın kaplama ay yıldız bulunan kırmızı kadife kutu içinde şefkat nişanı göndermiştir. Müller ise padişaha İngiltere'den getirdiği kitapları vermiş, padişah da ona pek nadir olarak hediye edilen liyakat nişanını vermiştir.¹⁸⁷

V. Mehmed döneminde saraydaki iftarlara davetsiz gidilemeyeceği gazetelerde ilan edilmiştir. Padişahın gelenlerle baş başa konuşmak istediği haller dışında bir kişi veya heyet huzura geldiğinde başmabeyinci ve başkâtip görüşme sırasında hazır bulunmuştur.¹⁸⁸ Gazetecilerin ve mevki sahiplerinin saraya kabul edilmesi bu dönemde daha kolay bir hal alırken yabancı gazeteciler başmabeyinciye başvurarak izin almaya başlamışlardır. 1914 tarihli bir nizamname ile yabancıların huzura kabul için izin almaları belli bir düzene bağlanmıştır.¹⁸⁹

1.7. Galibiyet Kutlamaları

Galibiyet kutlamaları Osmanlılarda yapılan kutlamalardan birisidir. I. Süleyman'ın 1532'deki Avusturya seferinin başarıyla sonuçlanması sonucunda İstanbul, beş gün beş gece boyunca donatılmış, Bedesten başta olmak üzere çarşı pazar açık tutularak ziyafetler verilmiştir. Yine IV. Murad'ın Revan'ı fethettiği zaman Kaymakam Bayram Paşa, bunu Saray Köşkü sahilinden toplar attırmıştır. Dört gün dört gece şehir süslenmiştir. Ayrıca İstanbul surlarını, Galata Kulesi'ni ve Tophane'yi tamir ettirip beyaza boyatmıştır. Padişahın İstanbul'a dönmesiyle bir hafta daha geceli gündüzlü donanma yapılmıştır. Bağdat'ın fethi haberi de İstanbul'da yirmi gün yirmi gece şehir donanması yapılarak ve toplar atılarak

¹⁸⁶ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 201- 202.

¹⁸⁷ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 189-191.

¹⁸⁸ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 206.

¹⁸⁹ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 200.

kutlanılmıştır. IV. Murad, İstanbul'a döndüğünde bir hafta boyunca şehir süslenmiştir. İstanbullular evlerinin kapılarına ikişer, hatta bazıları onar kandil asmışlardır.¹⁹⁰

Galibiyet kutlamalarında yapılan bir diğer şey topla selamlamadır. Osmanlı'da zafer kazanıldığında, bir yer fethedildiğinde ya da barış anlaşması imzalandığında topla selamlama yapılmıştır. Sadece İstanbul'da değil bütün sınırlar içinde kutlamalar yapıldığı, kaleler ve gemilerden 21 pare top atıldığı görülmüştür.¹⁹¹

1.8. Kandil Kutlamaları

Kandiller Osmanlılarda dini bir havada kutlanan önemli günlerden birisi olmuştur. İslam dininde önemli bir yeri olan beş tane kandil vardır. Kandillerin belirttiği günlerin farklı anlamları mevcuttur. Mevlid Kandili, 11-12 Rebiyülevvel tarihinde Hz. Muhammed'in doğumu için kutlanılmıştır. Recep ayının ilk perşembesinde kutlanan Regaib Kandili'nde Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğü bilinmektedir. Yine Recep ayının 26-27'sinde kutlanan Miraç Kandili, Hz. Muhammed'in göğe yükselip Allah katına çıkışını temsil etmektedir. Berat Kandili'nde 15 Şaban'da Müslümanların Allah'ın affı ve bağışlaması ile günah yükünden kurtulacağı bilinmektedir. Son olarak en değerli gece kabul edilen Kadir Gecesi ise Kur'an'ın indirilmeye başlandığı gün olarak bilinmekte ve Ramazan ayının 27. gecesinde kutlanılmaktadır. Kur'an'ın 97. suresi bu gecenin fazileti hakkındadır.

Kandil gecelerinde camiler ön plana çıkan önemli mekânlardan birisi olmuştur. kandillerle süslenip aydınlatılmıştır. Kandil gecelerinde kandil yakılması geleneğinin ne zaman başladığı tam olarak bilinmemekle birlikte II. Selim (1566-1574) döneminde camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için bu mübarek gecelere kandil geceleri denildiği kabul edilmektedir.¹⁹² Kandiller süslemelerden kandil uçurtma denilen başka cami minaresinin şerefesinden revak sütunlarına halat gerilerek halkalarla ikinci bir ipe bağlanan kandillerin halatın üzerinden aşağıya doğru kaydırılarak yıldız kayması gösterisi yapılmıştır. Özellikle Kadir Gecelerinde İstanbul'da bulunan Bekir Paşa, Davut

¹⁹⁰ Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 413.

¹⁹¹ Batmaz, "Topla Selâmlama", s. 196.

¹⁹² Halide Aslan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller", *İstem Dergisi*, Yıl 7, Sayı 13, Konya 2009, s. 205.

Paşa, Koca Mustafa gibi camilerde yapıldığı bilinen tek minareli camilerin minarelerine kandillerle kaftan geçirilmiştir.¹⁹³

Kandillerde tebrik için padişah çeşitli kişilere name veya mektup göndermiş, karşılık olarak gönderdiği kişilerden ve devletlerden de tebrik mesajları almıştır. Name ve mektup, Mevlid merasiminde padişaha verilmek için sadrazamın huzurunda atlas keseye konularak telhisle¹⁹⁴ saraya bildirilmiştir. Padişahın kandillerde hangi camiye gideceği birkaç gün önceden sorulmuş, camiye gelecek olanlara da saat kaçta gidileceğine dair haber gönderilmiştir. Padişahın herhangi bir sebeple camiye gidememesi durumunda ya da müjdecilerin gelmemesi üzerine resmi merasim ertelenerek sadece özel kutlamalar yapılmıştır.¹⁹⁵

Kandillerde düzenlenen kandil alaylarında valide sultan başta olmak üzere harem mensupları namazdan önce çıkarak Hamidiye Cami'nde harem arabalarında beklemişlerdir. Bu arabaların önlerinde ikişer kavas¹⁹⁶ gümüş kaplı deri fenerleri taşımış padişahın kapısının iki yanında hademe-i hümayundan¹⁹⁷ on beşer kişi bu fenerleri tutmuştur. Yolların iki yanı fanus ve meşalelerle aydınlatılırken padişah geçerken saray ağaları "*Mağdur olma padişahım, senden büyük Allah var*" diye bağırmışlardır. Padişah camiye girdikten sonra askerlere peynirli büyük pideler, şerbetler verilmiş, namaz bitinceye kadar Yıldız Sarayı'ndan fişekler atılmıştır. II. Abdülhamid kandillerde şeyhleri saraya davet ederek dervişleri ile beraber sarayda zikir meclisi yaptırmıştır.¹⁹⁸

Kandillerde kutlamalar dini bir havada gerçekleşmiştir. Darüssaade ağasına samur kürk, reisülküttab ile müjdecibaşıya hil'at giydirilmiştir.¹⁹⁹ Camilerde namaz kılınıp ibadetler yapıldıktan sonra Kur'an okunarak dualar edilmiştir. Camiye padişah ile devlet erkânı da katılmış ve gelecek olanlar tamamlandıktan sonra sadrazam veya onun yokluğunda sadaret kaymakamı, Bâb-ı Âlî ricaliyle birlikte gelerek mihrabın içindeki seccadeye oturmuşlar ve diğerleri de onun etrafında halka şeklinde yerleşmişlerdir. Yerini herkes alınca Fetih suresi okunmuştur. Padişah ise alayla saraydan ayrıldıktan sonra camiye gelerek

¹⁹³ Aslan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller", s. 206.

¹⁹⁴ Telhis, Osmanlı Devleti'nde sadrazamın padişaha gönderdiği arz ve raporları ifade eden belge türüdür. Bkz. Pál Fodor, "Telhis", DİA, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 402-404.

¹⁹⁵ Önal, "Payitaht İstanbul'da Osmanlı Merasimleri", III, 422.

¹⁹⁶ Kavas, İç güvenlik ve asayiş sağlamak üzere daha çok elçiliklerde görevlendirilen silâhlı muhafız. Bkz. Mehmet Canatar, "Kavas", DİA, TDV Yayınları, Ankara 2002, XXV, 66-68.

¹⁹⁷ Hademe-i hümayun, Osmanlılarda saray hizmetinde bulunanlara verilen isim.

¹⁹⁸ Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, s. 51-52.

¹⁹⁹ Mehmet Şeker, "Mevlid", DİA, TDV Yayınları, Ankara 2004, XXIX, 479.

mahfil-i hümayuna²⁰⁰ girmiştir. Geldiğinin anlaşılması için mahfelin kafesi açılarak sadrazam ve Şeyhü'l-İslâm padişahı selamlayarak herkes ayağa kalkmıştır. Vaazlar bittikten sonra mevlid okunmaya başlanmış ve ikinci mevlidhanlar “*Geldi bir akkuş kanadıyla revân/Arkamı sığadı kuvvetle hemân*” beytini okuyunca oradakiler ayağa kalkmıştır. Bu esnada Medine’den padişaha gönderilen hurma, peşkir ağası ile sadrazam daha sonra Şeyhü'l-İslâm’a verildikten sonra vezirler ve diğer devlet erkânına dağıtılmış, peşkir ağasına da bir miktar bahşış verilmiştir. Üçüncü mevlidhan mevlid okurken ise vakıf mütevellileri oradakilere şeker dağıtmıştır.²⁰¹ Mevlid okunduğu sırada da orada bulunanlara gülsuyu dökülerek önce padişaha sonra diğer kişilere akide şekeri verilmiştir. Mevlid bittikten sonra padişah ayağa kalkıp oradakilerin tebriklerini alarak camiden çıkmıştır. Mevlid’te bulunanlara süslü sepetler ve kutularla Hacı Bekir Efendi’den alınan şekerler verilmiştir.²⁰²

Padişah ve diğer harem üyeleri birbirlerini tebrik ederken gümüş tepsilerle şerbet ve naneli limonatalar verilmiştir. Ayşe Osmanoglu II. Abdülhamid dönemindeki kandiller şu şekilde anlatmaktadır:

*“Mevlid sırasında ikişer kilercinin tuttuğu büyük gümüş tepsilerle akide şekerleri getirilir, önce babama takdim olunur, sonra bütün salonda gezdirilir, herkes birer tane alırdı. Harem tarafına da musahipler getirirdi. Tepsilerin büyüklüğünce muhtelif şekerlerle dolu olan bu yığınlardan herkes alırdı. Mevli bitince babam ayağa kalkardı. O kalkınca herkes de kalkar, tekrar teşekkürlerini arz ederek çıkarlardı. Bazılarına iltifat eder, biraz konuşurdu.”*²⁰³

Kandillerde çevreye güzel kokular yayması için öd ve amber gibi bitkiler kullanılmıştır. Aynı zamanda kandiller Osmanlı mutfagının zenginleşmesini sağlamıştır. Kandil gecesini için yapılan kandil çöreklerinin börekçi fırınlarında yapıldığı kandil günlerine mahsus olarak kapıların önüne konulup beyaz örtülü masalarda beyaz önlük giymiş çıraklar tarafından satıldığı aktarılmaktadır.²⁰⁴ Özellikle Ortadoğu ve Mısır bölgelerindeki minarelere kandil yakılarak bayrak çekilmesi, camilerin iç mekânlarının özenle aydınlatılması, mihrap

²⁰⁰ Mahfil-i hümayun, İslâm mimarisinin dinî yapılarında özel kullanımları olan mekân birimlerine verilen ad. Bkz. M. Baha Tanman, “Mahfil”, *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2003, XXVII, 331-333.

²⁰¹ Önal, “Payitaht İstanbul’da Osmanlı Merasimleri”, III, 422; Şeker, “Mevlid”, XXIX, 479.

²⁰² Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 49-50.

²⁰³ Osmanoglu, *Babam Sultan Abdülhamid*, s. 67.

²⁰⁴ Aslan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, s. 208-210.

üstünde iç mahya kurulması, hapishanedekiler için ceza affı yapılması, gelip geçenlere su dağıtılması gibi uygulamaların yapıldığı bilinmektedir.²⁰⁵

Genel olarak kandil kutlamaları açıklandıktan sonra bazı kandillerin nasıl kutlanıldığına dair bilgi verilmesi doğru olacaktır. Resmi olarak Mevlit kandili kutlamaları I. Süleyman döneminde saray teşrifatında yer alıp III. Murad (1574-1595) döneminde tamamen resmileşmiştir. III. Murad, 1588’de Mevlid Kandili’nde bütün minarelerde kandil yakılmasını, cami ve mescitlerde mevlit okunmasını emretmiştir. XIX. yüzyılda gece şehrin kandillerle süslenmesi ve ertesi gün ikindi vaktine kadar top atılması kararlaştırılmıştır. Eyüp ve Suriçi’ndeki camilerin yanı sıra, Beylerbeyi, Nusretiye, Hamidiye, Dolmabahçe’deki Valide Camileri gibi yerlerde merasime dâhil edilmiştir. Mevlid kandilinin diğer kandillerden farkı camide diğer kandillere kıyasla daha fazla asker bulunmasıdır.²⁰⁶

Kadir Gecesi Ramazan ayı içerisinde olduğundan insanlar kandili cami, mescit gibi dini mekânlarda geçirmişlerdir. Kadir Gecesi, Koca Mustafa Paşa, Bekir Paşa, Davut Paşa gibi camilerin minarelerin külahlarından şerefelerinin alt kısımlarına kadar kandillerle aydınlatılmıştır. Teravihten sonra da kandil uçurtma yapılarak uçurtmacının aşağıya sarkıttığı ipe şeker ve çeşitli hediyeler bağlanmıştır.²⁰⁷ Ayrıca Kadir Gecesinde, padişah ve saray halkı ve devlet erkânının iftardan sonra camiye giderken geçeceği güzergâhta kadir alayı düzenlenmiştir. Bundan dolayı alayın geçeceği güzergâhtaki yollar önceden tamir edilmiş, fenerler, çarkıfelekler, kandiller ve meşalelerle aydınlatılmış, binalar düzenlenerek boyanmıştır.²⁰⁸

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Kadir Gecelerinde daha çok Ayasofya Cami’ne gidilmiştir. Caminin üst bölümlerinde yabancı büyükelçiler ve eşleri de yer almıştır. Bâbüssaâde’den Ayasofya Cami’ne kadar uzanan yolun iki tarafında alayın geçişi için kandiller, fanuslar ve meşaleler konularak aydınlatılmıştır. XIX. yüzyılda padişahların Beşiktaş’taki saraylara taşındığından kandil alayları da o bölgedeki camilerde yapılmaya başlanmıştır. Teravîh ve Kadir namazları imamların her rekâtı farklı makamda kıldırmasıyla gerçekleşmiştir.

²⁰⁵ Aslan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, s. 212.

²⁰⁶ Önal, “Payitaht İstanbul’da Osmanlı Merasimleri”, III, 422.

²⁰⁷ Önal, “Payitaht İstanbul’da Osmanlı Merasimleri”, III, 422.

²⁰⁸ Mustafa İsmet Uzun “Kadir Gecesi”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2001, XXIV, 126.

Müezzinlerin cumhur müezzinliği tarzında ve rekât aralarında okudukları elveda nakaratlı ilahilerde söylenmiştir.²⁰⁹

Top atışları Kadir Gecesinde de gerçekleşmiştir. Kadir Gecesinde donanmadaki bütün gemiler fenerler ile donatılmıştır. Donanmadan havai fişekler atılıp “Padişahım Çok Yaşa!” duasıyla yirmi bir pare top atışı yapılmıştır. Padişah camide bulunduğu müddetçe gemilerden havai fişekler atılmıştır. Mevlid kandilinde ise bütün gemilerin armalarıyla sancak ve iskeleleri birer sıra fener ile süslenmiştir. Akşamdan ertesi gün ikindi vaktine kadar her gün beş vakit yirmi birer pare top atışı yapılmıştır. Ayrıca sabah alay sancakları çekilmiştir. Halkta hane ve sahilhanelerini²¹⁰ kandillerin yakarak süsleyebilmiştir.²¹¹ Kandil geceleri için çeşitli yazılar da yazılmış, bestelenmiş ya da okunmuştur. Miraç gecelerinde okunmak üzere Mi’raciyye yazılıp bestelenmesinden sonra Regaib gecelerinde Regaibiyye okuma âdeti başlamış ancak mevlit, naat ve hatta mi’raciyye kadar yaygınlaşamamıştır. Regaib gecesinde de diğer mübarek gün ve gecelerde olduğu gibi Mevlid okunmuştur. Bursalı Safiye Hanım ve damadı Mustafa Rakım Efendi’nin 1888 yılında bazı kandillerin yanı sıra Regaib gecesinde de Mevlit okutulmak üzere vakfiye hazırlattıkları aktarılmaktadır.²¹²

John Covell hatıratında Miraç kandilini şu şekilde anlatmaktadır:

“27 Mayıs. Ve ayın on üçü vakur bir şekilde kutladıkları Muhammed’in doğum günüdür. Bayramların yanı sıra aynı bizim gibi kutladıkları bazı kutsal günleri vardır. O gün büyük efendi, Sultan Selim Cami’ne gitti; biz de onu yoldan geçerken görmek için oradaydık. İhtişam ve tören olmadan, büyük adamların çoğu tek tek gidiyorlardı. Vezir, yaya olarak önünden giden, kırmızı kadifeler giymiş otuz kadar uşağı ve arkasından takip eden sekiz atlının ortasında tek başına gidiyordu, atların üstünde kâhyası (yardımcı veya vekilharç), ağası veya evin baş yöneticisi vs. vardı. Vezir çok sade giyinmişti, yeşil kumaştan ermin kürklü cübbesiyle önünden yürüyen uşakları ve arkasından kendisini takip eden maiyeti arasındaki mesafeyi koruyarak, atının üstünde ilerliyordu. Yarım

²⁰⁹Aslan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, s. 211-212; Önal, “Payitaht İstanbul’da Osmanlı Merasimleri”, III, 422-423.

²¹⁰Sahilhane, yalı evi.

²¹¹Batmaz, “Topla Selâmlama”, s.195-196.

²¹²Aslan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, s. 220.

saat kadar sonra (saat on bire geliyordu) at üstünde gelen on bostancı, caddenin temiz ve yıkanmış olup olmadığını kontrol ettikten sonra geri dönerek diğerlerine katıldılar, böylece hepsi elli kişi oldular. Onları büyük efendinin geniş kemerli, altın işlemeli koyu gök mavisi cübbeler giymiş ve ellerinde siyah abanozdan yapılmış, inci kakmalı küçük cirit sopaları olan uşakları takip ediyordu, hepsi altmış kişi gibiydiler. Hemen arkalarından yine çok sade şekilde, başına alalede bir sarol veya kuşak (taç) ve mor renkte bir kavuk (sarığını doladığı kep) takmış olan büyük efendi geliyordu.”²¹³

Saray Günlüğünde ise Berat Kandili şu şekilde anlatılmaktadır:

“14 Şaban 1219/ 18 Kasım 1804 cumartesi günü III. Selim oruca niyet etmiş, ikindi namazını Ayasofya’da kılmıştır. İftarını Topkapı’da açtıktan sonra berat gecesini münasebetiyle Ağalar Cami’ne gitmiştir. Üsküdar’da inşa ettirdiği Selimiye Cami’nin kubbe ve minarelerinin yapımı bitmiş olduğundan ilk defa bu gece kandillerle donatılmıştır. Bu cami tayin edilen vaiz efendi Ağalar Cami’nde vaaz etmiştir. Vaazdan sonra davetli bulunan Rıf’a şeyhlerinden şeyh sadık efendi, zikir ve tevhid ile ayinlerini icra etmiş, dervişleri harbe darbetmişlerdir. Duadan sonra yatsı namazı burada kılınmış, saat beşte padişah hareme çekilmiştir”²¹⁴

1.9. Nevruz Kutlamaları

Farsça’ da ‘yeni gün’ anlamına gelen ve Çin kaynaklarına göre Hunlardan başladığını bildiğimiz Nevruz, diğer Türk devletlerine etki ederek Osmanlılarda bir bayram olarak kabul edilmiştir. Nevruz Osmanlılar için eski Türk devletlerinde olduğu gibi Ergenekon’dan çıkış, yeni bir yılın gelişi, buna bağlı olarak yeni bir takvim başlangıcı olarak görülmüştür. Bolluk ve bereketin simgesi olan Nevruz aynı zamanda baharın gelmesiyle birlikte toplumun birbiriyle bütünleşip kaynaşmasına ön ayak olmuştur.

²¹³ Covell, *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü*, s. 134-135.

²¹⁴ Mehmet Ali Beyhan, *Saray Günlüğü (1802-1809)*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 42.

Nevruz'un yeni bir yıl olarak kabul edilmesi, tarihinde birçok olayın meydana gelmesinden de kaynaklanmaktadır. Örneğin; Kur'an'ın indirilmeye başlandığı gün, Hz. Ali'nin doğum günü, Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlendiği gün, Hz. Musa'nın asasıyla Kızıldeniz'i yararak kendisine inananları kurtardığı gün, Hz. Yunus'un balığın karnından kurtulduğu gün olarak inanılmaktadır. Aynı zamanda Hz. Âdem'in çamurunun yoğrulduğu ve Hz. Âdem ve Havva'nın cennetten kovulduktan sonra Arafat Dağı'nda buluştukları gün, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu, İbrahim Peygamberin yakılmak istendiği, Hz. Yusuf'un kuyuya atıldığı, güneşin Koç burcuna girdiği, gece ve gündüzün eşitlendiği, baharın ve yeni yılın başladığı, Türklerin Ergenekon'dan çıktığı gün olarak bilinmektedir.²¹⁵

Çin kaynaklarında Hunların 21 Mart tarihinde hazır yemeklerle kıra çıktıklarını, bahar şenlikleri yaptıklarını, bu bahar şenliklerinin bugüne kadar değişmeyen adet ve gelenekler olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Mart ayında Hunların bütün beylerinin Chan-yü ordugâhına toplanıp kutlama yaptıkları, Göktürklerin her Nevruz'da otların yeşermesini yeni yılın başlangıcı olarak bilip kutladıkları bilinmektedir. Ergenekon destanına göre de her Nevruz'da Ergenekon'dan çıkış gününde demir döverek kutlama yaptıkları bilinmektedir.²¹⁶

Nevruz kavramı Çin kaynakları, Yusuf Has Hacıp'in eseri Kutadgu Bilig'te, Kaşgarlı Mahmud'un eseri Divan-ı Lügat-it Türk'te, Nizâmülmülk'ün Siyasetname'sinde, Melikşah'ın takviminde, Akkoyunlu Uzun Hasan Bey'in kanunlarında adının geçtiği bilinmektedir.²¹⁷ Bu durum Nevruz'un en eski dönemlerden beri yaşatıldığını göstermektedir. Dîvân-ı Lügâtî't Türk'te ve On iki Hayvanlı Türk takviminde yılbaşı 21 Mart'tır. Celali Takvime göre yeni yıl ve ilkbahar başlangıcı olan Nevruz, Rumi takvimde de 9 Mart'a denk gelmiştir.²¹⁸ Osmanlılarda da Nevruz geleneği etkisini sürdürerek 'Nevruz-i Sultani' veya 'Nevruz' olarak anılarak kutlanılmaya devam edilmiştir. Nevruz olarak kutlanılmadan önce Osmanlıların 'Yörük Bayramı' olarak niteledikleri, 21 Mart tarihinde Ertuğrul Gazi'nin türbesi etrafında toplanıp at yarışı, cirit, güreş gibi çeşitli oyunlar oynayarak kutlamalar yaptıkları bilinmektedir.²¹⁹

²¹⁵Abdullah Şengül, "Türk Kültüründe Nevruz ve Anadolu'da Nevruz Kutlamaları", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 26, Ankara 2008, s. 63.

²¹⁶Muzaffer Tepekaya, "Nevruz ve Osmanlı'da Yaşatıldığına Dair", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı IV, İzmir 2000, s. 210.

²¹⁷Beşir Mustafayev, "Adriyatik'ten Çin Seddine Uzanan Nevruz Geleneği", *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Temmuz 2013, s. 62.

²¹⁸Tepekaya, "Nevruz ve Osmanlı'da Yaşatıldığına Dair", s. 210.

²¹⁹Şengül, "Türk Kültüründe Nevruz ve Anadolu'da Nevruz Kutlamaları", s. 64.

Osmanlılarda Nevruz yeni bir yıl olarak kabul edildiği için Mart ayında yeni bir takvim hazırlanmıştır. Bu sebeple de Nevruz'un hem eski geleneklerden dolayı hem yeni bir takvimin hazırlanıyor olmasından dolayı hem de ilkbaharın başlangıcı olmasından dolayı her yıl kutlanılmıştır. Bunun bir örneği olarak Gülbahar Valide Sultan, oğlu Beyazıt'a Nevruz dolayısıyla bir tebriknâme göndermiştir. Sultan I. Mahmud (1730-1754) dönemindeki baş defterdar Atıf Efendi 1739'dan itibaren maaşların ve görevlendirmenin Muharrem ayından değil Mart ayında başlamasına karar vermiş, kanunnamelerde verginin ilk taksitinin alındığı zaman olarak Nevruz seçilmiş, XVII. yüzyıldan itibaren ise '*Resm-i Nevruzîyye*' adında yeni bir vergi de toplanmaya başlanmıştır. Ayrıca her büyük savaş için sefer hazırlıkları yapılırken ordunun toplanma zamanı olarak Nevruz günü seçilmiştir.²²⁰

Osmanlılarda Nevruz kutlamalarından sorumlu olan görevli olanlardan biri müneccimbaşıdır. Nevruz'un başladığı anı gün, saat, dakika ve saniye olarak müneccimler belirleyip hazırlamış oldukları takvimlerde bunu koymuşlardır.²²¹ Müneccimbashılar düzenledikleri takvimleri padişah ve sadrazama "*Nevruz Pişkesi*" adı altında sunarak müfredat defterlerine kaydedilen, XVII. yüzyılda bin akçe, XVIII. yüzyıla ortalarında altı bin akçeye varan Nevruzîyye ismiyle atıyyeler almışlardır. XX. yüzyıl başlarında baş müneccimin sadrazama takdim ettiği takvimden sonra, ona bir samur kürk giydirilip kendisine beş yüz kuruş atıyye verildiği kayıtlardan görülmektedir.²²²

Osmanlılarda Nevruz'dan sorumlu olan bir diğer görevli hekimbaşısıdır. Hekimbaşının Nevruz'da yaptığı en önemli şey Nevruz macunu olmuştur. Nevruz Macununun tarihi Osmanlılarda gerçekleşen bir olaya dayanmaktadır. Nevruzîyye olarak da bilinen bu macun, 1539 yılında I. Selim'in eşi Hafsa Sultan'ın hastalanması üzerine Manisa'da yaptırdığı bir macundur. Darü's-Şifa'da hekimlik yapmakta olan Merkez Muslihiddin Efendi kırk çeşit bitki ve baharattan bu macunu terkip ederek Hafsa Sultan'a ilaç olarak takdim eder ve Hafsa Sultan kısa sürede iyileşir.²²³ Bu nedenle macunun Nevruz'da yenilmesi sağlığa şifa olduğunu göstermektedir. Özellikle Nevruz'un yeni bir yıl olarak düşünüldüğünde bütün sene boyunca sağlıklı olması sebebiyle hazırlandığı ve yenilmesi için dağıtıldığı düşünülebilir. Birçok hastalığa çare olan Nevruz macununun günümüzde de Mesir

²²⁰Tepekaya, "Nevruz ve Osmanlı'da Yaşatıldığına Dair", s. 213.

²²¹Fatih Köse, "Osmanlılarda Nevruzîyye Geleneklerine Tarihsel Açıdan Bakış", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 16, Sayı 51, 2012, s. 99.

²²² Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 358.

²²³ Köse, "Osmanlılarda Nevruzîyye Geleneklerine Tarihsel Açıdan Bakış", s. 94.

macununa benzediği bilinmektedir. Bu macunun Nevruz'da yenmesi ile o yıl içinde yılan, akrep gibi zararlı böceklerin sokmalarına karşı koruyacağına inanılmıştır.²²⁴

Nevruz macunu, kırmızıya çalar koyu renkte, ağızda çıtır çıtır ses çıkaran ve şekerlenmiş reçele benzemekte ve Nevrûziyye olarak da bilinmektedir. Sarayda yapılan Nevruz macunu 40 çeşit maddeden meydana gelmiştir. Bunlar: Akanber, misk, gülsuyu, karanfil, koşnil (kırmızı böceği), gülçiçeği, tatlı badem yağı, darçın kabuğu, şekerci çöveni, vanilya, sandal ağacı, kakule, besbâse, Hindistan cevizi, kasab-ı itrî, zencefil, melekotu, kişniş, civan perçemi hulasası, varak-ı zeheb, yeni bahar, kalanga (zulumba), kara biber, kırem tartar, havlican, kebabiye, anason, hıyar-ı şenbih, sakız, zağferan, udü'l-kahr, çöp-i çin, hardal, mürr-i sâfi, iksir, çivid, meyânbalı, kalem-i bârid, tiryak, sarı halile, râziyâne, kimyon, zerdeçal, tarçın çiçeği, hindistançiçeği, çörek otu, dâr-i fülful, râvend, limon tuzu, kakule, sinameki, vanilya, portakal kabuğu, topalak kökü ve şekerdir.²²⁵

Hekimbaşı dışında Nevruz macununu çoğunlukla eczacılar ve şekerciler tarafından yapılmıştır. Vazo ve kâselerin içine konularak ipek boyamaları ve tülbentlerle örtülmüş kurdelelerle süslenmiştir. Şekerci vitrinlerine konulan Nevruz macununun üzerine yıldızlarla yazılmış beş on satırlık bir kâğıt parçası iliştilirdi. Nevrûziyye Kulağı ya da tarifname denilen kâğıtta padişahı öven cümleler, yeni yıla hangi saat ve dakikada girileceği, günün Koç burcuna hangi saat, dakika ve saniyede gireceğine, nevruziyye tatlısının faydaları, ne zaman ve ne miktarda yeneceğine ilişkin bilgiler, yeni yılla ilgili temenniler ve dualar yer almaktadır.²²⁶ Ayrıca sunulan macunun yanına yenilmesi adetten olan şifa kaynağı olduğuna inanılan, S harfi ile başlayan yedi yiyecek; susam, süt, simit, su, salep, safran ve sarımsak konulmuştur.²²⁷ Bu macunun özellikleri ise misk, amber, baharatlar ve kokulu otlarla yapılmış olmasıdır. Diğer birçok kutlamada olduğu gibi Nevruz kutlamalarında da ziyafetler düzenlenmiştir. 22 Mart günü Nevruz bayramında yeniçeriler vezirlere ziyafet verdiği bilinmektedir. Ziyafetlerde en başta Nevruz macunu ikram edilmiştir. Macun yendikten sonra su, gül veya limon şerbeti içilmesi âdet olmuştur.²²⁸

Hekimbaşı için de padişah ve sadrazam Nevrûziyye adı altında atıyyeler dağıtmıştır. Bu hediyelerden belirgin olanları müneccimbaşya verilenden daha pahalı olan samur kürk,

²²⁴ Ayyıldız, II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri, s. 167.

²²⁵ Köse, "Osmanlılarda Nevrûziyye Geleneklerine Tarihsel Açıdan Bakış", s. 95.

²²⁶ Köse, "Osmanlılarda Nevrûziyye Geleneklerine Tarihsel Açıdan Bakış", s. 95.

²²⁷ Emine Dingiş, "Osmanlı Sarayında Eski Bir Türk Geleneği: Yeni Yılda Hediyeyeşme", *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 8, Sonbahar 2009, s. 1060.

²²⁸ Mustafayev, "Adriyatik'ten Çin Seddine Uzanan Nevruz Geleneği", s. 64.

sadrazamın huzurunda verilen sincap postu olmuştur. Hekimbaşına padişah huzurunda bu kürkün giydirilmesi usulden olmuştur.²²⁹ Saray erkânı birbirlerine silahlar ve pahalı kumaşlardan yapılma hediyeler vermişler, padişaha peşkeş çeken sadrazam, harem halkı ve diğer devlet büyükleri de donanmış atlar gibi hediyeler almıştır.²³⁰ Nevruz macununu padişaha sunacak olan hassa tabipleri ve cerrahlarının isimleri bir deftere kaydedilip bu defterde adları zikredilen tabipler ve cerrahlar tatlının padişaha takdimi sırasında hazır bulunmuşlardır. Hazırlanan macun cami avlularındaki sergilerde de satılmıştır.²³¹

Pişkeş adı altında verilen hediyelerin kayıtları teşrifat kalemi tarafından yazılmıştır. Padişahın her yılbaşı verdiği bu hediyeler müfredat defterine tüm ayrıntılarıyla ve kimlere ne kadar verileceği belirtilerek yazılmıştır. Daha sonra bu defter padişahın onayına sunulmuş, padişah da kendi yazısıyla defterin baş kısmında sağ üst tarafta bulunan boşluğa “*mu’tâd-ı kadim üzere ihsân-ı hümayûnum olmuştur*” sözünü yazarak hediyelerin dağıtılmasını onaylamıştır. Bu işlemten sonra hediyeler Enderun’da hazinedarbaşısı tarafından satın alınarak defterde ismi geçenlere dağıtılmıştır. Yılbaşı hediyesi olarak verilen bu hediyeler arasında değerli kumaşlarla kırtasiye ve yazı takımları da bulunmaktadır.²³²

Nevruz kutlamaları yalnız Osmanlı şehirlerinde değil diğer bazı ülkelerde de kutlanmıştır. Örneğin, Nevruz gerekçesiyle İran şahı İstanbul’daki elçilik aracılığıyla Osmanlı padişahına hediyeler sunmuştur. Bu hediyeler kumaş tablolar içinde değerli porselenler, süslü kutular içinde macun ve İran usulü çeşitli şekerler, üzerinde İran Şahı’nın resminin bulunduğu ve küçük İran altınlarıyla padişahın isminin yazıldığı Nevruz şekerleri olmuştur.²³³ II. Abdülhamid buna karşılık İran Şahı’na tebriknâme göndermiştir. Nevruz ile ilgili kapsamlı araştırmalar II. Meşrutiyet döneminde başlamış, Ömer Seyfettin 18 Mart 1914’te bir makale yayınlamıştır. Türk ocaklarının öncülüğünde Ergenekon ve Nevruz bayramı kutlamaları yaygınlaştırılarak İttihat ve Terakki Nevruz’u devlet töreni haline getirmiştir.²³⁴

²²⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 354.

²³⁰ Dineç, “Osmanlı Sarayında Eski Bir Türk Geleneği”, s. 1059.

²³¹ Köse, “Osmanlılarda Nevruzîyye Geleneklerine Tarihsel Açıdan Bakış”, s. 96.

²³² Köse, “Osmanlılarda Nevruzîyye Geleneklerine Tarihsel Açıdan Bakış”, s. 98-99.

²³³ Osmanoglu, Babam Sultan Abdülhamid, s. 106.

²³⁴ Tepekaya, “Nevruz ve Osmanlı’da Yaşatıldığına Dair”, s. 217-218.

1.10. Yeniyl Kutlamaları

Osmanlılarda “*Tebrik-i Sal-i Cedit*” veya “*Tebrik-i Sene-i Cedit*” olarak anılan yeniyl Osmanlılarda kutlanılan günlerden biridir. Osmanlıların kullandığı takvim gök ayı esasına göre düzenlenen hicri takvim olduğundan kutlama da muharrem ayının ilk günlerinde yapılmıştır.²³⁵ Hicri yılın önemli olmasının birçok nedeni vardır. Özellikle muharrem ayı içerisinde birçok olay yaşanmıştır. Bunlardan bazıları, Hz. Muhammed’in Mekke’de Medine’ye hicreti, Nuh’un gemisinin Cudi dağına inmesi, Hz. Yunus’un balığın karnından kurtulması, Hz. Musa’nın Firavundan kurtuluşu, Hz. Muhammed’in torunlarının şehit edilmesidir. Bu nedenle muharrem ayı önemli bir ay olup Osmanlılarda yeniyl olarak kutlanmıştır. Aynı zamanda Muharrem ayında Aşure günü olarak bilinen bir diğer önemli gün de vardır.

1802- 1809 yıllarında gerçekleşen yeni yıl kutlamaları, Mehmet Ali Beyhan’ın Saray Günlüğü (1802-1809) adlı eserinde şu şekilde aktarılmıştır:

“1220 yılının yeni yıl tebriki Muharrem ayının dördünde gerçekleşmiştir. 4 Nisan 1805 Perşembe günü III. Selim Topkapı Sarayı’na inmiş, öğle vaktine kadar vakit geçirmiştir. Daha sonra Halife Yeri’ne binişle gidilerek burada tebrikleri kabul etmiş; ağaların tomak oyununu seyretmiş, müzik ile eğlenmiştir. 1221 yılı yeni yıl tebrik merasimi 2 muharremde Ağa Bahçesi’nde icra edilmiştir. 22 Mart 1806 cumartesi günü padişah Topkapı Sarayı’na inmiş, öğle vakti Ağa Bahçesi’ne inerek tebrikleri kabul etmiştir. Yeni yıl tebrik rikabında sadrazam Hafız İbrahim Paşa, Şeyhü’l-İslâm Salihzade Ahmed Esad ve Reisülküttab Ahmed Vasıf efendiler de hazır bulunmuştur. İkinci vaktine kadar saz ile eğlenilmiştir. 1 Muharrem 1223/ 28 şubat 1808 Pazar günü Şimşirlik’te, nüdema, kurena ve musahipler, yeni yıl tebrikinde bulunmuşlar, sultan II. Mahmud tarafından herbirine otuzar adet rub’iyye altını verilmiştir. Şeyhü’l-İslâm ve kaymakam Paşa’nın yeni yıl tebriki için rikab-ı hümayuna davet olunması mutattır. 5 Muharrem Perşembe günü bu davet yapılmıştır. Bunun için Halife Yeri’nde rikab sipariş edilmiş,

²³⁵ Kütükoğlu, *Osmanlı’nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 114.

saat altı buçukta Şeyhü'l-İslâm ve kaymakam paşa ile bir saat kadar görüşülmüştür."²³⁶

Osmanlılarda özellikle XIX. yüzyılda yeni yıl tebriklerinin yapıldığı bilinmektedir.²³⁷ Önceki yüzyıllarda yeni yıl tebriklerinin düzenli olarak yapıldığı hakkında bilgi mevcut değildir. Sultanların bazen yeni yıl tebriki için muharrem ayının ilk günlerinde sarayda bile olmadıkları bilinmektedir.²³⁸ Özellikle XVIII. yüzyılda III. Ahmed (1703-1730) dönemine gelindiğinde belgelere rastlanabilir. Bu sebeple Osmanlıların yeni yıl kutlamadığı konusu doğru bir düşünce değildir. Fakat düzenli olarak kutlanıldığına dair bilgiler de mevcut değildir.

Yeni yıl kutlamaları, Topkapı Sarayı'nda iken kutlamalar Sarayburnu'nda İncili Köşk, Halife Yeri, Ağa Bahçesi, Şimşirlik gibi sarayın çeşitli kısımlarında, daha sonraları Dolmabahçe Sarayı'nda, II. Abdülhamid döneminde Yıldız Sarayı'nda yapılmıştır. Padişahı tebrik için vükela, ulema, devlet ricali, gayrimüslim cemaatlerin liderleri tebrik için saraya gelmiştir. Tebrikleşme öğleden sonra yapılarak Şeyhü'l-İslâm, sadrazam, reîsü'l-küttâb gibi rical de kutlamalara davet edilmiştir.²³⁹ Haremde de tebrikleşmeler yaşanmış olup, kadınlar yeni yıl gününde uğur getirdiğine inandıkları için giysilerini özenle seçip yeni bir kıyafet giymişlerdir.

Ayşe Osmanoglu II. Abdülhamid dönemindeki yeni yıl kutlamalarını şu şekilde anlatmaktadır:

"Muharrem'in birinci günü yeni yıl sayılırdı. Saraya her taraftan birçok kimse geldiği gibi, vükela da gelir, tebrik ederlerdi. Başmabeyncinin dairesinde bir masa üzerine tabaklar içinde lira çeyreği yirmi yedilikler ve gümüş çeyrekler, kuruşlar konulur; her gelen rütbe, mevki ve değerlerine göre, bendegan da "Muharremiyelik" ve "Yıl bereketi" diye bunlardan alırlardı. Haremde dahi lira çeyreği yirmi yedilikler ve gümüş kuruşlar dağıtılırdı. Biz de kendi bendeganımıza verirdik. Yeni yılının başka

²³⁶ Beyhan, *Saray Günlüğü (1802-1809)*, s. 56- 57.

²³⁷ Cahit Telci, "Osmanlı Yönetiminin Yeni Yıl Kutlamalarından: İstanbul Tekkelerine Muharremiye Dağıtımı", *Sufi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, Mevlana Düşüncesi Araştırma Derneği Yayınları, s. 3.

²³⁸ Telci, "Osmanlı Yönetiminin Yeni Yıl Kutlamalarından", s. 5.

²³⁹ Kütükoğlu, *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, s. 114-115.

hususiyeti yoktu. Kadınlar arasında yeni bir elbise giymek uğurlu sayılırdı. Yeni bir şey mutlaka giyilirdi.” ²⁴⁰

Yeni yıl için padişah tekke ve zaviyelere bir miktar para göndermiştir. 1910 yılına kadar süren ve 20 Ocak 1910 yılında biten, ödeme miktarı 30’ar kuruş olan tekke ve zaviyelere para gönderme uygulaması kayıt altında tutulmuştur. Osmanlı sultanlarının tekkelere ve tekke şeyhlerine çeşitli sebeplerle birer miktar para tahsis ettiği bilinmektedir. Hırka baha, entari baha, niyaz, kurbanıye, ramazaniye, idiye, nevrüziye gibi çeşitli isimlerle anılan ve belirli günlere gelen bu ödemelerin kayıt altına alındığı bilinmektedir. Aynı zamanda bazı kurumlar ve kişiler için ödeme yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı sultanının harem halkı, kadınlar, cariyeler veya devlet ileri gelenleri için muharremiyye ödemeleri de bu anlamda düşünülebilir.²⁴¹ Saliyane olarak adlandırılan yeni yılın gelişinde de çeşitli kişilere in’âm²⁴² yapıldığı bilinmektedir.²⁴³ I. Süleyman dönemine ait bir in’amat defterinde, yılın belirli aylarında ihsan yapıldığı bilinmektedir. Bu tür kayıtların idiyye, zemistani, bahariyye, sefere çıkış, seferden dönüş, düğün, bazı kalelerin fetihleri, yabancı devlet elçilerin gelişleri ve tayinler dolayısıyla yapıldığı bilinmektedir.²⁴⁴

²⁴⁰ Osmanoglu, *Babam Sultan Abdülhamid*, s. 105.

²⁴¹ Telci, “Osmanlı Yönetiminin Yeni Yıl Kutlamalarından”, s. 6.

²⁴² İn’âm: Osmanlılarda genel olarak devlet hazinesinden padişah adına yapılan nakdî ve aynî ihsan. Bkz. Filiz Karaca, “İn’âm”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, XXII, 259-260.

²⁴³ İsmail E. Erünsal, “Kanuni Sultan Süleyman Dönemine Ait Bir İn’amat Defteri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1984, s. 2.

²⁴⁴ İsmail E. Erünsal, “Kanuni Sultan Süleyman Dönemine Ait Bir İn’amat Defteri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1984, s. 2.

Sarayda yeni yılın nasıl kutlanıldığına dair Refik Halit şu şekilde bilgi vermektedir:

“Muharrem’in birinci günü teşrifata dâhil olan zevat davetname gelmemekle beraber Yıldız Sarayına gider, yüz yüze gelmeden Padişaha tebrikâtını arz ederdi. Bir defa babam beni de önüne katıp götürmüştü. Geniş bir pavyona girdik, içi tebrike gelen çoğu sakallı, pek azı matruş (sakalsız bıyıksız) yüzlü fakat belirgin bıyıklı insanlarla dolu. Herkes bekleme halinde. Nedir bekledikleri? Örendim nihayet; yan taraftan bir kapı açılırdı, redingotlu üç efendi göründü. Arkalarında da bir kaç kişi daha. Bu somuncuların ellerinde ufacık torbacıklar var. İlk giren üç efendiden biri dolgun vücutlu. Bir noktaya daha dikkat edivermişim: Sırtındaki redingotun içi kürkle kaplı, kenarından görünüyor. O zat konuşmadı; yanındaki zayıf ve silik adam ise bir şeyler mırıldandı. Galiba Hünkârın (Padişah) selâm ve teşekkürünü tebliğ etmişti. Kalabalık uğuldadı. Derken torbalar açıldı. Yaklaşana çil çil birer çeyrek altın dağıtılıyordu. Babam yanaşmadı, tabiatıyla ben de alarga durdum. Merasimden boş çıktık. Dolgun zat başmabeyinci Hacı Ali Paşa imiş zayıfı da adı ile sanı ile Arap İzzet Paşa. Resmî ünvanı şu idi: Karîn-i Sanî-i Hazreti Padişahî.”²⁴⁵

²⁴⁵Refik Halid Karay, “Eski ve Yeni Yılbaşı Geceleri” *Panorama*, Cilt 1, Sayı 9, Ocak 1955, s. 4-5

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI BASININDA RESMİ KUTLAMA VE TÖRENLER

2.1. II. Wilhelm'in İstanbul Ziyareti

Almanya ve Osmanlı Devleti eski dönemlerden beri sıkı bir ilişki içerisinde olmuşlardır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı döneminde müttefik devletler olduğu için yakınlaşma durumu daha da artmıştır. Almanya, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni parçalamak istemesine karşı durmuşlar ve İslamcılık politikası izlemişlerdir. Almanya ile de bu şekilde süren ilişkiler, XIX. yüzyıla gelindiğinde daha fazlalaşmıştır. Yapılan ziyaretlerle bu ilişkiler daha da pekiştirmiştir. II. Wilhelm, II. Abdülhamid zamanında iki, V. Mehmed zamanında da bir kere olmak üzere toplam üç kere İstanbul'a ziyarette bulunmuştur.

Gazetelerde II. Wilhelm'in gelişi hakkında yapılan birçok haber mevcuttur. Bu haberlerde II. Wilhelm'in hayatı hakkında yazılan bazı metinlerde bulunmaktadır. İkdam gazetesi diğer gazetelerden farklı olarak II. Wilhelm'in hayatına dair önemli bilgiler yazmıştır. II. Wilhelm, III. Friedrich ve İngiltere prensesi Victoria'nın oğludur. 1859 senesinin 27'sinde doğmuştur ve 58 yaşındadır. Kassel'deki Friedrichsgymnasium lisansını aldıktan sonra 1878 tarihinde Bonn üniversitesine dâhil olmuştur. 27 Aralık 1877 tarihinde mülazım rütbesini almış ve bu tarihten itibaren askeriye gitmiştir. Babası III. Friedrich'in 15 Haziran 1888 tarihinde vefatı üzerine tahta geçmiş ve Rusya, İsveç, Danimarka başkentlerine yaptığı seyahatten sonra ordunun kadrolarını yenilemiştir. 1888 senesinde Avusturya imparatorunu ve Papa'yı ziyaret etmiştir. Ayrıca Almanya imparatoru birçok rütbe almıştır. 27 Şubat 1881'de Augusta Victoria ile evlendikten sonra prens ve prenses çocukları doğmuştur.²⁴⁶

II. Wilhelm'in Osmanlılara ilk ziyareti tahta çıkışından bir sene sonra olmuş, kız kardeşinin düğünü dolayısıyla deniz yoluyla gelmeyi tercih etmiştir. Bu ziyarette ona eşi Augusta Victoria, kardeşi prens Henri, Meklenburg Dukası ve Dışişleri bakanı Kont Herbertvon Bismarck eşlik etmiştir. 1 Kasım 1889'da Çanakkale'ye gelen II. Wilhelm'i

²⁴⁶“Haşmetli İmparator İkinci Wilhelm Hazretlerinin Şehrimizi Ziyaretleri”, *İkdam Gazetesi*, 24. Sene, Numara 7426, İstanbul 15 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.

karşılması için eski sadrazam Müşir Edhem Paşa, Hariciye Nazırı Said Paşa, Berlin büyükelçisi Tevfik Paşa, Hariciye teşrifatçısı İbrahim Bey, Müşir Ali Nizami ve Goltz Paşa gönderilmiştir. II. Wilhelm ve eşi Beyoğlu'ndaki Protestan Kilisesi, Topkapı Sarayı, Müze-i Hümayun, Sanayi ve Nefise Mektepleri, Ayasofya ve Süleymaniye Camilerini gezmiş, İstanbul'daki Alman vatandaşlarla görüşüp Yıldız Sarayı'ndaki ziyafete katılmışlardır. Dolmabahçe Sarayı'nın muayede salonunda verilen ziyafette çiçekler, altın şamdanlar ve altın sofra takımıyla birlikte Rossini ve Donizetti'den parçalar çalan orkestra bulunmuştur. Ziyafetten sonra Şale Köşkü'ne götürülen II. Wilhelm'a monogramı²⁴⁷ elmasla işlenmiş büyük bir altın kutu, padişahın elmaştan tuğrası işlenmiş enfiye kutuları, kravat iğneleri, altın çerçeveler, kırmızı, yeşil, mavi büyük şeritler; eşi için büyük elmas ve yakut taşlar takılı bir broş verilmiş, maiyetinde bulunanlara ise Osmanlı nişanları verilmiştir.²⁴⁸

II. Wilhelm'in ikinci ziyareti 17 Ekim 1898 yılında şark ziyaretlerinin bir ayağı olarak gerçekleşmiş, bu sebeple ziyaret kısa sürmüştür. Yapılan bu ziyaret hakkındaki program 1897 tarihli bir maruzat defterinde kayıtlıdır.²⁴⁹ Önceki ziyaretinde karşılamaya giden birçok isim konusunda bilgi sahibi olunabilmektedir. Çanakkale'ye gelen II. Wilhelm'i Berlin eski büyükelçisi ve Hariciye nazırı Said Paşa, Turhan Paşa, Şakir Paşa, Selnis Paşa, Kamphonever Paşa ve Berlin büyükelçisi Tevfik Paşa karşılamış, tezahüratlarla ve top atışlarıyla gelişi duyurulmuştur. İlk olarak Dolmabahçe Sarayı'na giden II. Wilhelm haremağaları müsahipler²⁵⁰ tarafından karşılaşmıştır. 22 Ekim tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda verilen ziyafetten sonra Suriye ve Beyrut ziyaretini için ayrılmıştır. Padişah, II. Wilhelm'e Türk usulünde yapılmış bir kılıç, Hereke Halı Fabrikası mamulleri, Yıldız Sarayı imalathanesinden vazolar, II. Wilhelm'in beğendiği Akça armudundan birkaç sandık; eşi kraliçe Victoria'ya 244.000 Mark değerinde 188 kırat ağırlığında elmas, çok sevdiği saksaklardan hediye etmiştir. Aynı zamanda 1897 Yunan harbindeki zaferlerini anlatan iki tablo verilmiştir. Ayrıca üzerinde, "*Majesteleri Kaiser Wilhelm'in ikinci ziyaretleri*

²⁴⁷ Monogram, bir veya daha fazla harfin ya da başka yazı birimlerinin tek bir simge oluşturmak için üst üste veya yan yana birleştirildiği bir nakıştır.

²⁴⁸ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 172.

²⁴⁹ Ziyaret programı hakkında genel bilgi için ayrıca bkz., Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 173- 178.

²⁵⁰ Müsahib, Osmanlı sarayında padişahın yanında bulunan ve bir nevi danışmanlık yapan görevli. Bkz. Mehmet İpşirli, "Müsâhib", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, XXXI, 230-231.

hatırasına" ibaresinin yazıldığı bir sigara tablası hediye etmiştir. Kaiser ile Kraliçe ise fakirler için kullanılmak üzere 16.000 ve 40.000 Frank bağışta bulunmuşlardır.²⁵¹

İlk iki ziyaretteki detaylardan, gezdiği, görüştüğü kimseler, ziyafet, ziyafete katılanlar, ziyafetteki oturma düzeni, yemekte çalınan marş, kılıç takdimi gibi aldığı hediyeler, yaptığı bağışlar ve diğer zengin malumat öğrenilebilmektedir. İkdâm gazetesi ise bu iki ziyareti olduğu gibi anlatan, ziyaretin önemli olduğuna değinen, siyasi yorum içermeyen sade bir üslupla şu şekilde anlatmıştır:

*“1889 senesinde Wilhelm ve eşi, prens Konstantin’in izdivaç merasiminde bulunduktan sonra İstanbul’a geldiler. Bu tarihten bir sene evvel ise bir Alman gurubu ile Anadolu şimendüferleri imtiyazına ait olan mükavele imza edilmiştir. Wilhelm’in ikinci ziyaretleri ise 1898 tarihinde icra edildi. İkinci ziyaretleri esnasında dahi imparatoriçe gelmişti. O zaman Kayzer hazretleri yalnız İstanbul’u ziyaretle kalmayarak İstanbul’dan sonra Suriye’ye ve Kudüs şerifine gitti. İşte, o seyahat esnasındadır ki Wilhelm Sultan Salahattin Eyyubi’nin mezarında bütün cihanca maarif ve meşhur olan nutku okudu. Bu seyahat memleket üzerinde hakikaten büyük bir tesir bırakmıştır.”*²⁵²

Günün gazetelerinin yazdığına göre, II. Wilhelm’in son ziyareti de 1917 senesinde gerçekleşmiştir. Edirne yoluyla İstanbul’a gelecek olan II. Wilhelm’in yol güvenliğinin sağlanmasına için Kalem-i Mahsus’dan²⁵³ Edirne vilayetine telgraf çekilmiştir.²⁵⁴ II. Wilhelm’in İstanbul’a gelişinde uygulanacak olan program günler öncesinden planlanmış, merasim ve düzenlenen program padişaha sunulmuş, yapılacaklar 15 Ekim 1917 tarihli gazetelerde belirtilmiştir.²⁵⁵ Birinci Dünya Savaşı yılları olduğundan ve II. Wilhelm’e

²⁵¹ Ayyıldız, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, s. 173-180; Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, s. 55-56; Necmettin Alkan, “Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm’in 1898 Şark Seyahati”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 31, Sayı 31, İstanbul 2008, s. 16- 22.

²⁵² “Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimizi Ziyaretleri”, *İkdâm Gazetesi*, s. 1.

²⁵³ Kalem-i Mahsus, özel kalem

²⁵⁴ BOA, *DH. ŞFR. (Şifre Kalemi Belgeleri)*, Gömlek No 80, Sıra No 69, H19 Zilkade 1335 / 6 Eylül 1917. Edirne yoluyla Dersaadet’e gelecek olan Alman imparatorunun yol güvenliğinin sağlanmasına dair Kalem-i Mahsus’dan Edirne vilayetine çekilen telgraf.

²⁵⁵ Bilgi için bkz., “Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimizi Ziyaretleri”, *İkdâm Gazetesi*, s. 1; “Almanya İmparatoru Hazretleri”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10027, İstanbul 15 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1; BOA, *MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları)*, Gömlek No 209, Sıra No 63, H15 Zilhicce 1335 /2 Eylül 1917. Dersaadet’e gelecek olan Haşmetli Alman İmparatoru Hazretleri hakkında yapılacak merasim ve düzenlenen programın padişaha sunulması.

yapılabilecek suikast ihtimalinden dolayı ziyaret planlanandan farklı olarak tren yoluyla gerçekleşmiştir. II. Wilhelm saat on bir buçukta İstanbul'a gelmiştir. II. Wilhelm'in gelişi için İstanbul donatılmış, II. Wilhelm'in geçeceği Sirkeci tramvay caddesi, Eminönü, Köprü, Karaköy, Tophane, Beşiktaş ve Yıldız'da sabahtan büyük bir kalabalık oluşmuştur. Bunda birkaç gün öncesinden yapılacak programı ilan etmesinden dolayı gazetelerin büyük bir rolü vardır. Bütün mağazalar, evler, Osmanlı ve Alman bayrakları ile donanmış, yeşillikler bile halılar ile döşenmiş, belirlenen yerlere zafer takları²⁵⁶ konulmuştur. Saat on bire doğru caddeler iyice kalabalık oluştururken güzergâhta mızıkalar, askerler, erkek ve kız mektepleri ve binlerce halk bulunmuş, zabıta ise etrafın kontrolünü sağlamışlardır.²⁵⁷

II. Wilhelm'in programı gazetelere yansımış, detaylar oradan öğrenilebilmiştir. Tercümân-ı Hakikat'e göre II. Wilhelm'i karşılamak için önceden belirlendiği gibi şehzade Ziyaeddin Efendi, başkumandan vekili Enver Paşa, Berlin sefiri Hakkı Paşa, sabah erkenden Küçük Çekmece' ye gitmiştir. II. Wilhelm'in treni saat on radarlarında gelmiş, karşılamak için gelen heyette karşılamada hazır bulunmuştur. V. Mehmed ise II. Wilhelm'i karşılamak için saat onu buçukta yanlarında Umur Hilmi Efendi, saray memurları ile birlikte Söğütlü Vapuru ile Sirkeci İstasyonu'na varmıştır.²⁵⁸

II. Wilhelm ve V. Mehmed' in karşılamada giydikleri kıyafetler, fiziksel özellikleri hakkında da gazetelerden bilgi sahibi olunabilmektedir. Gazetelerden öğrendiğimize göre, 57 yaşlarında bulunan II. Wilhelm'in yüzü harp cihetlerinde bir parça yanmış, Prusya mareşali üniformasıyla arkalarında haki kısa ceket, başlarında üzeri örtülü bir kask, ayaklarında sarı ve parlak çizmeler bulunmaktadır. V. Mehmed ise müşirlik üniformasını giymiş ve kara kartal nişanını takmıştır.²⁵⁹ Sabah gazetesi ise değişik detaylarla ziyareti okuyucusuna aktarmaktadır. Gazetede nasıl karşılandığına dair bilgilerle birlikte süslenen yerler hakkında da detaylı bilgi edinilebilmektedir. II. Wilhelm'i gelişi için istasyon birinci kattaki bekleme salonuna kadar süslenmiş, istasyon binasının içinden trenin geleceği yere kadar halılar serilmiştir. Padişahın nasıl karşılandığına dair bilgiler Tercümân-ı Hakikat'ten farklı olarak anlatılmaktadır. Padişah veliaht şehzadeler, sadrazam, vükela ve birçok kişi

²⁵⁶ Zafer takı, Eski Roma'da zafer kazanan komutan ve imparatorlar adına inşa edilen, üzeri tonoz kemerle örtülü bir ya da üç gözlü geçitlere sahip olan yapı.

²⁵⁷ "Muhterem Misafirimiz Geldi" *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10028, İstanbul 16 Teşrin-i evvel 1917, s. 1.

²⁵⁸ "Kayser Hazretlerinin Vürudu", *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13162, İstanbul 15 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.

²⁵⁹ "Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları", *İkdam Gazetesi*, 24. Sene, Numara 7426, İstanbul 16 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1

tarafından karşılanarak istasyondaki askerlere “*Merhaba evlatlarım!*” sözleriyle selam verdiği belirtilmektedir. On biri yirmi beş II. Wilhelm’in binmiş olduğu tren istasyona gelmiştir. Başta padişah olmak üzere veliaht ve şehzadeler, sadrazam, vükela tarafından karşılanan II. Wilhelm’i padişah V. Mehmed samimi bir şekilde karşılamıştır. İstasyonda bulunan sancak bir piyade bölüğü tarafından bayraklar çekilirken, bando mızıkası tarafından selam havasını çalınmıştır.²⁶⁰

Enver Paşa’nın tercümanlığı ile II. Wilhelm ve V. Mehmed birkaç dakika sohbet etmiştir. II. Wilhelm Sirkeci Garı’nda bulunan askerlere “*Merhaba*” şeklinde selam verdikten sonra askerler tarafından selam verilmiştir. II. Wilhelm öncelikle şehzadeler ve vükela tanıştırmıştır. Bunlar arasında veliaht Vahdettin Efendi, şehzade Abdülmecid, Sadrazam Talat paşa, Umur Hilmi, Osman Fuad, serkatip Ali Fuad Bey, Abdülhalim Efendi, Şeyhü’l-İslâm, Musa Kazım Efendi, ayan ve mebusan reisleri, Mehmet Tevfik bulunmaktadır. Burada ve İstanbul’a gelen Mısır hidivi Abbas Hilmi Paşa, Avusturya - Macaristan ve Bulgar sefirlerinin de olması oldukça önemlidir. Padişaha ise Almanya Harbiye ve Hariciye nezaretleri, seryaverler takdim edilmiştir.²⁶¹

Gazetelerden karşılamaya gelen birçok mektebin ismi görülmektedir. Dârümuallimîn, Galatasaray, İstanbul Sultanisi, Dârümuallimât, Çamlıca, Bezmiâlem Sultanileri II. Wilhelm’i karşılamak için hazır bulunmuşlardır. Çamlıca İnas Sultanisi mektebinden olan Perihan Hanım tarafından çiçek takdim edilip Almanca konuşma yapmıştır. Konuşmada şunlar söylenmiştir:

*“Büyük Alman milletinin azimetli hükümdarını selamladığımız bu büyük günü tes’id eder ve umumi Türk mektepleri namına hakpa-yı haşmetanelerine bu naçiz buketi takdim ederim”*²⁶²

II. Wilhelm bu sözlere karşılık “*Çok teşekkür ederim kızım*” dedikten sonra padişah V. Mehmed ile birlikte dört atlı saltanat arabası binmişlerdir. Saat on ikide Sirkeci İstasyonu’ndan hareket edildiği zaman Harbiye Nezareti ile Tophane Meydanlarından top atışları yapılmıştır. Sirkeci’den Yıldız’a kadar olan güzergâh üzerinde zafer takları kurulmuş

²⁶⁰ “Muhterem Misafirimiz Geldi” *Sabah Gazetesi*, s. 1.

²⁶¹ “Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları”, *İkdam Gazetesi*, 24. Sene, Numara 7426, İstanbul 16 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1; “Kayser Hazretlerinin Vürudu”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, s. 1.

²⁶² “Muhterem Misafirimiz Geldi” *Sabah Gazetesi*, s. 2.

ve gelenlerin ellerinde sancaklar bulunurken caddelere kaliçeler²⁶³ döşenmiş ve yollara çiçekler serpilmiştir. Denizde de Osmanlı donanması sancaklar ile donatılarak gemiler Alman bayraklarını çekmişlerdir. Gazetelerde güzergâh üzerinde kurulan düzen ve törende bulunanların sırası hakkında da bilgi alınmaktadır. Alay önünde padişahın maiyetinde bulunan süvari bölüğünden askerler, bunların arkalarında teşrifat müdürü Memduh Bey'in olduğu araba, arkada padişahın maiyetinde bulunan süvari bölüğünden bir miktar asker, bunların arkalarında II. Wilhelm, V. Mehmed ve Enver Paşa'nın olduğu saltanat arabası bulunmaktadır. Bunları takip eden Istabl-ı Âmire'den²⁶⁴ gelen birçok araba da bulunmaktadır. Araba güzergâhtan geçerken yollarda ve meydanlarda bulunan halk alkış ve tezahürat yapmış, II. Wilhelm ise bunlara karşılık selam vermiştir. Bu esnada da bu anın video ve resimleri çekilmiştir.²⁶⁵

II. Wilhelm için ilk ziyafet için Yıldız Sarayı'ndaki merasim dairesi hazırlanmış ve öğle yemeğini de maiyeti ile yemiştir. II. Wilhelm'in geldiği günde çeşitli ziyaretler yapmıştır. Tarabya'daki Almanya Sefarethanesi'nin arkasındaki bahçede başta Goltz Paşa olmak üzere ölen Almanların kabirlerini ziyaret etmiştir. Akşam saat beş buçukta Yıldız Sarayı'nda II. Wilhelm'i veliaht Vahdettin, Mısır hıdivi Abbas Hilmi Paşa, vükela, ayan ve mebusandan bazı kişiler ziyaret etmiştir. II. Wilhelm özellikle vükala ile harp hakkında uzunca bir süre konuştuktan sonra veliaht Vahdettin Efendi'ye siyah kartal nişanını vermiştir.²⁶⁶

İlk gün verilen ziyafetlerde gazetelere yansımıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda verilen ziyafette II. Wilhelm'i veliaht ve şehzadeler, vükela, ayan ve mebusan reisleri karşıladıktan sonra Zülvecheyn Salonu'na çıkılmıştır. Burada II. Wilhelm ile V. Mehmed bir müddet görüştüktan sonra yemek salonuna geçilmiştir. Oturma düzeninde yapılan titizlik gazetelerde de yansımıştır. Padişah V. Mehmed'in sağında II. Wilhelm, solunda veliaht Vahdettin vardır. Ziyafete katılanlar arasında şehzade Ziyaeddin, Umur Hilmi, Abdülhalim, Osman Fuad, sadrazam Talat Paşa, Şeyhü'l-İslâm, Berlin sefiri Hakkı Paşa, ayan ve mebusan reisleri, Harbiye Nazırı Enver Paşa, hariciye, adliye, mülkiye nezaretleri ile birlikte birçok devlet erkânı katılırken II. Wilhelm'in maiyetindeki kişiler de katılmıştır. Yemekte Alman Marşı

²⁶³ Kaliçe, küçük halı

²⁶⁴ Osmanlı Devleti'nde padişaha ve saray mensuplarına ait atların barındığı Has Ahur'un resmi adı Istabl-ı Âmire'dir. Bkz. Abdülkadir Özcan, "İstabl-ı Âmire", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1999, XIX, 203- 206.

²⁶⁵ "Muhterem Misafirimiz Geldi" *Sabah Gazetesi*, Numara 10028, 16 Teşrin-i evvel 1917, s. 2; "Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

²⁶⁶ "Muhterem Misafirimiz Geldi" *Sabah Gazetesi*, s. 2; "Kayser Hazretlerinin Vürudu", *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, s. 2.

ve Osmanlı Marşı çalmıştır.²⁶⁷ Yemekten sonra II. Wilhelm ve V. Mehmed görüşmeler yapmıştır. Yapılan görüşmelerin en mühimi Şeyhü'l-İslâm ile olmuştur. Görüşmelerde II. Wilhelm, Musa Kazım Efendi, Harbiye Nazırı Ahmet Nesimi ve Serkatip Ali Fuad Bey'e kırmızı kartal nişanı verilmiştir. Padişah II. Wilhelm'in maiyetlerinde bulunanlara çeşitli rütbelere nişanlar verilmiştir. Ayrıca II. Wilhelm tarafından da padişah V. Mehmed'e çini fabrikası mamulâtından büyük kıtada bir vazo verilmiştir.²⁶⁸

Ziyaretin ikinci günü olan 16 Ekim günü II. Wilhelm'in İstanbul'un çeşitli yerlerinin ve önemli Almanya merkezlerinin ziyaret ettiği görülmektedir. Mihmandarı Esad Paşa, Naci Bey, erkân-ı harp yüzbaşısı İsmail Hakkı Bey ve diğer maiyetleri ile Alman Çeşmesi'ni ziyaret etmiş, Alman Dostluk Yurdu'nun arsasına giderek inşaat hakkında bilgi almıştır. Daha sonra ise önce Selimiye Cami sonra da Evkaf-ı İslamiye Müzesi'ni ziyaret etmiştir. Müzedeki eşyalar hakkındaki bilgileri İstanbul mebusanı İsmet Bey tarafından almıştır. Fatih Türbesi, Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde bazı önemli kişilerin mezarlarını ziyaret ettikten sonra İhlamur Kasrı'na gitmiştir.²⁶⁹

İkinci günde de Yıldız Sarayı'nın merasim dairesinde II. Wilhelm için ziyafet verilmiştir. Ziyafette Sadrazam Talat Paşa, Harbiye nazırı Ahmet Nesimi, Doktor Nazım Bey, İstanbul mebusanı İsmet Bey, şehrimini vekili Sezai Bey gibi birçok kişi ile II. Wilhelm'in maiyetindekiler bulunmuştur. Dolmabahçe Sarayı'nda verilen ziyafetten sonra padişah V. Mehmed Kırmızı Salon'da II. Wilhelm ile bir konuşma yapmıştır. Bu serkatip Ali Fuad Bey ile seryaver Salih Paşa, sadrazam Talat Paşa ve harbiye Nazırı Enver Paşa da katılmış, II. Wilhelm'e müşirlik kılıcı verilmiştir.²⁷⁰ Kılıcın Almanya'da Kreuznach'da takdimi ve şehzade ve gelen heyete en yüksek Alman nişanlarının verilmesi arşiv belgelerinde kayıtlıdır.²⁷¹

²⁶⁷ "Muhterem Misafirimiz Geldi", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

²⁶⁸ "Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

²⁶⁹ "Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

²⁷⁰ "İmparator Hazretlerinin Dünkü Ziyareti" *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10029, İstanbul 17 Teşrin-i evvel 1917, s. 2.

²⁷¹ BOA, MV. (*Meclis-i Vükela Mazbataları*), Gömlek No 207, Sıra No 80, H16 Cemazeyelahir 1335 /9 Nisan 1917. Padişah tarafından Alman imparatoruna hediye edilen murassa kılıcın takdimine memur Şehzade Ziyaeddin Efendi'ye refakat eden Başmabeynci Tevfik Bey ile Süreyya ve Salih Paşalar'ın Almanya'da ikamet süreleri uzaması gerektiğinden ödeneklerinin artırılması; BOA, HR.SYS. (*Siyasi Kısmı Belgeleri*), Gömlek No 2434, Sıra No 6, H26 Cemazeyelahir 1335 /19 Nisan 1917. Şehzade Ziyaeddin Efendi ve maiyeti tarafından Alman imparatoruna padişahın gönderdiği murassa kılıcın Almanya'da Kreuznach'da takdimi, şehzadeye ve beraberindeki heyete en yüksek Alman nişanlarının verilmesi, şehzade ve heyetinin Prens Waldemar'a çaya, Mareşal Hindenburg'a yemeğe davet edilmeleri ve dönüşleri hakkında Berlin sefareti telgrafi.

Yemekten sonra II. Wilhelm ve maiyetindekiler Topkapı Sarayı'na gitmişlerdir. Orada Berlin sefiri Hakkı Paşa, serkarin Tevfik Bey ve hazine-i hümayun erkânı tarafından karşılanmıştır. II. Wilhelm Bağdat Kasrı'na geçtikten sonra balkona çıkarak oradaki ahali, talebe ve memurlar ile selamlaşmıştır. Haremi ziyaretlerinde tütün ve çubuk içmişlerdir. Topkapı Sarayı'ndan Almanya Sefarethanesi'ne geçen II. Wilhelm'ı Alman mürettebatı, mülkiye ve askeriyesi karşılamıştır. Buradaki ziyaretlerinde halk “Yaşa” nidalarıyla tezahüratta bulunmuştur.²⁷² Alman Sefarethanesi'nde II. Wilhelm'e İstanbul ve civarının manzaralarından oluşan bir albüm hediye edilmiştir.²⁷³

Ziyaretinin ikinci günü olan 17 Ekim gününde II. Wilhelm Çanakkale'de Arıburnu ve Anafartalar'ı ziyaret etmeyi tercih etmiştir. Çırağan Sarayı'nın Mecidiye İskelesi'nde Enver Paşa tarafından karşılanan II. Wilhelm Ertuğrul yatıyla İstanbul'dan ayrılarak Çanakkale'ye gitmiştir. Orada askerler, jandarma, mektep talebeleri tarafından karşılanarak selamlanmıştır. Çanakkale muharebesi hakkında verilen bilgilendirmeyi dinleyen II. Wilhelm'e üzerinde “Çanakkale on beş Mart” ibaresi yazılı deniz savaşlarında batırılan İngiliz gemisinin maketi verilmiştir.²⁷⁴

Çanakkale'yi ziyaretinden sonra Ertuğrul ve Yavuz zırhlısı ile birlikte Haydar Paşa Garı'na demir atan II. Wilhelm bir müddet dinlendikten sonra güvertede kahvaltısını yapmıştır. Daha sonra saat sekizde bütün çalışanları güvertede toplayarak bazılarını demir haç nişanı vermiştir. Tercümân-ı Hakikat gazetesine yansıyan bir diğer detay II. Wilhelm ve beraberindekilerin Haydar Paşa Garı'ndan çıkarken de video ve resimleri çekilmesi olmuştur. Gardan çıkarken memurlar, polisler, askerler tarafından karşılanan II. Wilhelm'e Erenköy İnâs talebeleri ellerinde buketleri II. Wilhelm'e takdim etmiştir. II. Wilhelm'in daha sonraki ziyareti Alman bölüğünün bulunduğu Alman karargâhı olmuştur. II. Wilhelm İstanbul'a gelmeden önce Alman karargâhının bulunduğu yerde II. Wilhelm'in isminin ve resminin bulunduğu bir tak inşa edilmiştir. Alman karargâhında II. Wilhelm'i karşılayan kişiler tarafından resmi bir selam verilip Alman Marşı çalınmıştır.²⁷⁵

²⁷² “Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları”, *İkdam Gazetesi*, s. 1.

²⁷³ “İmparator Hazretlerinin Dünkü Ziyareti”, *Sabah Gazetesi*, s. 2.

²⁷⁴ “İmparator Hazretlerinin Ziyaretleri” *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, İstanbul 18 Teşrin-i evvel 1917, s. 1; “İmparator Hazretlerinin Avdetleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13165, İstanbul 18 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.

²⁷⁵ “İmparator Hazretlerinin Avdetleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13165, İstanbul 18 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.

Alman karargâhından sonra II. Wilhelm'in bir sonraki gideceği yer Ayasofya Cami ve Askeri Müze olmuştur. Bu gezilerinde Mihmandarı Esad Paşa II. Wilhelm'e eşlik etmiştir. Müze-i Hümayun' da II. Wilhelm'e Halil Bey tarafından bilgi verilmiştir. II. Wilhelm için verilen öğle yemeğine başta padişah V. Mehmed olmak üzere Şeyhü'l-İslâm, Said Halim Paşa, nafia, ticaret, posta ve telgraf nezaretleri, Almanya, Avusturya Macaristan ve Bulgar sefirleri, askeri müze müdürü Muhtar Paşa ve birçok devlet görevlisi katılmıştır. Bu öğle yemeğinden sonra hediyeler verilmiştir. Padişah Alman imparatoruna Çanakkale Savaşı fotoğraflarından oluşan bir albüm ve Hereke fabrikasında imal edilmiş değerli halılar hediye etmiştir. İstanbul Şehremini Vekili Sezai Bey İstanbul manzara resimlerinin olduğu bir albüm, antika bir çini vazo, Darü'l-Aceze Müdürü tarafından üstünde II. Wilhelm'in resmi işlenmiş olan bir halı ve Reji Müdürü tarafından tütünden üretilmiş bir sandık sigara hediye edilmiştir. II. Wilhelm' in İstanbul ziyareti anısına bir madalya bastırmıştır. Darphanede üretilen ve daha sonra da Hazine-i Hümayun' da saklanan altın, gümüş, bronz madalyaların bir tarafında Osmanlı arması ve Türkçe olarak "*Haşmetli Almanya imparatoru ikinci Wilhelm hazretlerinin İstanbul'u ziyaretleri hatırasıdır*" ibaresi ve tarih yazılı, diğer tarafında Alman arması ve bu cümlelerin Almancası yazılıdır.²⁷⁶

II. Wilhelm'in son günü için Dolmabahçe Sarayı'nda 120 kişilik resmi ziyafet verilmiştir. Saat dokuz buçukta saraydan çıkılarak padişah ile II. Wilhelm ve Harbiye Nazırı Enver Paşa ile birlikte Sirkeci İstasyonu'na varılmıştır. II. Wilhelm padişah V. Mehmed'e özellikle güzel ağırlandığından ve yapılanlardan dolayı teşekkür etmiştir. Saat on buçukta II. Wilhelm ile padişah ve veliaht, şehzadeler, vükela ile ayrı ayrı vedalaşmıştır. Padişah V. Mehmed II. Wilhelm'i tren kapısına kadar uğurladıktan sonra tren on birde hareket etmiştir. II. Wilhelm'e Küçük Çekmece' ye kadar şehzade Ziyaeddin, Enver Paşa, Berlin sefiri Hakkı Paşa eşlik etmiştir.²⁷⁷ İkdâm gazetesinde II. Wilhelm'in İstanbul'dan ayrılışı hakkında resimler yayımlanmıştır.²⁷⁸

Görüldüğü üzere II. Wilhelm'in ayak basmasından, karşılanmasından, uğurlanışına kadar, ziyafette sağında veya solunda oturan isimlere, verilen hediyelere kadar nice malumat

²⁷⁶ "Kayser İstanbul'u Terk Ederken", *Sabah Gazetesi*, 29. Sene Numara 10031, İstanbul 18 teşrini evvel 1917, s.2; BOA, TS.MA.e. (*Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Belgeler*), Gömlek No 1391, Sıra No 77, H12 Muharrem 1336/ 28 Ekim 1917. Alman İmparatoru Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti münesebetiyle Darphane'de imal ettirilen iki adet altın mülakat madalyalarından bir tanesi ile gümüş ve bronzlardan birer tanesinin ve yüzük ve heykellerin Hazine-i Hümayun'da muhafaza edilmesi.

²⁷⁷ "Kayser İstanbul'u Terk Ederken", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

²⁷⁸ "Kayser İkinci Wilhelm Hazretlerinin Şehrimizi Ziyaret ve Temaşası", *İkdâm Gazetesi*, 24. Sene, Numara 7428, İstanbul 17 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.

basına yansımış, zaman zaman bu ziyaretin Osmanlı- Alman dostluğu için önemine değinilerek okuyucu aydınlatılmıştır. Padişahın ve devletin yapılan ziyareti çok önemsedğine, her detayı ile ince bir şekilde ilgilendiği görülmektedir. Yapılan ziyarette İstanbul'un ön planda olduğu, Yıldız Sarayı, Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlanma ve çeşitli ziyafetler verildiği görülmektedir. II. Wilhelm'in İstanbul'da bulunan Almanlarla alakalı yerleri ziyaret ettiği bilinmekte ve Topkapı Sarayı, Müze-i Hümayun gibi İstanbul'da bulunan Osmanlı mekânlarını da ziyaret ettiği görülmektedir. Kutlamalara mekteplerin, devlet erkânının, padişahın katılımı görülmektedir. İkdâm, Sabah, Tercümân-ı Hakikat gazeteleri konu ile alakalı bilgi vermekten, Tasvir-i Efkâr, Vakıf ve Tanin, Peyâm gazeteleri sayılarının olmamasından dolayı bir bilgiye ulaşamamıştır. İkdâm gazetesinin II. Wilhelm hakkında yayımladığı tüm sayılarda II. Wilhelm ve ziyareti hakkında resimler yayınladığı görülmüştür. İkdâm ve Sabah gazeteleri konuyla alakalı iki ya da üç sayfa haber yaparken Tercümân-ı Hakikat gazetesi bunu bir sayfa ile sınırlı tutmuştur.

2.2. İyd-i Millî (Hürriyet Bayramı) Kutlamaları

İyd-i Millî (milli bayram) olarak bilinen Hürriyet Bayramı kutlamaları II. Meşrutiyet dönemindeki önemli resmi kutlamalardan birisi olmuştur. İyd-i Millî'nin milli bir bayram olarak kutlanması meclise taşınmıştır. Meclis-i Meb'ûsan'da İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey'in ve Maarif Nezareti memurlarından Mehmet Ziya Bey'in başvurusu üzerine İyd-i Millî'nin bir bayram olarak kutlanıp kutlanılmaması tartışılmıştır. Hüseyin Cahit Bey, Osmanlı'nın kuruluş günü yerine 10 Temmuz'un milli bayram olarak kutlanmasını önermiş, mebusların bazıları bunu desteklerken bazıları kutlamanın bütçeye zarar vereceğini ve Osmanlıların kuruluş gününün belirlenmesinde güçlük çekilebileceğini belirtmiştir. Yapılan oylama sonucunda konunun Layiha Encümeni'ne gönderilmesi çoğunlukla kabul edilmiştir ve Layiha Encümeni İyd-i Millî'nin 10 Temmuz'da kutlanmasını onaylamıştır.²⁷⁹

İyd-i Millî'nin resmi bayram olarak kabul edilmesi sonrası gazetelere de yansımaları olmuş, haber olarak çıkmasından öte, sonraki yıllarda da kutlamalara bazen kısa, bazen detaylı malumatla yer verildiği görülmüştür. Gazetelere bakıldığında, İyd-i Millî kutlamaları halk ve meşrutiyeti destekleyenler tarafından memnuniyetle karşılandığı görülmektedir. Gazeteler, kutlamalara katılacak olanların kıyafeti, ellerinde tuttukları bayraklar, sokakların

²⁷⁹ Sanem Yamak, "Meşrutiyetin Bayramı: "10 Temmuz İyd-i Millîsi"", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 38, İstanbul 2008, s. 327-328.

nasıl süslendiği, nasıl bir sıranın takip edildiği konusunda bilgiler vermişlerdir. II. Meşrutiyet'in ilan edildikten bir sene sonra kutlamalar yapılmaya başlanmış, kutlamalarda ortaya çıkabilecek sıkıntılara karşı gerekli tedbirler alınarak sokak aralarında silah atılmasının önlenmesi gibi kurallar belirlenmiştir.²⁸⁰

1909 yılına denk gelen ilk kutlamalarda İstanbul'un her tarafı süslenerek zafer takları kurulmuştur. Kutlama günü geldiğinde halk sokakları doldurmuş halkın olmadığı yerlerde ise otomobiller, arabalar, süvariler birbirini takip etmiştir. Sabah gazetesinde yürüyüş güzergâhı, yürüyüşe katılan kişiler, süslenen yerler, giyilen kıyafetler hakkında bilgi almak mümkündür. Piyadeler, süvariler, topçular, itfaiye gibi askeri birliklerin yürüdüğü görülmekte, askeri taburların bazılarında sarı tozluk ve kundura, bazılarının ayaklarında eski yarım çizmeler, sarı eldivenler, sarı kundura ve paçalıklar olduğu, jandarma subaylarının eldivenlerinin beyaz olduğu gözlemlenmektedir. Yerli kişilerin bulunduğu evlerin balkonları beyaz, kırmızı veya beyaz hilalli kırmızı bayraklar ile süslenirken yabancıların balkonlarına bunlara ek olarak kendi bayrakları asılmıştır. Taksim'den Hürriyet-i Ebedi Tepesi'ne kadar bahçeler, balkonlar halk tarafından doldurulmuş, sokaklar ve caddelere süsler asılmış, büyük direkler dikilerek bunların yanlarında süsler asılmıştır. Resmigeçidin olacağı yerde büyük bir zafer takı inşa edilerek alayların Hürriyet-i Ebedi Tepesi'ndeki takın altına dizilmesi sağlanmıştır.²⁸¹

İyd-i Millî kutlamalarının farklı olan bir yanı da Hürriyet-i Ebedî Tepesi'ne yapılacak olan merasim için çadırların kurulmasıdır. Kutlamalar için padişah, devlet erkânı ve diğerleri için on dört ya da on beş çadır kurulmuştur. Padişahın çadırının önünde II. Mehmed döneminde 1224 tarihinde üretilmiş şemsiye ile Otağ-ı Hümayun kurulmuştur. Çadırların önlerine halılar serilmiş ve şemsiyenin etrafını çiçek saksılarıyla süslemiştir. Halkın resmigeçidi daha iyi izlemeleri için bir yerde hazırlanmıştır. Yürüyüş güzergâhı ve yürüyüşe katılanlar Sabah gazetesinde sırasıyla belirtilmiştir. Yürüyüşte bulunanlar Ziya Paşa yokuşu, Sultan Hamdi, Galatasaray ve Şişli yönüyle Hürriyet-i Ebedi Tepesi'ne gitmişlerdir. Yürüyüşte ellerinde meyve ve sebze olan bayraklarla Arnavut ve Rumelili bahçıvanlar ve bostancılar ve kendilerine özel olan kıyafeti giyen hamallar cemiyeti vardır. Bayraklarla süslü arabalarla gelen alaydaki küçük kızlardan ikisi padişaha iki buket takdim etmiştir.

²⁸⁰ BOA, ZB. (*Zaptiye Nezareti Evrakı*), Gömlek No 395, Sıra No 79, R8 Temmuz 1325/ 21 Temmuz 1909. On Temmuz milli bayramında sokak aralarında silah atılmasının önlenmesi ve o gece düzenlenecek şenlikler sebebiyle gereken güvenlik tedbirlerinin alınması.

²⁸¹ "İyd-i Milli Merasimi", *Sabah Gazetesi*, 20. Sene, Numara 7123, İstanbul 25 Temmuz 1909, s. 1.

Yürüyüşe yabancıların da katılımı görülmekte Musevilerin uzun bayraklar taşıdığı görülmektedir.²⁸²

Hürriyet-i Ebedi Tepesi'ne yapılacak merasimde padişah V. Mehmed'in yanında bulunması için Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi ile diğer şehzadelere önceden davet edilmiştir.²⁸³ Padişahı takip eden arabalarda veliaht Yusuf İzzettin Efendi, şehzade Vahdettin, Abdülhalim Efendi, başmabeyinci Lütü, başkâtip Halid Ziya, İstabl-ı Âmire müdürü Şerif Bey ve birçok kişi vardır. Padişah ve beraberindekiler zafer takı önünde harekât ordusu kumandanı Mahmut Şevket Paşa, harbiye nazırı Salih Paşa, birinci ordu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa, erkânı Harbiye reisi İzzet Paşa, Goltz Paşa ve diğer erkân tarafından karşılanmıştır.²⁸⁴ Tanin gazetesinde resmigeçide katılanlar hakkında bilgi sahibi olmamız mümkün olmaktadır. Resmigeçitte Harbiye Mektebi, mehterhane, Tıp Mektebi, harekât ordusundan altı tabur, bir süvari alayı, itfaiye alayı, birinci ordu süvari fırkası, zırhlı otomobilliler vardır. Resmigeçitten sonra padişah esnafın önünden geçerken onlara iltifatta bulunmuş daha sonra Teşvikiye Camisinde Cuma namazına gitmiştir.²⁸⁵

Gece olduğunda da kutlamalar devam etmiştir. Padişah sarayda olmamasına rağmen Bulgar talebeleri ile Dârülfünun talebeleri ellerinde meşaleler ile saraya doğru yürümüşlerdir. Saraya “*Yaşasın Hürriyet*” levhaları asılmış, Dolmabahçe'ye kadar donatılmıştır. Birçok tak zaferi inşa edilmiş, rıhtım üzerine halı ve seccadeler serilmiş ve hazineyi hassa odaları açılmıştır. Dolmabahçe meydanında ve Beşiktaş rıhtımında mızıklar kurulmuştur. “*Kahrolsun istibdat, yaşasın Sultan Reşad*” nidaları söylenmiştir.²⁸⁶ Sofya'dan İstanbul'a da ziyaretçiler geleceği için tedbirler alınmıştır.²⁸⁷

Vilayetlerde de kutlama yaptığı bilinmektedir. Özellikle vilayetlerde kutlamaların, top atışlarının ve süslemelerin nasıl olacağına dair bilgiler arşiv belgelerinde kayıtlıdır.²⁸⁸

²⁸² “İyd-i Milli Merasimi”, *Sabah Gazetesi*, s. 1-2.

²⁸³ BOA, *İ.HUS. (İrade Hususi)*, Gömlek No 178, Sıra No 4, H4 Cemazeyelahir 1327/ 23 Haziran 1909. Osmanlının milli bayramı olan on Temmuz'da Hürriyet-i Ebediyye tepesinde yapılacak merasimde padişahın refakatinde bulunmak üzere Veliahdı Yusuf İzzeddin Efendi ile diğer şehzadelere davetiye yazılması.

²⁸⁴ “10 Temmuz”, *Yeni Tasvir-i Efkar Gazetesi*, 1. Sene, Numara 55, İstanbul 24 Temmuz 1909, s. 3.

²⁸⁵ “İyd-i Milli Merasimi” *Tanin Gazetesi*, 1. Sene, Numara 321, İstanbul 25 Temmuz 1909, s. 3.

²⁸⁶ “İyd-i Milli Merasimi”, *Sabah Gazetesi*, s. 2.

²⁸⁷ BOA, *DH.MKT. (Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi)*, Gömlek No 2876, Sıra No 98, H26 Cemazeyelahir 1327/ 15 Temmuz 1909. Milli bayramda (10 Temmuz) hazır bulunmak üzere Sofya'dan Dersaadet'e ziyaretçiler geleceğinden gerekli ihtiyat tedbirlerinin alınması.

²⁸⁸ BOA, *DH.MKT. (Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi)*, Gömlek No 2877, Sıra No 23, H26 Cemazeyelahir 1327/ 15 Temmuz 1909. Kanun-ı esasının ilanına tesadüf eden ve milli bayram kabul edilen On Temmuz'da öğle vakti top atılması ve ışıklandırma şeklinde icra olunacak merasimin vilayetlerde nasıl icra edileceği, konsolosların davet edilip edilmeyeceğinin bildirilmesi talebi.

Çamlıca Tepesi'ndeki veliaht Yusuf İzzettin Bey'in sarayı, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere'de bulunan yabancı sefarethaneleri rengârenk fanus ve kandillerle süslenmiştir ve buralarda gösteriler olmuştur. Sefarethaneler önündeki maiyet vapurları elektrik ile süslenmiş ve Büyükdere'de Rusya sefaretine ait iki vapur elektrik ile bağlanarak hilal resmi gösterilmiş, istimbotlar²⁸⁹ aydınlatılmıştır.²⁹⁰

İttihat ve Terakki Cemiyeti de İyd-i Millî için Yıldız Sarayı'nda üç yüz elli kişinin katılacağı davet vermiştir. Bu davete vükela, ayan ve mebusan üyeleri, ilmiye ricali, askeri erkân, gayrimüslim patrikhane heyeti, siyasi cemiyet vekilleri, gazete memurları, Şeyhü'l-İslâm, Dâhiliye Nazırı Fuat Paşa, Damat Ferit Paşa, Prens Said Paşa, Prens Aziz Paşa, Doktor Besim Umur Paşa gibi kişiler katılmıştır. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa, meclisi ayan reisi Said Paşa, Meclis-i Meb'ûsan reisi Ahmet Rıza Bey, Harbiye Nazırı Salih Paşa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden Nesip Bey İyd-i Millî hakkında nutuklar okumuştur.

Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde kutlamalar ve törenler yapıldığı görülmektedir. Viyana, Budapeşte, Paris sefaretnamesinde kutlamalar yapılmış yabancı gazeteler de yayın yapmıştır. Sisam'da Rodos'a kadar olan donanma yapılmış, nizamiye ve topçu askerleri tarafından bir resmigeçit töreni düzenlenmiştir. Londra'da yapılan resmigeçide Fransa sefiri Bumper ve Rusya sefiri Çarikov bulunmuştur.²⁹¹

1910 yılındaki kutlamalarda gazetelerde vurgulanan Donanma-yı Hümayûn tarafından yapılan resmigeçit olmuştur. Denizdeki sandallar defne dallarıyla ve bayraklarla donanmış, kayıklar istimbotlar yatlar deniz üstüne dizilmiştir. Yapılan resmigeçit için idaresi için gerekli kişilere davetnameler gönderilmiştir. Davetliler için İhsan, Bağdat, Halep ve İstanbul vapurları hazırlanmıştır. Ayan ve mebusan Bağdat vapuruna, zabitan ve memurlar İhsan vapuruna, matbuat erkânı Halep vapuruna ve vükela ve sefirler de İstanbul vapuruna binmiştir.²⁹² Padişah V. Mehmed ise bahriye amiral üniforması ve nişanlarını takmış olarak veliaht Yusuf İzzettin ve Mısır hıdivi Abbas Hilmi Paşa ile Ertuğrul yatına binmiştir. Padişah Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrıldığında toplar atılmış, Ertuğrul yatına padişaha ait olan sancak çekilmiştir. İlerleyen vapurların ve yatın dışında çeşit çeşit donanmış kayıklar, sandallar istimbotlar dört tarafa dizilmiştir. Vapurların içindeki mızıkalar, kayıkların

²⁸⁹ İstimbot, buharla işleyen, filika büyüklüğünde deniz teknesi, küçük vapur.

²⁹⁰ "İyd-i Milli Merasimi", *Sabah Gazetesi*, s. 2; "10 Temmuz", *Tanin Gazetesi*, 1.Sene, Numara 320, İstanbul 23 Temmuz 1909, s. 4.

²⁹¹ "10 Temmuz" *Tanin Gazetesi*, 23 Temmuz 1909, s. 2.

²⁹² "10 Temmuz", *Tanin Gazetesi*, 2. Sene, Numara 681, İstanbul 25 Temmuz 1910, s. 2.

içindeki çalgılar çalmaktadır.²⁹³ Haydar Paşa önünde sadece Osmanlı'ya ait istimbotlar değil başka devletlerinde istimbotları vardır. Almanya, Fransa, Rusya, İtalya, Amerika istimbotları ile Mısır hıdivine ait olan yat vardır.²⁹⁴ Donanmada çeşitli şehirlerden gelen torpidolar²⁹⁵ da vardır. Bîrun Sarayı önüne geldiklerinde padişah halk tarafından “*Padişahım Çok Yaşa*” nidaları ile karşılanmıştır. Padişahın yatı Haydar Paşa'ya vardığında toplar atılmış ve orada bulunan gemiler selam vermiştir. Saat yedi buçukta Donanma-yı Hümayûn Marmara'dan kalkarak ilerlemeye başlamıştır Donanma daha sonra padişahın bulunduğu Ertuğrul yatına doğru ilerleyerek resmi selam vermişlerdir. Padişah gemileri, zabitan ve efradını Ertuğrul Yatı'nın kış kısmında ayakta karşılamıştır. Gemiler Kız Kulesi'nden Boğaz'a çıktıktan sonra resmigeçit sona ermiştir. Ertuğrul gemisi harbiye önünden geçerken top atılarak resmi selam verilmiştir. Resmigeçitten sonra sarayda ziyafet verilerek veliaht Yusuf İzzettin, Mısır hıdivi Abbas Hilmi Paşa ve şehzadeler davet edilmiştir.²⁹⁶

Sabah gazetesinde yer alan şehrin süslenmesine dair detaylar oldukça geniş tasvir edilmiştir. Gece saat birden sonra Dolmabahçe Sarayı binlerce kandille donatılarak harbiye gemileri elektrik ile süslenmiş, ateşten bir meci diye nişanını yan görüntüsünü asılmıştır. Dolmabahçe Saray'ın önünden havai fişekler atılmış, Topkapı Sarayı'nda ise beş bin kadar fener, altmış adet kadar löküs lambalarla süslenmiştir. Şimendifer yoluna ve rıhtım üzerine zafer takı inşa edilmiş, Osmanlı ve hürriyet bayrakları, fanuslar, bayraklar, hilal ve yıldızlı şekillerini yansıtarak süslenmiştir. “*Yaşasın padişahımız, yaşasın askerler, yaşasın kanunu esasi, yaşasın hürriyet adalet*” levhaları asılmıştır. Camiler, devlete ait binalar, Bâb-ı Âli fenerler ile süslenmiş, zafer ayeti asılmış, Düyûn-ı Umûmi dairesi elektrik fanuslarıyla donanmıştır. Kırathane ve kahvehaneler Türk hilali ve fenerler ile süslenmiştir. Muzıka-yı Hümayûn tarafından İstanbul'un her iki yakasında da şarkılar çalınmıştır.²⁹⁷ Tanin gazetesi, Anadoluhisarı İttihat ve Terakki Kulübü'nde kırk beş kadar köylü çocuklarının sünnet düğünü yapıldığını belirterek kutlamalarda yapılan bir değişik bir uygulamayı da göz önüne sermektedir.²⁹⁸

Üsküdar'da zafer takının etrafını dolduran halk ile birlikte belediye azaları, Üsküdar'daki mektep talebelerinin katıldığı bir merasim yapılmıştır. Meydan sancaklar ve

²⁹³ “İyd-i Milli-i Osmaniyan”, *Sabah Gazetesi*, Numara 7487, 25 Temmuz 1910, s. 1.

²⁹⁴ “İyd-i Milli Şenlikleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 10528, İstanbul 24 Temmuz 1910, s. 1.

²⁹⁵ Torpido, çok hızlı giden, torpil atmakta kullanılan küçük bir savaş gemisi.

²⁹⁶ “İyd-i Milli-i Osmaniyan”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

²⁹⁷ “İyd-i Milli-i Osmaniyan”, *Sabah Gazetesi*, s. 2.

²⁹⁸ “10 Temmuz”, *Tanin Gazetesi*, 25 Temmuz 1910, s. 2.

kurdelelerle donanmış, İttihat ve Terakki Kulübü Numune Mektebi ellerinde Osmanlı bayrakları ile beraber marş söylemişlerdir. Tören sonunda ise topladıkları iki yüz kuruşu İttihat ve Terakki maarif veznesine teslim etmişlerdir.²⁹⁹

Beyrut, Paris, Romanya, Belgrad, Atina, Budapeşte gibi yerlerde de kutlamalar yapılmıştır. Paris'te tebrik merasiminden sonra ziyafet verilmiş, Romanya'da Osmanlı Dârülfünun öğrencileri için resmî kabul düzenlemiştir. Belgrad'da Harbiye Nazırı Milovanoviç Osmanlı sefaretnamesine gelirken Atina'da bütün Osmanlı tabası resmî kabulde hazır bulunmuş, Atina Hariciye Nazırı sefaretnameye gelerek bizzat tebrikte bulunmuştur.³⁰⁰ Padişahı tebrik için Türkistan'da bulunan Müslümanlar adına Şeyh Said Efendi saraya gelerek padişaha tirşe üzerine yazılmış kap ile inci ile süslü beş yüz senelik Kur'an'ı Kerim hediye etmiştir.³⁰¹

1910 yılından sonraki kutlamalar savaş yıllarında olmasından dolayı gazetelerde uzun uzun anlatılmamış, ilk yapıldığı gibi büyük bir şekilde yapılmamış, bazı gazeteler ise konu hakkında hiçbir bilgi vermemiştir.

1911 yılındaki en önemli detay hürriyet şehitleri için Şişli'de Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde inşa edilen Abide-i Hürriyet'in açılışının olmasıdır. Açılış için düzenlenen resmî geçite Abdülhalim Efendi ve vükela heyeti, ayan ve mebusan reisleri ve askeri ümera, mülkiye ricali, öğrenciler, İttihat ve Terakki, Rüştü mektebi, Prens Mehmet Ali Paşa gibi kişiler katılmıştır. Abide-i Hürriyet'in açılışını Abide-i Hürriyet komisyon reisi İhsan Bey ile harbiye nazırı Mahmut Şevket Paşa yapmıştır. Havanın kötü olmasından dolayı tayyareler geçiş yapamamıştır. Abide-i Hürriyet'in açılışı adına başta padişah olmak üzere birçok kişi için madalyalar basılmıştır. Padişahın madalyası altından olup bir tarafı tuğra ile bir tarafı "Vazi-yi Esas Abide-i meşrutîyet" ibaresi ve "10 Temmuz 324" tarihi yazılı bulunmaktadır.³⁰² İyd-i Millî dolayısı ile Dersaadet Divan-ı Harb-i Örfisi mahkûmlarından bazı kişiler affedilmiştir.³⁰³

²⁹⁹ "İyd-i Milli-i Osmaniyan", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

³⁰⁰ "İyd-i Milli-i Osmaniyan", *Sabah Gazetesi*, s. 2; BOA, DH.EUM.THR. (Dahiliye Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı), Gömlek No 37, Sıra No 46, H11 Cemazeyelahir 1328/ 20 Haziran 1910. 10 Temmuz Milli Bayramı Şenliği için Romanya'dan geleceklerden vize harcı alınmaması.

³⁰¹ "İyd-i Milli-i Osmaniyan", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

³⁰² "İyd-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 22. Sene, Numara 7846, İstanbul 12 Temmuz 1911, s. 3.

³⁰³ BOA, DH.MB.HPS.M. (Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye-Hapishaneler Müdüriyeti Mütferrik Evrakı), Gömlek No 53, Sıra No 23, H28 Recep 1329/ 25 Temmuz 1911. Milli bayram dolayısıyla Dersaadet Divan-ı Harb-i Örfisi mahkûmlarından padişah tarafından affedilenlerin listesi.

1912 yılında İyd-i Millî'nin tebriki için vükela heyeti, sefaret baş tercümanları padişahın huzuruna kabul edilmiş, nafia³⁰⁴ nazırı Damat Mehmet Şerif Paşa ile ziraat nazırı Reşit Paşa'nın tahlifleri³⁰⁵ icra edilmiştir. Bu yıldaki resmigeçit Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne yapılmıştır. Resmigeçitte Harbiye Mektebi talebesi ile askeri erkan ve üyeler katılmıştır. Belgrad'da 5000 kişinin geldiği resmigeçit düzenlenmiş, Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne, tayyarelere, İtalyan ve Çanakkale torpidosuna iştirak eden askerlere iane verilmiştir.³⁰⁶ Fatih ve Topkapı İttihat ve Terakki Kulüpleri, İbrahim Halim Paşa Korusu rıhtımı, Erzurum'da da kutlamalar yapılarak fişekler atılmış, nutuklar okunmuştur.³⁰⁷

1913 yılında belirlenen gazetelerde herhangi bir haber bulunamamıştır. Ancak arşiv belgelerinde top atışları ve resmi tatillerin olmayacağı ancak istenirse evlerin kandillerle süslenebileceği belirtilmiş, 31 Mart olayı ve diğer siyasi sebeplerle suçlu bulunanların bazılarının affedilebileceği belirtilmiştir.³⁰⁸

1914 yılında yapılacak olan resmigeçite padişah başta olmak üzere veliaht Yusuf İzzettin ile şehzade Vahdettin, Ziyaeddin, Umur Hilmi Efendi, yabancı elçiler, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Mısır hıdivi Abbas Hilmi Paşa, ordu müfettişi Sanders Paşa vesair erkân katılmıştır. Bu resmigeçide padişahın da katıldığı görülmüştür. Vükela, Abbas Hilmi Paşa padişahı tebrik ettikten sonra Doktor Nazım, Bahaddin Şakir, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri padişahın çadırına giderek tebrikte bulunmuşlardır. Ayrıca vükela, ayan ve mebusan reisleri, ecnebi baş tercümanları saraya giderek özel deftere isimlerini yazmışlardır.³⁰⁹ Adana, Aydın, Edirne, Erzurum, Beyrut, Haleb, Suriye ve Yemen'den de tebrik telgrafları gönderilmiştir.³¹⁰

³⁰⁴ Nafia, bayındırlık

³⁰⁵ Tahlif, yemin ettirme

³⁰⁶ "10 Temmuz", *Tanin Gazetesi*, 3. Sene, Numara 1040, İstanbul 25 Temmuz 1911, s. 3.

³⁰⁷ "10 Temmuz Şenlikleri", *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 10886, İstanbul 24 Temmuz 1911, s. 3.

³⁰⁸ BOA, *DH.EUM.MH. (Dahiliye Emniyet-i Umumiye Muhasebe Kalemi Evrakı)*, Gömlek No 249, Sıra No 91, H23 Şaban 1331/ 28 Temmuz 1913. On Temmuz Milli Bayramı nedeniyle top atılmaması, dairelerin kandillerle süslenmemesi ve sair tasarruflara dair tamim; BOA, *MF.MKT. (Maarif Nezareti Mektubî Kalemi)*, Gömlek No 1188, Sıra No 33, H18 Şaban 1331/ 23 Temmuz 1913. On Temmuz Milli Bayramı'nda resmi dairelerin tatil edilmeyip bu dairelerle diğer isteklilerin evlerinin kandillerle süsleneceği; BOA, *DH.SYS. (Dahiliye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı)*, Gömlek No 41, Sıra No 2, H13 Safer 1331/ 22 Ocak 1913. 31 Mart hadisesinden vesair siyasi hadisesinden dolayı tevkif edilip milli bayram münasebetiyle affa nail olanlar hakkında.

³⁰⁹ "Geçit Resmi", *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 8927, İstanbul 25 Temmuz 1914, s. 3.

³¹⁰ BOA, *İ.MBH. (İrade Mabeyn-i Hümayun)*, Gömlek No 16, Sıra No 26, H2 Ramazan 1332/ 25 Temmuz 1914. Osmanlı Milli Bayramı nedeniyle Adana, Aydın, Edirne, Erzurum, Beyrut, Haleb, Suriye ve Yemen Vilayetlerinden çekilen tebrik telgraflarına dair.

1914 yılındaki kutlamalar için şehremini tarafından Gülhane Parkı'nda da resmigeçit düzenlenmiştir. Resmigeçide ayan ve mebusan, vükela ve süfera³¹¹ ve diğer zevatlar, Yusuf İzzettin Efendi ve Faruk Efendi katılmıştır. Gazetede söylenen önemli bir detay gelenlere posta ve telgraf telgrafının bastırıldığı 10 Temmuz pulları ve kartpostalları verilmesidir. Mahmut Şevket Paşa parkında da resmigeçit düzenlenmiş, Üsküdar belediyesince parkın etrafı zafer taklarıyla ve rengârenk bayraklarla donanmış, kurdelelerle süslenmiştir. İttihat ve Terakki Numune Mektebi Sultanisi, Kaptan ve Çurhacı, Milli Ticaret Bahriye Mektebi, Üsküdar Sultanisi talebesi gibi mektepler mızıkalılarıyla beraber orada bulunmuşlardır.³¹²

1915 yılı ve sonraki yıllarda padişahın kutlamalara katılmadığı görülmektedir. Saraya giden vükelayı sadrazam Said Halim Paşa kabul etmiştir. Tebrik için gelenler Yıldız Sarayı'nda saat ikiden beşe kadar bir özel deftere gelenler isimlerini yazmıştır. Gündüz şehir bayraklarla donatılırken gece fenerler ve fanuslarla süslenmiş, top atışları yapılarak gemiler bayraklarla donatılmıştır.³¹³

1916 senesinde şehir resmi ve özel bayraklarla donatılırken Yaralı Zabitan Yurdu resmigeçit düzenlemiştir. Resmigeçide Enver Paşa, dâhiliye nazırı Talat ve Hariciye Nazırı Halil Bey, kumandan Esad ve Pertev Paşalar, merkez kumandanı Cevat bey gibi kişiler katılmış, resmigeçitten sonra şehitlerin mezarına gidilmiştir. Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde de bulunan istihkâm bahçesinin resmigeçidi de bu sene yapılmıştır. Resmigeçide Harbiye Nazırı Enver Paşa, dâhiliye nazırı Talat Bey, hariciye nazırı Halil Bey, Esad Paşa, Mahmut Kamil Paşa gibi kişilerle askerler katılmış, bahçede siperlerin haritası gösterilmiştir.³¹⁴

Öğleden sonra Donanma Cemiyeti azasıyla Müdafa-i Milliye, Hilal-i Ahmer ile Bahriye Mektebi, Ticaret Bahriye Kaptan Mektep talebesinin geldiği bir ihtifal düzenlenmiştir. Alay İttihat ve Terakki merkez umumi binasına gittikten sonra Barbaros Hayrettin Paşa türbesine gitmiştir.³¹⁵ Gelibolu'da da İyd-i Millî hükümet dairesinde tebrikleşme yapılmış, yüz altmış şehit çocuğu sünnet edilmiştir. Sadrazam Sait Halim Paşa da Yeni Köşk'te resmîkabil yapmıştır.³¹⁶

³¹¹ Süfera, sefirler, elçiler.

³¹² "Geçit Resmi", *Sabah Gazetesi*, s. 3.

³¹³ "Arz-ı Tebrikat", *İkdam Gazetesi*, Numara 6621, İstanbul 24 Temmuz 1915, s. 2.

³¹⁴ "İyd-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 27. Sene Numara 9588, 24 Temmuz 1916, s. 1.

³¹⁵ "Dünkü 10 Temmuz İyd-i Millisinin Şehrimizdeki Tezahüratı", *İkdam Gazetesi*, Numara 1797, İstanbul 24 Temmuz 1916, s. 1.

³¹⁶ "Dünkü 10 Temmuz İyd-i Millisinin Şehrimizdeki Tezahüratı", *İkdam Gazetesi*, s. 2.

1917 senesinde yurt binası ve istihkâm bahçesinin resmigeçidi yapılmıştır. Resmigeçide Harbiye Nazırı Enver Paşa, dâhiliye nazırı Talat ve Hariciye Nazırı Halil Bey, Esad ve Pertev Paşalar, Evkâf Nezâreti müsteşarı Münir Bey, merkez kumandanı Cevat Bey ile birçok kişi katılmıştır. Öğleden sonra Donanma Cemiyeti merkez binasında ve Sipahi Ocağı'nın açılışı için ihtifal gerçekleşmiştir. İhtifale Müdafaa-i Milliye, Hilal-i Ahmer, diğer cemiyet üyeleri, Bahriye Mektebi, Bahriye Ticaret Kaptan Mektebi ile birer bando ve mızık takımı eşlik etmiştir. İhtifalin gidiş düzeni önceki İttihat ve Terakki merkez binası ve Barbaros Hayrettin Paşa'nın Türbesi olmuştur. Şehzade Süleyman Paşa'nın ilk sabah namazını kıldığı tepede de resmi tebrik düzenlenmiş, orada kurbanlar kesilmiş, türbe ziyaret edilmiş ve madalyalar verilmiştir. 160 şehit çocuğu sünnet edilerek onlara hediyeler verilmiştir.³¹⁷

1918 yılındaki kutlamalar İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezine gitmek üzere Donanma Cemiyeti'nden hareketle gerçekleşmiştir. İhtifale Donanma Cemiyeti erkânı, müdafaa-i milliye, cemiyet üyeleri ve bazı erkân, harbiye ve bahriye nezareti tarafından gönderilen mızıklar ile katılmışlardır. Oradan Dolmabahçe Sarayı'na gitmiştir. Padişah adına tebrikleşmede yer alan Ali Şükrü Bey padişah adına yaptığı konuşmada ordu ve donanmalarımızın yükselmenin merkezinde olduğunu, donanma cemiyetinin şimdiye kadar ifa ettiği hizmeti tekrar ettiği, şimdiden sonrada daha büyük zaferlere muzaffer olması temenni ettiği, donanma cemiyetinin maksatlarını, hizmetlerini vazife bildikleri belirtmiştir. Buradan ayrıldıktan sonra ihtifal heyeti Beşiktaş'ta Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi ve Sinan Paşa Cami'ne gitmişlerdir.³¹⁸ Sarayda veliaht sultan Abdülmecid ile diğer şehzadeler, vükela, ayan reisi de padişahı tebrik etmiş, mülkiye ricali, askeri ümera, ruhani vekilleri ve sefaret baş tercümanları saraya giderek özel deftere isimlerini kaydetmişlerdir.³¹⁹

Basına yansıyan bu bayram kutlamaları detaylarından, dönemin yöneticilerini, adetlerini, yurtdışına taşınan kutlamaları, askeri vaziyeti, ruhani liderleri, Saltanat ailesini, bazı devlet işleyişi mekanizmalarını ve diğer nice değerli malumatı okuyabilmekteyiz. Basın tarafından bazen saat saat gün gün aktarılan detaylar ile kutlamaların ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri boyutu takip edilebilmektedir. İyd-i Millî kutlamalarında İstanbul'un, padişahın bulunduğu Dolmabahçe Sarayı'nın, Donanma Cemiyeti'nin, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Hürriyet-i Ebedi Tepesi'nin önemli bir yer tuttuğu, özellikle II. Meşrutiyet'in

³¹⁷ "İyd-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 27. Sene, Numara 9947, İstanbul 24 Temmuz 1917, s. 3.

³¹⁸ "Donanma Cemiyeti İhtifali", *Sabah Gazetesi*, 28. Sene, Numara 10304, İstanbul 25 Temmuz 1918, s. 1- 2.

³¹⁹ "İyd-i Milli İhtifali", *İkdam Gazetesi*, Numara 7706, İstanbul 25 Temmuz 1918, s. 2.

son birkaç yılında padişahın yer almadığı görülmektedir. Gazetelerden kutlamalara katılan birçok isim, kurum ve mekteplerin ismi de öğrenilebilmektedir. İyd-i Millî için özellikle Hürriyet-i Ebedi Tepesi, Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkez binası ihtifal boyunca gidilen önemli mekânlardan olmuştur. Özellikle Sabah ve İkdâm gazetelerinin her sene bu kutlamalara yer verdiği görülmekte, Tanin ve Tercümân-ı Hakikat gazetelerinin bazı tarihlerde yer vermediği görülmektedir. Vakit, Peyâm ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinin ise hiç yer vermediği görülmektedir. Türkçülük akımını savunan İkdâm ve Tanin gazeteleri ve vatana hizmet etmeyi amaçlayan Sabah gazetelerinin de kutlamalara yer verdiği görülmektedir.

2.3. İstanbul'un Fethi Kutlamaları

İstanbul'un fethi Türk ve Dünya tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 29 Mayıs 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle birlikte yeni bir çağ açılmıştır. Fetih'ten sonraki ilk Cuma günü Ayasofya Cami'nde ilk Cuma namazı kılınarak İstanbul'u Osmanlıların aldığı duyurulmuştur. Bu sebeple İstanbul'un fethi kutlamaları fethin olduğu 29 Mayıs günü değil Ayasofya'da ilk Cuma namazının kılındığı gün olan 1 Haziran'da kutlanılmıştır. Daha çok II. Meşrutiyet döneminde kutlanıldığı bilinen İstanbul'un fethi kutlamaları haberleri gazetelerde daha çok 1914, 1915 ve 1916 yıllarında çıkmıştır.

Gazeteler sayesinde bazı yanlış bilinenlerin doğruları ortaya çıkmıştır. Tanin gazetesinin yazdığına göre Topkapı surlarına bayrağı dilen Ulubatlı Hasan değil, yeniçeri askeri Balaban Çavuş'tur. Gazetede “ *İstanbul Hicri 857 senesi Mayıs'ının güzel bir sabahına tesadüf eden 29 Mayıs günü fethedilmişti. Yeniçeri askerlerinden Balaban Çavuş, Muhammed'in bayrağını ilk defa olarak Topkapı suru üzerine dikip yükseltmeyi başarmıştı.*” yazılıdır.³²⁰

Gazeteler İstanbul'un fethi kutlamalarını büyük betimlemelerle anlatmış, halkın ve devletin katılımının oldukça fazla olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda fetih kutlamalarında İstanbul'un fethinin nasıl gerçekleştiği de anlatılmıştır. Örneğin Tanin gazetesi 21 Haziran 1914 yılındaki sayısında fethin nasıl gerçekleştiğinin yanı sıra İstanbul'un durumu ve eski

³²⁰ Vahdettin Engin, *Cumhuriyet'in Aynası Osmanlı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010, s. 15.

İstanbul şairleri hakkında da bilgiler vermiştir.³²¹ Tercümân-ı Hakikat gazetesi ise İstanbul'un fethinin etkileri hakkında bir yazı yazmıştır.³²²

Peyâm gazetesi İstanbul'un fethinin önemine de değinerek 1914 yılında İstanbul'un fethi kutlamalarının tesirini şu şekilde anlatmıştır:

*“Dün İstanbul için şanlı ve muhterem bir gündü; yalnız İstanbullular için değil, İstanbul’u bu mübarek kalplerinde ikinci bir Kâbe’nin, milli bir Kâbe’nin mübarek ismi gibi hürmetler ve muhabbetler ile taşıyan bütün Osmanlılar için şanlı, muhterem bir gün bir büyük bayram günü idi. Çünkü dün Bizans’ın yıkık ve yalın surları içinde, Osmanlı tarihinin en ihtişamlı menzilleri bayraklar, şarkılar, dualar, övünme ve sevinç sadalarıyla, tekrar ihya edildi. Ve büyük Osmanlı milletin mühim ve münevver bir kısmı padişahlarının en münevveriyle bir muhteşem türbe kenarında bir araya geldi, adeta- denilebilir ki- dört asırlık bir ayrılmadan sonra hazreti Fatih milletin tekrar karşısına dikildi ve bütün kalpleri ulvi bir titreme ile titreten bir sesle onlara hitap etti. Zira dün, İstanbul sokaklarından akın akın geçen, bütün paşa, bey, efendi, aza, mektepli, cahil, kadın, çocuk, kafilelerinin çehresinden böyle bir sesi istemişlere mahsus bir ulvi ifade vardı.”*³²³

Fetih yıldönümü kutlamalarının yansıdığı gazetelere bakıldığında çok sayıda malumat görebilmek mümkündür. İstanbul'un fethi “Ayasofya Cami şerifinde ilk Cuma namazının eda edildiği gün” şeklinde tasvir edilmiştir. Kutlamaların belirgin özelliği olan bayraklar, kandiller ile süslemek İstanbul'un fethi kutlamalarında da yapılmıştır. Ayasofya fethin sembolü olduğu için ilk tören orada yapılmıştır. Çiçek ve bayraklarla süslenmiş olan tramvaylar, arabalar, otobüs ve otomobiller devamlı şekilde Ayasofya meydanına taşınmış, Ayasofya Cami'nin etrafı ve meydanların dolu olduğu belirtilmiştir. İstanbul'da ve Beyoğlu'nda ticarethaneler bayraklarla donatılmış, mağaza ve dükkânların birçoğu kapanmış, harbiye gemileri ile şirket gemileri ve vapurları da bayraklarla donatılmıştır.³²⁴

³²¹ “Büyük Bir Devr-i Seniyye: İstanbul'un Zabtı”, *Tanin Gazetesi*, Numara 1915, İstanbul 21 Haziran 1914, s. 1- 4.

³²² “Dünkü İhtifal-i Milli”, *Tercümân-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 11916, İstanbul 13 Haziran 1914, s. 1.

³²³ “Dünkü İhtifal-i Milli”, *Peyâm Gazetesi*, Numara 1591, İstanbul 13 Haziran 1914, s. 1.

³²⁴ “Dünkü İhtifal-i Güzin”, *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 8886, İstanbul 13 Haziran 1914, s. 1.

1914 yılında yapılan kutlamalarda havanın yağışlı olduğu ancak katılımın yine de fazla olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda İstanbul'un fethi kutlamaları için Ayasofya Cami ve Fatih Cami çok önemli bir yeri olmuş, her İstanbul'un fethi kutlamalarında fethin sembolü Ayasofya Cami'ne ve Fatih'in naaşının bulunduğu Fatih Cami'ne gidilmesine özen gösterilmiştir.

1914 yılında yapılan ihtifal, dördüncü şube müdürü Mehmet Ziya Bey ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın riyasetinde gerçekleşmiştir. O gün için her mektepten talebelerin ihtifale katıldığı görülür. Mektep talebeleri İstanbul Sultanisi'nde toplanarak saat on birde Ayasofya Cami'ne gitmişlerdir. Caminin avlusunda, Dârülfünun, Mekteb-i Sultani medreseleriyle Kaptan ve Çurhacı Mektebi, Dârülmualimât, Baytar Mektebi ve Müdafaa-i Milliye heyeti yer almıştır. Camide namaz kılındıktan sonra Fatih'in Ayasofya Cami'nde ilk Cuma namazını edası ve hutbe okunduğu günü anarak orada bulunanlar ölmüşler için Fatiha okumuştur.³²⁵

Camide yapılan duadan sonra binlerce kişinin katılımıyla Fatih'e doğru yürüyüş gerçekleşmiştir. Yürüyüşte bulunanların nerede durulacağı, kimlerin katılacağı, düzeni önceden belirlenmiştir. İki tabur bahriye askerinin zincir oluşturmasıyla ve Ertuğrul ve diğer mızıkaların katılmasıyla yürüyüş güzergâhı olan Divan Yolu, Direkler Arası, Şehzadebaşı'na gidilmiştir.³²⁶ Yürüyüş güzergâhı diğer kutlamalarda da aynı yönde ilerlemiştir. Yürüyüşte kontrolü sağlayan önde bir süvari müfrezesi, piyade polis memurları ile inzibat askeri memurları vardır. Bahriye mızıkasının arkasından sıra ile Donanma Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye, Türk Ocağı, Çiftçiler Derneği azası, Dârülfünun, Mekteb-i Aliye müdavimleri, Tüccar ve Esnaf Cemiyeti azaları, Kaptan ve Çurhacı Mektebi, Baytar ve Sultani Mektepleri, Sanayi talebesi, izci oymak beyleri, Vefa, Mercan, Kabataş, Hadika-i meşveret, Rehber Ticaret mektebi talebeleri vardır. Onları arabacı, esnaf cemiyetleri azası takip etmişlerdir. Heyet saat ikide halkın alkışları arasında Fatih Cami'ne ulaşmıştır.³²⁷

Kutlama ve törenler için Fatih Cami günler önceden hazırlanmış, meydanın etrafına Osmanlı bayrakları asılmıştır. Nüzhet Bey, Binbaşı Mehmet Ali Bey, bahriye nazırı Cemal Paşa, Osmanlı Donanma Cemiyeti erkânı, müdafaa-ı milliye cemiyeti, maarif nezareti müdürleri, Aka Gündüz, Hüseyin Ragıp Bey ile birlikte binlerce kişi hazır bulunmuştur. Saat

³²⁵“Dünkü İhtifal-i Milli”, *Peyam Gazetesi*, s. 1.

³²⁶“Dünkü İhtifal-i Güzin”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

³²⁷“Dünkü İhtifal-i Milli”, *Peyam Gazetesi*, s. 1.

ikide merasime başlanıp nutuklar okunmuştur. Donanma Cemiyeti reisi ve İstanbul mebusanı Şefik Bey nutkunda “Donanmaya gerçekte sahip bulunacağınızı şu cemaat ile huzurunda bulduğumuz Fatih’in huzurunda söyleyiniz ki bu gayeye ulaşmamız kolay olsun.” şeklinde bir konuşma yapmıştır.³²⁸

Sabah Gazetesi ise Bahriye Nazırı Cemal Paşa’nın fethin yıldönümü için yaptığı nutkunda çalışmanın insanları ileriye götüreceğinden şöyle bahsetmiştir:

“Türklerin en büyük hakanının mübarek kabri önünde toplanan milletin hicaptan kurtulması ancak bir şeyle mümkündür. Çalışmak, daima çalışmak... Ben büyük Fatih’in çocuklukta geçirdiği hayatı araştırıp, göz attım. Kendisi vilayetlerinden birinde vali bulunduğu sırada derslerine çalışmaz bir haylaz çocuk vaziyetinde imiş. Muallimi Akşemseddin Veli hazretleri sopa alarak Fatih’in odasına girmiş. Fatih ise Akşamseddin Veli hazretlerine “sen derslerine çalışmıyorsun” cevabını vermiş. Ey gençler çalışmaz iseniz Fatih’in ruhu sizi sopa ile dövecektir. Bir milleti yükselten şeylerden biri vücutta diğeri damaktaki kuvvettir. Vücut maddiyatla büyür, damakta ilim ile. Biz daima ilime doğru gitmeliyiz. İlimden fen hâsıl olur, sanat hasıl olur, servet hasıl olur. Servet sahibi olmalısın ki düşünmeye veresin, memlekete istifade temin edesin ve şeref ve mevkiini yükseltesin. Çünkü ülke dalkavuklarla doludur. Çanağında yalanacak bir nesnesi olmayan adamlara kimse yüz vermiyor. İltifat etmiyor. Bunu bizzat tecrübe ettim. Ümidim var ki gelecek sene alnımızdaki lekeleri silecek ve buraya, Fatih’in mezarına karşı birçok zaferle ile geleceğiz”³²⁹

Cemal Paşa nutkundan sonra Darü’l-Muallimin tarafından okunan bir manzumeyi de okumuştur:

Ey fatih haydar şeym!

Fetih eyledik bu yerleri

³²⁸“Dünkü İhtifal-i Güzin”, Sabah Gazetesi, s. 2.

³²⁹ “Dünkü İhtifal-i Güzin”, Sabah Gazetesi, s. 2.

Şahım bugün geldik bütün,

*Türk erleri*³³⁰

Sabah gazetesi günün anlam ve önemi için yapılan konuşmaları aktararak Fethi ve Fatih'i okuyucuyla buluşturmaya çalışmıştır. Cemal Paşa'dan sonra da Hamdullah Suphi, Aka Gündüz, Umur Naci gibi kişiler tarafından nutuklar okunmuştur. Özellikle İstanbul Sultanisi talebesinden Rafet Efendi tarafından Abdülhak Hamid Bey'in 'Fatih'³³¹ ünvanlı manzumeyi okuması oradakilerin üzerinde pek büyük bir tesir bırakmıştır. Bunu takiben Ertuğrul mızıkası tarafından selam havası çalınarak üç defa "Padişahım Çok Yaşa" duası tekrar edilmiş, imam hafız Ahmet Efendi tarafından bir dua okunmuştur.³³²

Yapılan kutlamada Edirne Darü'l-Muallimin sultani mektebinden gelen telgraf da okunmuştur:

*"Büyük Türklerin şanlı tarihini en şerefli safhaya yazan ulu Fatih'in mübarek ruhunu anmak için yapılan bugünkü ihtifali bütün Edirne'nin âlim ordusu hürmetle selamlar. Yüksek ve necib bir vurud duygusuyla çırpınan yüzleriniz büyük Fatih'in mukaddes ruhu önünde gönüllerinizle beraber titreyemediği için müteessirdir. Ruhlarımızı dolduran hürmetkâr haslarımızı büyük hakanımız ruhuna iblağ buyurunuz"*³³³

Takiben ihtifale özel olarak üretilen rozet bizzat Ziya Bey tarafından bahriye nazırı Cemal Paşa'ya verilmiştir. İhtifale iştirak eden askeri bahriye, beriye ve diğer mektep talebesi ihtifal heyetinin önünde bir resmigeçit icra etmiş, alay İstanbul Sultanisi' ne kadar giderek oradan dağılmışlardır. Bu ihtifalde dükkânların kapalı olduğu bilinmekle beraber bir sinema gösterisi olmuştur.³³⁴

1915 yılındaki kutlamalarda İstanbul'un her tarafını donatan Osmanlı sancakları ile şehir süslenmiştir. Ticarethaneler kapatılmış, büyük küçük binlerce halk ihtifal için meydanlarda toplanmıştır.³³⁵ Ayasofya'dan Fatih'e kadar olan yerler bayraklar ve zafer

³³⁰ "Dünkü İhtifal-i Güzin", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

³³¹Manzume kaynaklarda "Merkad-ı Fatih'i Ziyaret" olarak geçmektedir. Ayrıca bkz. <http://www.siiirparki.com/abdulhak14.html> (Erişim 01.12.2020)

³³²"Dünkü İhtifal-i Güzin", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

³³³"Dünkü İhtifal-i Güzin", *Sabah Gazetesi*, s. 2.

³³⁴ "Dünkü İhtifal-i Milli", *Peyam Gazetesi*, s. 1.

³³⁵ "Dünkü İhtifal", *İkdam Gazetesi*, Numara 6579, İstanbul 13 Haziran 1915, s. 1.

ayetleri ile süslenmiştir.³³⁶ Cuma namazından evvel alaya iştirak edecek askeri birliklerle mektepler, müesseseler, cemiyet milliye heyetleri, esnaf cemiyetleri Ayasofya ve Sultan Ahmet meydanlarında kendilerine tahsis edilen yerlerde toplanmışlardır.³³⁷ İhtifale gelen kişiler önlerinde mızıkları, ellerinde bayrakları, mensup oldukları cemiyetin, mektebin ismi yazılı levhalarla Ayasofya Meydanı'na gelmişlerdir. Cuma namazı kılındıktan sonra başlayacak olan yürüyüşü Sabah ve İkdâm gazeteleri şu şekilde aktarmıştır, “Birinci grubu önünde inzibatiye memurları, biri mızıka, arkasında sancak, sancağın tarafında da süngülü muhafazalar, sancağı takiben bir tepsiye konulmuş Fatih'in kılıcı ile miğferini el ile taşıyan yeniçeri kıyafetinde bir kişi ile aynı kıyafetleri giyen diğer on dört kişi, bunları takiben vatan uğrunda vücutlarını siper ederek şehit düşen kahraman zabıttandan yirmi fedakâr ve yine aynı gaye uğrunda yaralanan gazanfer askerlerimizden yüz kahraman, askeriye, bahriye, mülkiyeden seçili zevat, İhtifal-i Milli azayı müessesesinin geliyordu. İkinci kısımda önlerinde heyet ve izcileri bulunan mektepler programda belirtilen sıra ile ilerlemişlerdir. Mektepler çoğu zaman yüksek ve sağlam trampetleri ve flüt ile milli marşlar çalmıştır. Bu alayın önünde bahriye mızıkası vardır. Üçüncü kısmın başında mızıka çalanlar vardır. Donanma ve Müdafaa-i milliye cemiyetleri, Türk Ocağı gibi müesseseler ve milli cemiyet heyetleri gelmekte idi. Alayın sağ ve sol tarafındaki küçük zabıt mektepleri ile itfaiye taburları, Meclis-i Meb'ûsan muhafız bölüğü intizamı sağlıyordu.”³³⁸

İhtifale katılanların tamamlanmasıyla birlikte Osmanlı bayrağı çekilmiştir.³³⁹ Resmi tören yapıldıktan sonra ihtifali düzenleyen Ziya Bey nutkunda dördüncü ordu kumandanı Cemal Paşa'dan gelen telgrafi okumuştur. Ziya Bey'i takiben Galatasaray Sultanisi talebesinden Semih Efendi, Abdullah Hamid Bey'in “*Hazreti Fatih'in Türbesi Önünde*” adlı şiirini okuduktan sonra erkân-ı harbiye kaymakamı Fethi Bey şu nutku okumuştur:

“Geçen sene bu meydana riyaset bulunan muhterem kumandanlarımızdan cemal paşa bu hakanı mezamin ruhaniyet mübacelesinden istimdad idrak bulunuyorlardı ki: Hakanı muazzam! Huzurunda yüzümüzün karası lekesi ile boğuluyor yakında bölgeyi temizleyip senin cemalinin huzuruna öylece çıkmak tek gayemizdir. İşte cenabı hakka hamd ederiz ki bunun o yüz

³³⁶ “Dünkü İhtifal-i Milli”, Sabah Gazetesi, 25. Sene, Numara 9247, İstanbul 12 Haziran 1915, s. 1.

³³⁷ “Dünkü İhtifal”, İkdâm Gazetesi, s. 1.

³³⁸ “Dünkü İhtifal-i Milli”, Sabah Gazetesi, 12 Haziran 1915, s. 2; “Dünkü İhtifal”, İkdâm Gazetesi, s. 1.

³³⁹ “Dünkü İhtifal-i Milli”, Sabah Gazetesi, 12 Haziran 1915, s. 2.

karalarını kanlarımızla yıkayarak gidersin. İstanbul'u muhafaza uğrunda kanlarını akıtan gazilerimizde bugün hazreti fatihin ruhaniyetinden istimdad iden bu heyet meyanında şerefler, kadımlar (ilerilik) hazır bulunuyor, o hakan mazimin ruhaniyeti bundan elbet duyar."³⁴⁰

Bu nutuktan sonra ulemadan Harun Efendi tarafından İslam askerlerinin düşmanlar üzerinde galip ve muzaffer olmasını dileyen, gelecek sene de bu kutlamalara erişebilmemiz için bir dua okunmuştur. Üç defa "*Padişahım Çok Yaşa*" nidalarından sonra Ayasofya'dan hareket edilmiştir. Resmigeçitte yaralı ve gazi subaylar, Donanma-i Osmani' den seçilen zabitan, Küçük Zabıt Mektebi talebesi, bahriye ve itfaiye askerleri, Osmanlı Donanma ve Müdafaa-i Milliye Cemiyetleri, Yavuz Sultan Selim Mektebi talebesi, Numune Türk Mektebi talebesi, Topkapı Merkez Rüştüyesi, Galata Numune Mektebi, Hadıkay-ı Meşveret Mektebi, Fatih Sultan ve Vakıf Mektebi talebesi, Davut Paşa, Kabataş, Üsküdar Sultanî mektepleri, Mekteb-i Sanayi, Nişantaşı ve İstanbul Sultanîsi, Galata Mektebi Sultanîsi, Darüşşafaka, Darü'l-Muallimin talebesi gibi birçok mektep bulunmaktadır. İhtifalin bitiminden sonra Fatih türbesine gidilmiştir. Heyet türbeden gitmeden önce, Fethi Bey ve Cevat Bey ihtifalin düzeni ve icrası için Ziya Bey'i tebrik ederek, "*Heyeti muhtereminize vekâleten bu sene, şühedayı ziyaret vazifesini biz ifa edelim*" fikrini sunmuştur.³⁴¹

1915 yılındaki kutlamalarının değişik bir özelliği de İstanbul Sultanîsi öğrencilerinden Ali Nejat Efendi tarafından yapılan Fatih Sultan Mehmet'in resminin gösterimi olmuştur.³⁴² Şehir dışında da fetih kutlamalarının yapıldığı görülmektedir. Edirne'de Mektepli ve ahaliden oluşan binlerce halk Üç Şerifli Cami'nde toplanmış sonra kabile ile Türk Ocağı'na, kumandanlık dairesine gidilmiştir.³⁴³

1916 yılındaki kutlamalarda meydanlıkta yeşil, kırmızı, beyaz binlerce bayrak asılmış, ihtifal için Ayasofya'ya gidilerek Cuma namazı kılınmıştır.³⁴⁴ 1915 yılındaki kutlamalarda olduğu gibi alay üç gruba ayrılmıştır. Alayın içerisinde Alman, Avusturya'dan bazı kişiler vardır. Ayrıca Çanakkale'de yağma edilen İngiliz tüfekleriyle donatılmış merkez muhafız

³⁴⁰"Dünkü İhtifal", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

³⁴¹ "Dünkü İhtifal-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 12 Haziran 1915, s. 2.

³⁴² "Dünkü İhtifal", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

³⁴³ "Edirne'de İhtifal", *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12276, İstanbul 12 Haziran 1915, s. 2.

³⁴⁴ "Dünkü İhtifal-i Milli Merasimi", *İkdam Gazetesi*, Numara 1797, İstanbul 17 Haziran 1916, s. 1; "Dünkü İhtifal-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 27. Sene, Numara 9551, İstanbul 17 Haziran 1916, s. 1.

taburu efradının yürüdüğü görülmektedir. Heyetin Şehzadebaşı'ndan geçişi sırasında pencerelerden konfetiler atıldığı görülmüştür.³⁴⁵

İkdam gazetesinde yer alan bilgiler daha da genişlemiştir. İhtifal için gelen kişiler için yere halılar serildiği, bayraklar asıldığı buna ek olarak ihtifal heyetinin bulunduğu yerin tam karşısında sancak bulunduğu belirtilmiştir.³⁴⁶ Önceki senelerde olduğu gibi İstanbul Sultanisi talebesinden Kemal Efendi şair Abdülhak Hamid Bey'in "*Fatih 'i Ziyaret*" şiirini okumuştur. Galatasaray sultanisi talebesinden bir heyetin ihtifal heyeti reisi Mehmet Ziya Bey'e madalya takdim ettiği de belirtilmiştir.³⁴⁷ Madalyanın bir tarafında şu ibareler vardır: "*Mektebi sultaniyenin talebe-i kadimesinden İhtifal-i Milli müessis (kurucu) reisi Ziya beyefendiye hatıra-i güzindir. 29 Mayıs sene 332*"³⁴⁸

1916 yılında da Fatih Türbesi ve Edirne Kapısı'ndaki şehitlik ziyaret edilmiş, ihtifal heyetine askeriye ve Evkaf-ı Hümâyun Nezâretinden geniş otomobiller tahsis edilmiştir. Yollara kadın erkek çocuk binlerce halk toplanarak geçişi alkışlamıştır. Şehitliğin kapısında asker, polis, komiser ve memurlar olduğu gibi Mihrişah Sultan İnas Mektebi talebeleri de orada bulunmaktadır. Kur'an'dan on ayet okuyan hafız efendilere, Nüzhet Bey tarafından atıyye verilmiştir.³⁴⁹

Kutlamalardan basına yansıyan değerli çok sayıda detay verildiği anlaşılmaktadır. Fethin anlamı için yapılanları, fethin sembolü Ayasofya Cami'ne ve Fatih'in naaşının bulunduğu Fatih Cami'ne hürmeti, yürüyüş kortejleri, yapılan nutukları, çalınan Fetih marşını, Sultan ve efradını, devlet ricalini, askerleri, mektep talebelerinin kutlamalarda yaptıkları, okunan Fatihalleri, verilen atıyyeleri, takdim edilen bir madalyayı, madalyanın üzerindeki yazı gibi kutlama kültürünüz açıklayan nice değerli bilgiyi gazetelerden öğrenebilmekteyiz. İstanbul'un fethi kutlamalarında Ayasofya Cami ve Fatih Türbesi önemli bir yer tutmaktadır. İkdam ve Sabah gazetelerinde fetih kutlamaları hakkında haber yapıldığı, diğer gazetelerde ise az ya da hiç haber yapılmadığı görülmektedir. Tanin, İkdam

³⁴⁵ "Dünkü İhtifal-i Milli Merasimi", *İkdam Gazetesi*, s. 1; "Dünkü İhtifal-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 17 Haziran 1916, s. 1; "Feth-i Mabeyn-i Konstantiniyye İhtifali", *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 7. Sene Numara 1776, İstanbul 17 Haziran 1916, s.1.

³⁴⁶ "Dünkü İhtifal-i Milli Merasimi", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

³⁴⁷ "Dünkü İhtifal-i Milli Merasimi", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

³⁴⁸ "Dünkü İhtifal-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 17 Haziran 1916, s. 2; "Dünkü İhtifal-i Milli Merasimi", *İkdam Gazetesi*, s. 1.

³⁴⁹ "Dünkü İhtifal-i Milli", *Sabah Gazetesi*, 17 Haziran 1916, s. 1; "Feth-i Mabeyn-i Konstantiniyye İhtifali", *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, s.1.

ve Tasvir-i Efkâr gazeteler II. Mehmed ve İstanbul'un fethine ait resimli kaynaklar sunmuştur.

2.4. İstiklal-i Osmani (Osmanlı Bağımsızlık Günü) Kutlamaları

II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan kutlamalardan birisi de İstiklal-i Osmani kutlamalarıdır. Özellikle mektep ve aydınların önerisiyle kutlama kapsamına alınan bu günün tarihinin saptanmasında zorluklar yaşanmıştır. Osmanlı kuruluş gününün tespit edilememesi 27 Ocak ile 30 Aralık gününün tartışılmasına yol açmıştır. Hükümetin görevlendirmesiyle Târîh-i Osmânî Encümeni³⁵⁰ kesin olmamakla birlikte 27 Ocak gününün daha doğru olabileceğine karar vermiştir. Yine de bu karar uygulanmamış 30 Aralık günü İstiklal-i Osmani günü olarak kutlanmıştır.³⁵¹

İstiklal-i Osmani adıyla kutlanmaya başlayan günün akisleri gazetelere değişik detaylarla yansımış, çeşitli vesilelerle günün önemine değinilmiştir. 1913 yılındaki kutlama ve törenler için birkaç gün öncesinden Darülfünun öğrencilerinin tebrikatta bulunacağı belirtilmiştir.³⁵² 30 Aralık günü Darülfünun konferans salonunda bulunan talebelere Rumeli Mühacirin-i İslamiye Cemiyeti tarafından yapılmış olan rozetler takılmış, mızıkalar verilmiştir. En önde darülfünun talebesinden beş kişi özel kıyafetleriyle birlikte üzerinde “*İstiklal-i Osmani*” yazılı bayrağı tutmuşlardır. Ağır ağır ilerleyen alayda jandarma ve polisler önde ve arkada düzeni sağlarken, her mektepten seçilmiş bir heyette alayın muhafazasını sağlamıştır.³⁵³

Alay dörder kişilik saflar oluşturmuş, önde de yeniçeri kılığına girmiş beş genç bulunmuştur. En önde ve en arkada Harbiye Nezareti tarafından gönderilen mızıkalar çalmaktadır. Yürüyüşe her taraftan ahali katılmıştır. Harbiye Nezareti'ne düzenlenen yürüyüşte hukuk mektebinden Feridun Fikri Bey Osmanlı gençlerinin orduya karşı besledikleri hürmet ve itimadı belirten bir konuşma yapmıştır. Daha sonra maarif nezaretine giden kalabalığa hitaben Mustafa Muzaffer Bey tarafından bir nutuk okunmuştur. Gençler

³⁵⁰ Târîh-i Osmânî Encümeni, II. Meşrutiyet döneminde yeni siyasal anlayışa uygun biçimde halka millî şuur aşılması, halka tarih bilgisi ve şuru ile vatan sevgisi kazandırılması maksadıyla oluşturulmuştur. (Abdülkadir Özcan, Târîh-i Osmânî Encümeni, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 83-86.

³⁵¹ Hakan Uzun, “Türk Yurdu’nda 1913 Yılı İstiklal-i Osmani Kutlamaları”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Ankara 2009, s. 132.

³⁵² BOA, *BEÖ (Babiali Evrak Odası Evrak)*, Gömlek No 4242, Sıra No 318148, H29 Muharrem 1332/ 28 Aralık 1913. Devlet-i Osmaniye'nin istiklalini ilan gününe tesadüf eden Salı günü Dârülfünunluların tebrikatta bulunacakları.

³⁵³ “Tarih-i İstiklal-i Osmani”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8723, İstanbul 31 Kanun- i Evvel 1913, s. 1.

vatan uğrunda gösterilen fedakârlıklarla vatanın ilelebet payidar kalacağına kanaat getirerek “Yaşasın gençlik! Yaşasın Osmanlılık!” diyerek bağışmışlardır. Yürüyüş heyeti Donanma-i Osmani-i Milliye Cemiyeti karşısında da “Yaşasın Donanma” nidaları atmışlardır.³⁵⁴

Bâb-ı Âlî’ye geldiklerinde Sadrazam Paşa namına Talat Bey söz alarak, “*Muhterem gençler, sadrazam paşa hazretleri meşgul olmaları sebebiyle beni görevlendirdiler. Tezahüratlarınız bizim için yegâne zahirimizdir. Biz gençliğe güvenerek bu millete yaşatacağız. Gençlerin bu tezahüratı bize milletimizin istikbali hakkında büyük bir bilgi edinmemizi sağlamıştır. Tebrikatlarınızı teşekkür ile karşılıyor ve size büyük hakanımız şevketli efendimiz hazretlerine duaya davet ediyorum.*” diye bir konuşma yapmıştır. Yürüyüş kafilesi Bâb-ı Âlî’den A’yad-ı milliyeden (milli bayramlardan) bahsedilmesi için Bâb-ı Âlî’den izin istedikleri gazetelerde yazılıdır. Saraya gittiklerinde padişahın rahatsız olduğunu öğrenen kalabalığın bir sonraki güzergâhı Mabeyn-i Hümayun olmuş, yabancıların yürüyüş esnasında kafileyi alkışladığı görülmüştür. Yürüyüşe hukuk, edebiyat, riyaziyyat, tabiat, mülkiye, tıbbiye, eczacı, dişçi, Darü’l-Muallimin, kadastro, sanayi, baytar, ziraat, ticaret, orman, mühendis, ticaret-i bayriye, tefeyyüz mektepleri katılmıştır.³⁵⁵

İstiklal-i Osmani günü için Türk Ocağı’nın Divan Yolu’ndaki merkezinde bir ihtifal yapılmıştır. Bütün ocakların, kulüplerin, esnaf cemiyetinin, ilmiyeden olan kişilerin davet edildiği programa gelenleri Yusuf Akçura, Hamdullah Suphi ve Celal Sahir Bey karşılamıştır. Yusuf Akçura, Hamdullah Suphi Bey tarafından yapılan konuşmalarda Türkçülük vurgusu yapılmıştır. Osmanlı bayrakları ile süslenen Tıbbiyeliler Kulübü’nde de bir ihtifal icra edilmiştir. İhtifalde Üsküdar, mutasarrıf Faik Ali, Doktor Esad paşa, Doktor Bahaeddin Şakir, Hamdullah Suphi beyler davet edilmişti. Doktor Esad paşa, Faik Ali, Hamdullah Suphi ve Doktor Bahaeddin Şakir beyler tarafından nutuklar okunmuş ve çay ve bisküvi ikramı yapılmıştır.³⁵⁶

1914 senesinde Balkan ve Trablusgarp savaşlarına denk geldiği için kutlamalar savaş gölgesi altında yapılmış ve yapılan konuşmalarda da savaş vurgusu yapılmıştır. Kutlamalar Darülfünun binasında darülfünun ve mekatib-i aliye, Kadastro, Ticaret ve Maliye Mekatib-i Aliyesi, Ticaret-i Bahriye Mektebi, İstanbul, Üsküdar, Galatasaray, Kabataş, Davutpaşa, Mercan, Vefa ve Numune gibi okulların öğrencilerinin toplanması ile başlamıştır. İhtifal

³⁵⁴ “Mübeccel Bir Nümayiş”, *Peyam Gazetesi*, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1913, s. 3.

³⁵⁵ “Mübeccel Bir Nümayiş”, *Peyam Gazetesi*, s. 3.

³⁵⁶ “Mübeccel Bir Nümayiş”, *Peyam Gazetesi*, s. 3.

saatini beklerken Atıf Efendi'nin yedi sekiz yaşlarındaki kızı Kamer kadınlık hakkında bir şiir okumuş bu da oradakiler tarafından alkışlanmıştır. 1913 yılında olduğu gibi Harbiye ve Maarif Nezareti'ne ihtifal düzenlendiği görülmüştür. Evlerin, dükkânların bayraklarla donatıldığı ve halkın kalabalığı büyük bir coşkuyla alkışladığı bilinmektedir.³⁵⁷ Saraya gelen kalabalığı geçen seneden farklı olarak padişah, yanında Sadrazam Sait Halim Paşa ve Başmabeyinci Tevfik Bey ile sarayın penceresine gelerek selamlamıştır. Bayram alayı padişah huzurunda bir geçit resmi yaptıktan sonra tekrar Dârülfünuna gelmiştir.³⁵⁸

1915 senesi kutlamaları ise basına şöyle yansımıştır; ihtifale gelecek olan mektep talebeleri önlerinde mızıkları ve mekteplerin isimlerini içeren sancakları ile Şehzade Cami'ne gelmiştir. Alayda en önde süvari ve atları, piyade polisleri, Beşiktaş Fakir Çocuklar Mektebi mızıkası, İttihat ve Terakki, Hilal-i Ahmer, Müdafaa-i Milliye, matbuat heyeti, Mekteb-i Aliye ve Numune Mektebi talebeleri, Dârülfünun, Sanayi-i Nefise, Dârülmualimin, Mühendis Mektebi, Ticaret Mektebi, İmalat-ı Harbiye Mektebi, Halkalı Ziraat Mektebi, Baytar Mektebi, Orman Mektebi, Sanayi Mektebi, Dârüşşafaka, Galatasaray, İstanbul, Mercan, Vefa, Üsküdar, Kabataş, Nişantaşı Sultanisi, Barbaros Hayrettin Numune Mektebi, Davud Paşa, Tefeyyüz Mektebi gibi mektepler bulunmaktadır.³⁵⁹ Dârüleytam'ın nasıl giyindiğine dair bilgiler Sabah gazetesinde yer almıştır. Başlarında haki rengi ve ön tarafı kırmızı ve üzerinde beyaz Ayyıldız olan şapkaları, omuzlarında asılı tüfekleri ve simit şeklinde omuzlarına bağlı kaputları ile istikbal ordusunu tasvir etmişlerdir. Harbiye ve Maarif Nezaretine düzenlenen ihtifalde önceki yıllardan farklı olarak saraya gidilmemiştir. İhtifalde güzergâhtaki Hilal-i Ahmer, Bâb-ı Âlî gibi yerlerde mektep talebeleri alkış yapmışlar ve ihtifalde fotoğraflar çekilmiştir.³⁶⁰

Vilayetlerde de İstiklâl-i Osmanî kutlamaları yapılmıştır. Malatya, Edirne, Eskişehir, Ankara, Mamuretu'l-Aziz, Bursa, Halep, Sinop, Trabzon, Kütahya, Malatya gibi vilayetlerde yapılan kutlamalar gazetelerde yer almaktadır. Eskişehir'de yapılan kutlama şu şekilde olmuştur:

³⁵⁷ İsmail Kandil, *Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 62- 63.

³⁵⁸ Kandil, *Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları*, s. 64-66.

³⁵⁹ “Dünkü İhtifal-i Milli”, *İkdam Gazetesi*, Numara 6781, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1915, s. 1.

³⁶⁰ “Dünkü İhtifal”, *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 9449, İstanbul 17 Kanun-i Evvel 1915, s. 2.

“İstiklal ihtifali güzel şekilde icra olunmuştur. Darü'l-Muallimîn yeniçeri kıyafetleri ile oldukları halde idadiye izcileri, zabıta kara süvarileri cemiyeti, muhtelif erkânından tertip edilmiş bir cemiyet ile Darü'l-Muallimîn den hareketle hükümete gidilip merasim yapılmıştır. Nutuklar, hitabeler okunmuştur. Harmanlık meydanında cirit oynanarak eski ananemiz ihya edilmiştir. Daha sonra iradiye salonunda talebelerin müsamereleri izlenmiştir. Bilhassa sultan Osman kurultayı piyesi çok önemli olmuştur. İdadiye turan çocuklarının şarkıları istiklal hissiyatını vermiştir. Geceleyin saat yedide fener alayı yapılmıştır. İlk istiklal hitabesinin okunduğu bu şehirde tezahürat ve istiklal şerifine yakılan donanma pek parlaktır.”³⁶¹

1916 senesindeki kutlamalarda Gülhane Parkı’nda toplanan kalabalık saat on birde hareket etmiştir. Alayda süvari polis memurları, Beşiktaş Osmanlı Fakir Çocuklar Mektebi ve Darü'l-Eytam mızıkaları, Hilal-i Ahmer, Donanma Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, ihtifal-i milli heyeti idare azası, Darülfünun, Kaptan ve Çurhacı Mektebi, Sanayi-i Nefise, Halkalı Ziraat Mektebi, Galatasaray, İstanbul, Üsküdar, Davud Paşa, Kabataş, Mercan, Nişantaşı, Vefa mektebi, Tefeyyüz Mektebi, Eyüp Sultan Rüştîye Numune Mektebi, Sultan Mehmet Han Sani Vakıf Mektebi, Sultan Selim Barbaros Hayrettin Numune Mektebi, Beşiktaş Osmanlı Fakir Çocuklar ve maarif mektepleri vardır.³⁶² Kafile önce Harbiye nezaretine daha sonra Dolmabahçe Sarayı’na gitmiştir. Padişah yanlarında sadrazam Said Halim Paşa ile birlikte sarayın deniz tarafını gören salonuna gitmiş, padişah adına tebrikleri Sami Bey, Nuri Bey, Faik Bey kabul etmiştir. Galatasaraylılar yurdunda ihtifal-i millî heyeti için ziyafet verildiği de bilinmektedir.³⁶³

1917 senesinde savaş ortamı içerisinde olduğundan kutlamalar sadece özel olarak yapılmıştır. 1918’de de özel törenlerle kutlamalar yapılmış olup kutlamalar tıp fakültesi talebe cemiyeti tarafından Galatasaraylılar yurdunda yapılmıştır. Yapılmış törene başta şehzade Ziyaeddin Efendi ile birlikte mebuslar katılmıştır. Törende ayrıca müzik gösterisi

³⁶¹ “Vilayetlerde İstiklal Şenlikleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12466, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1915, s. 1.

³⁶² “İhtifal-i Milli”, *İkdam Gazetesi*, Numara 7143, İstanbul 18 Kanun-i Evvel 1916, s. 2.

³⁶³ “Dünkü İhtifal”, *Sabah Gazetesi*, 26. Sene Numara 9744, İstanbul 18 Kanun-i evvel 1916, s. 3

sunulmuştur. Ertuğrul Bandosu törene katılırken, keman ve piyano dinletileri hazırlanmıştır.³⁶⁴

Görüldüğü gibi istiklal-i Osmani kutlamalarında mektepler, verilen hediyeler, devletin tutumu hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Harbiye Nezareti, Maarif nezareti ve saray basına yansıtıldığı kadarıyla bu kutlamalarda önemli bir yer tutmaktadır. Osmanlı'nın bağımsız olduğu gün için kutlamaların yapılması oldukça değerli bir olgudur ve basında karşılığını bulmuştur. Padişahın sağlık durumu nedeniyle padişahın katılımı görülmemiştir. Kutlamalarda özellikle Dolmabahçe Sarayı önemli bir yer tutmuştur. İkdâm, Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Peyâm gazeteleri istiklal-i Osmani kutlamalarını yansıtmıştır. Vakit, Tasvir-i Efkâr gazeteleri yansıtmamıştır. Peyâm gazetesi diğer kutlamalarda fazla yer almazken bu kutlamalarda yer almıştır.

2.5. Avusturya- Macaristan İmparatoru Karl'ın İstanbul Ziyareti

Son Avusturya- Macaristan imparatoru olan Karl (I. Charles) 1887 yılında doğmuş, imparatorluğa 1916 yılında gelmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde ve savaş yıllarında müttefiki olan Osmanlı ile olan ilişkileri daha sık olmuştur. I. Dünya savaşı yıllarında Osmanlı'ya yaptığı ziyaret oldukça önemlidir. Savaş döneminde olunması Avusturya- Macaristan imparatorluğunu da etkilemiştir. Osmanlı Devleti'ne 18 Ocak 1918'de yapacağı ziyaret İtalya saldırıları nedeniyle ertelenmiştir. Karl'ın ziyareti 19 Mayıs 1918'de gerçekleşmiştir.

Gazeteler Karl'ın gelişini ilk sayfadan duyurmuşlardır. Karl ve eşinin hayatı hakkında bilgi vermekle birlikte yapılan bu ziyaretin siyasi ve birçok durumu hakkında da yazılar yazmışlardır.³⁶⁵ Avusturya sefarethanesinde imparator gelmeden evvel hazırlıklar yapılmış Viyana'dan sefarethaneye mobilyalar gelmiştir. Avusturya'daki gazeteler de Karl ve eşinin İstanbul ziyareti hakkında yazılar yazmıştır.³⁶⁶ Avusturya sefarethanesinde imparator

³⁶⁴ Kandil, *Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları*, s. 83-84.

³⁶⁵ “Avusturya İmparator ve İmparatoriçesi Bugün Şehrimize Geliyorlar”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 210, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1, “Bugünkü İstikbal Merasimi”, *İkdâm Gazetesi*, 25.Sene, Numara 7642, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1- 2,

³⁶⁶ “İmparator ve İmparatoriçe Zita Hazretleri Bugün İstanbul'a Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10240, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1, “Avusturya İmparator ve İmparatoriçesi Bugün Şehrimize Geliyorlar”, *Vakit Gazetesi*, s. 1.

gelmeden evvel hazırlıklar yapılmış Viyana'dan sefarethaneye mobilyalar gelmiştir. Avusturya'daki gazeteler de Karl ve eşinin İstanbul ziyareti hakkında yazılar yazmıştır.³⁶⁷

19 Mayıs 1918 günü Karl ve eşi Zita saat dördü yirmi beş geçe İstanbul'a gelmiştir. İstanbul baştanbaşa donatılmış, Sirkeci istasyonu çiçekler, kıymetli halılar, müttefik devlet bayrakları ile süslenmiştir. Karl ve eşinin geçeceği Sirkeci tramvayı caddesi, Köprü, Tophane, Beşiktaş, caddelerinde bütün ev ve dükkânlar bayraklarla donatılmış yer yer zafer takları dikilmiştir. Şehremanetinin önünde, Galata'da ve geçilecek diğer yerlerde karşıdan göze çarpacak bir surette Macarca ve Almanca “*İstanbul şehri zat haşmethanelerini beyanı hoş amedi*³⁶⁸ eyler” yazılmıştır.³⁶⁹

Karl ve eşini selamlanmak üzere hemen hemen bütün İstanbul halkı güzergâha dökülmüştür. Bütün güzergâhta mızıkalar, askerler, mektepler iki sıra halinde dizilmiştir. İlk karşılama Çerkes köyünde yapılmıştır. Çerkezköy İstasyonu'nda yapılacak karşılama için Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Çatalca Mutasarrıflığı'na telgraf çekilerek bilgilendirilmiştir.³⁷⁰

Saat saat olayı aktaran gazeteler Karl'ın Çerkes köyüne gelişini şöyle haberleştirmiştir; “*Evvelki gece saat on birde Avusturya - Macaristan sefiri Pallovicini ile askerler ve bazı zevat ile Çerkes köyüne gelmiştir.*” Çerkes köyüne varan tren Edirne valisi ve kumandanı ile Avusturya - Macaristan sefiri Pallovicini trene binmiştir. Bundan önce Çerkes köyündeki istasyonda bulunana askerler Karl ve eşi geldiğinde resmi selam vermiş, Avusturya - Macaristan marşı çalınmış, Karl ise trenden inerek askerleri teftiş etmiştir. Saat dörde çeyrek kala Karl ve eşi Ayestefanos'a gelmiş onları Ziyaeddin Efendi ile heyette bulunanlar karşılamış, Ziyaeddin Efendi padişah adına hoş amedi eylemiştir. Bu esnafa Karl ve eşini karşılamak üzere Avusturya - Macaristan marşı çalınmış, binlerce halk istasyon önünde toplanmış, “*Yaşasın*” nidaları atılmıştır. Karl ve eşi bir süre istirahat ettikten sonra Ziyaeddin Efendi ve maiyetleri ile tekrar trene binmiştir.

³⁶⁷ “İmparator ve İmparatoriçe Zita Hazretleri Bugün İstanbul'a Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, s. 1, “Avusturya İmparator ve İmparatoriçesi Bugün Şehrimize Geliyorlar”, *Vakit Gazetesi*, s. 1.

³⁶⁸ Hoş amedi, bir kimseye “hoş geldin” demek için nezâket ziyâreti yapmak.

³⁶⁹ “İmparator ve İmparatoriçe Hazretlerinin Muvasalatı”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

³⁷⁰ BOA, *DH.ŞFR. (Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı)*, Gömlek No 87, Sıra No 165, H5 Şaban 1336/ 16 Mayıs 1918. Trenle Dersaadet'e gelecek olan Avusturya imparatoru ve imparatoriçesi için Çerkezköy İstasyonu'nda yapılacak karşılama merasimine dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Çatalca Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf.

V. Mehmed ise yanlarında şehzade Umur Hilmi, Tevfik Bey, başkâtip Fuad Bey, seryaver Salih Paşa ile birlikte Dolmabahçe Sarayı'ndan vapurla hareket etmiş, saat üç buçukta Sirkeci İstasyonu'na gelmiştir. İstasyonda veliaht Vahdettin şehzade Abdülmecid, Abdülhalim Efendi, sadrazam mısır hıdivi Abbas Hilmi Paşa, Şeyhü'l-İslâm, ayan ve mebusan reisleri gibi birçok zevat bulunmaktadır.³⁷¹

Saat dörtte istasyona gelen Karl ve eşini taşıyan defne dalları ile süslü olan tren padişah, şehzadeler ve veliaht Vahdettin, sadrazam vükela, askerler ve birçok kişi tarafından karşılanmıştır. Trenin geldiği sırada mızıkâ Avusturya - Macaristan marşını çalmış, askerler selam vermiştir. Padişah vagonun önünde misafirleri karşılamış, trenden önce Karl inmiş daha sonra eşinin inmesine yardım etmiştir. Vakit gazetesinde kıyafetleri hakkında yazılan detaylar dikkat çekicidir. Karl, Macar mareşal üniformasını giyerken eşi Zita açık badem kabağı renginde sade dantel detayı olan ince bir elbise, başlarında koyu lacivert renginde tül bir şapka, ayaklarında rugan ayakkabılar vardır. Orada kısa bir birbirlerine takdim etme faslı yaşandıktan sonra Karl ile harbiye nazırı Enver Paşa, İzzet Paşa, seryaver Salih Paşa, Karl'ın seryaveri, kolordu kumandanı ve merkez kumandanı ile askeri teftiş etmiş, askerlere ayrı ayrı iltifat etmiştir. Teftişin ardından salona gidilerek padişah ve Karl birbirlerine yanlarında bulunanları takdim etmiştir. Daha sonra padişah, Karl ve eşi arabalara binerek salonu terk etmiştir. Arabalara binmeden önce Bezm-i Âlem Valide Sultan Mektebi talebesinden Nafia Hanım Karl ve eşi ile padişaha buket takdim etmiştir. Sirkeci'den Yıldız Sarayı merasim dairesine kadar olan güzergâhta askerler, mektep talebeleri, yüz binlerce ahali iki sıra halinde durmuşlar, selam vermişlerdir. Kız mektepleri talebelerinin ellerinde arabalara çiçek buketi atmışlardır. Alay mektep, ahalinin alkışlarıyla saat beş buçukta Yıldız Sarayı'na gitmiştir.³⁷²

Yıldız Sarayı'na gidildikten sonra Avusturya - Macaristan marş çalınmış, Karl ve eşi merasim dairesindeki odasına girdikten sonra kapının üzerine Avusturya - Macaristan bayrağı konulmuştur. Karl ve eşi saat yedi buçukta refakatinde Hariciye Nazırı ve mihmandarları ile Dolmabahçe Sarayı'na gitmiş, sadrazam Talat Paşa ve Mâbeyn-i Hümâyun erkânı tarafından karşılanmıştır. Karl ve eşi ile padişah Sumaki salonunda bir müddet istirahat ettikten sonra padişah tarafından Karl'a imtiyaz nişanı, eşine mecidi nişanı

³⁷¹ “Muhterem ve Şanlı Misafirlerimizin Şehrimize Muvasatı”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13368, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1.

³⁷² “Muhterem Misafirlerimizin İlk Günü”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 211, İstanbul 20 Mayıs 1918, s. 1

takdim edilmiştir. Daha sonra Avusturya - Macaristan ve marşı sultani ile ziyafet salonuna geçilmiş, ziyafet saat dokuza kadar devam etmiştir.³⁷³

20 Mayıs günü sabah saat ona çeyrek kala Karl ve eşi refakatinde mihmandarları ile otomobillerle Beyoğlu Saint Maria Kilisesi'ne gitmiştir. Karl ve eşi kilisede Avusturya - Macaristan sefiri Pallovicini ile sefarethane erkânı tarafından karşılanarak ayine katılmışlardır. Kilise kıymetli halılar, ipek kumaşlar ve Avusturya - Macaristan bayrakları ile süslenmiştir. Bunların karşısına loca yapılmış Karl askeri üniformasını, eşi ise açık renkli sade bir yaz elbisesi giymiştir. Ayine gittikleri ve döndüklerinde güzergâh halk tarafından dolmuş ve şiddetle alkışlanmışlardır.³⁷⁴

Karl ve eşinin gittikleri bir sonraki yer Topkapı Sarayı olmuştur. Orada Hazine-i Hümayun görevlisi Refik Bey vesair memurlar tarafından karşılanmışlardır. Karl ve eşi Bağdat, Mecidiye Kasrı, harem dairesi ve Hazine-i Hümayun' u ziyaret ettikten sonra Mecidiye Kasrı'nda bir müddet istirahat etmişlerdir. Merasim dairesine döndükten sonra sadrazam Talat Paşa, başkumandan vekili ve harbiye nazırı Enver Paşa bahriye nazırı Cemal Paşa, hariciye nazırı Ahmet Nesimi, mülkiye nazırı Cevad Bey, ayan mebusan reisleri ve birçok kişinin katılımı ile öğle yemeği yenilmiştir. Saat iki buçukta padişahın katılımı ile akşam yemeği yenilmiştir. Yemekten sonra iki hükümdar birlikte Kırmızı Salon'a çıktıktan bir müddet sonra seryaver Salih Paşa ve serkatip Ali Fuad onlara katılmıştır. Başkâtip padişaha müşirlik menşurunu³⁷⁵ takdim ettikten sonra padişahta onu Karl'a takdim etmiştir. Daha sonra padişah Salih Paşa'dan aldığı müşirlik kılıcını Karl'a vermiş Karl'da padişaha feld mareşallik esasını vermiştir. Bu törende sadrazam Talat Paşa, harbiye nazırı Enver Paşa, bahriye nazırı Cemal Paşa ve Karl'ın maiyetindekilerden bazıları hazır bulunmuştur.³⁷⁶

20 Mayıs günü Karl Malta Kasrı'nda veliaht Vahdettin'e Çadır Köşkü'nde Abdülmecit Efendi'ye iade-i ziyarette bulunmuştur. Karl'ın eşi ise saat iki buçukta Çift Kasrı'na giderek kadın efendi, sultanların ziyaretlerini kabul etmiş, tercümanlık vazifesini Markiz Pallovicini,

³⁷³ “Muhterem Misafirlerimizin İlk Günü”, *Vakit Gazetesi*, s. 2; “Haşmetli Avusturya İmparatoru I. Karl ve Eşinin Payitahtımıza Muvasalatı”, *İkdam Gazetesi*, 25. Sene, Numara 7643, İstanbul 20 Mayıs 1918, s. 2; BOA, *BEO (Babıali Evrak Odası Evrakı)*, Gömlek No 4520, Sıra No 338952, H9 Ramazan 1336/ 18 Haziran 1918. Padişah tarafından Avusturya İmparatoru ve Macaristan kralı ile imparatoriçe ve kraliçeye ihda olunan murassa İmtiyaz ve Mecidi Nişanlarının Viyana Sefareti vesatatiyla kendilerine takdimi.

³⁷⁴ “Muhterem Misafirlerimizin Dünkü Ziyaretleri”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10246, İstanbul 21 Mayıs 1918, s. 1.

³⁷⁵ BOA, *BEO (Babıali Evrak Odası Evrakı)*, Gömlek No 4518, Sıra No 338793, H22 Şaban 1336/ 2 Haziran 1918. Padişah tarafından, Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralına müşirlik payesi tevcih olunduğu.

³⁷⁶ “Muazzaz Misafirlerimizin İkinci Günü”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 212, İstanbul 21 Mayıs 1918, s. 1.

Nuri Bey'in eşi Sabiha Hanım ve Leyla Vahid Hanımlar üstlenmiştir. Karl'ın eşine hediye olarak nakışlarla süslenmiş bir başlık verilmiştir. Saat beş radarlarında Karl ve eşi Avusturya sefarethanesine giderek Avusturya - Macaristan sefiri Pallovicini ve sefaret erkânı tarafından karşılanarak sefaretin büyük salonunda şehrimizdeki Avusturya - Macaristan tebaası ve zabıtlarının tebriklerini kabul edip takdim edilenlerin hatırlarını teker teker sormuştur. Saat sekize çeyrek kala Dolmabahçe'de ziyafet verilmiştir. Karl ve eşini önce başta padişah olmak üzere veliaht ve şehzadeler sadrazam, Mısır hıdivi, Şeyhü'l-İslâm, ayan ve mebusan reisleri, vükela karşılamıştır. Sumaki Salonu'nda bir müddet istirahatten sonra diğer salonda Almanya ve Bulgar sefirlerini kabul etmiştir. 120 kişilik yemekte marşlar eşliğinde yemek yedikten sonra saat dokuzda resmî kabul yapılarak büyük muayede salonuna devlet ricali, ümerayı askeriye, matbuat erkânı gibi altı yüzü bulan zevat kabul edilmiştir.³⁷⁷

21 Mayıs günü Karl ve eşinin İstanbul ziyaretlerinin son günüdür. Ziyaretin son gününde Karl ve eşi refakatlerinde mihmandarları Ahmet İzzet Paşa, miralay Naci, Binbaşı Cemal Bey ile vesair zevat ile sabah saat sekiz buçukta Taksim'e giderek Avusturya - Macaristan askerlerin geçit törenini izlemiştir. Bölüğü teker teker teftiş etmiş ve gördüğü intizamdan dolayı memnun olmuştur. Daha sonra merasim dairesine dönerek Avusturya mareşallik üniforması yerine bahriye amirali elbisesi giymiştir. Müzeyi hümayun, Ayasofya, Selimiye Cami'yi ziyaret ettikten sonra eşi merasim dairesine dönmüştür. Karl ise Evkaf Müzesi'ni ziyaret etmiş, gümüş bir hokka ve gümüş kalemi ile orada bulunan deftere duyduğu memnuniyeti yazmıştır. Müze-i Hümayun'da Büyük İskender ve Ağlayan Kadınlar lahiti ile ilgilenerek hakkında bilgi almıştır. On ikiye çeyrek kala merasim dairesine döndükten sonra öğle yemeğinde sadrazam, Şeyhü'l-İslâm, nafia, ziraat ve posta nezaretleri, Nühket Bey serkatip Ali Fuad, Almanya ve Bulgar sefirleri vesair zat bulunmuştur. Karl'ın eşi ise kadın efendilere iade-i ziyaret yapmıştır.³⁷⁸

Karl ve eşi saat üçte maiyetleriyle birlikte Ertuğrul yatıyla birlikte Boğaziçi'nde gezintiye çıkmıştır. Saat beşte onlara Bahriye Nazırı tarafından çay ikram edilmiştir. Gezintiden sonra Avusturya - Macaristan sefarethanesine gitmişler ve oradaki ziyafete katılmışlardır. Saat yedide Karl ve maiyetindekilerin bazıları sefarethane memurları

³⁷⁷ “Muhterem Misafirlerimizin Dünkü Ziyaretleri”, *Sabah Gazetesi*, s. 1; “Muazzaz Misafirlerimizin İkinci Günü”, *Vakit Gazetesi*, s. 1.

³⁷⁸ “İmparator ve İmparatoriçenin Şehrimizi Ziyaret ve Avdetleri”, *İkdam Gazetesi*, 25. Sene, Numara 7645, İstanbul 22 Mayıs 1918, s. 1.

tarafından karşılanmıştır. Sadrazam, vükela, ayan ve mebusan reisleri vesair kişiler ile Avusturya - Macaristan tebaasından bazıları da hazır bulunmuştur.

Karl ve eşi İstanbul'dan ayrılmadan önce Dolmabahçe'ye gitmiş, bir müddet dinlendikten sonra padişah ile birinci arabaya binmişlerdir. İkinci arabaya Karl'ın eşi ve veliaht Vahdettin, üçüncü arabaya şehzade Abdülmecid binmiştir. Bütün güzergâh boyunca binlerce halk Karl ve eşini hararetle alkışlamıştır. Padişah ile Karl ve eşi istasyon salonunda bir müddet istirahatden sonra Karl padişaha tekrar teşekkür ederek padişah ile samimi şekilde vedalaşmıştır. Padişah onlara vagona kadar eşlik ederek afiyet ve sıhhat temennisinde bulunmuştur. Tren Avusturya - Macaristan marşı ile hareket etmiştir. Şehzade Ziyaeddin, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Viyana sefiri Hüseyin Hilmi Paşa Avusturya sefiri, Karl ve eşini Ayestefanos'a kadar uğurlamıştır. Hariciye nazırı Ahmet Nesimi Avusturya - Macaristan Hariciye Nazırı baron Buryan için, harbiye nazırı Enver Paşa ise Avusturya - Macaristan Erkan-ı Harbiye Reisi şerefine ziyafet vermiştir.³⁷⁹

II. Wilhelm'de da olduğu gibi Karl'ın gelişi gazetelere tam olarak aktarılmıştır. Gazeteler, Karl'ın gezdiği, kaldığı, ziyafet için gittiği yerler, kullanılan arabalar, hediyeler gibi pek çok konuyu belirterek yazmıştır. Savaş dönemi olduğundan yapılan ziyaret önemli olmuş, yapılan konuşmalarda savaşın kazanılacağı, iyi bir müttefik oldukları vurgusu yapılmıştır. İstanbul'daki Müze-i Hümayun, Dolmabahçe ve Yıldız Sarayı gibi yerler önemli olmuş, Karl'ın denizde gezinti yaptığı da görülmüştür. Vakit, İkdâm, Sabah, Tercüman-Hakikat gazeteleri konuyla alakalı haber yaparken, Tasvir-i Efkâr, Peyâm, Tanin gazeteleri haber yapmamıştır. Yazılar ilk iki sayfadan haber yapılmıştır. Gazetelerde Karl ve ailesi hakkında resimler yayınlanırken, yaptığı ziyaretlerle ilgili de resimler bulmak mümkündür.

2.6. V. Mehmed'in (Sultan Mehmed Reşad) Cûlus Yıldönümü Kutlamaları

Hükümdarlar Çin kaynaklarında hükümdar 'göğün oğlu' ya da 'Tanrı'nın oğlu' olarak kabul edilirken İranlılarda ve Romalılarda Tanrı olarak kabul edilmiştir. Osmanlılarda Türklerde olduğu gibi, Tanrı tarafından yeryüzünde Kutlanmış bir kişi veya "padişah-ı ruy-

³⁷⁹ "Muhterem Misafirlerimiz", *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13370, İstanbul 21 Mayıs 1918, s. 1; "Muhterem Misafirlerimiz Dün Akşam Şehrimizden Müfarakat Ettiler", *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10243, İstanbul 22 Mayıs 1918, s. 1.

ı zemin, zillullah-i fi'l-arz" (Allah'ın yeryüzündeki gölgesi) olarak görülmüştür.³⁸⁰ Tanrı kavramı özellikle Türklerde kullanılmıştır.

Osmanlılarda yönetim anlayışı değişiklik göstermiştir. Ülke hanedanın ortak malıdır anlayışı, ülke padişahın ve oğullarının malıdır ve ekber - erşed sistemi gibi şekillerde zamanla değişmiştir. Bunlara bağlı olarak yevmi-i cülus tebriki törenleri olarak da anılan cülus yıldönümü kutlamaları ortaya çıkmıştır. Cülus yıldönümü kutlamaları II. Mahmud'un saltanatının son yıllarında kutlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde cülus günü herkesin evini kandillerle süslemesine izin verilmemesine rağmen, şehirdeki bazı cami konak ve yangın kulelerinin kandillerle süslenmesine ve yapılan şehrayine izin verilmiştir.³⁸¹ Yapılan kutlamalar Abdülmecid'in düzenlemeleriyle daha geniş katılımcı kitlesine açılmıştır.³⁸² Şehrin kandillerle süslenmiş şehrayin yapılmış, şehirlerde top atılmıştır. Yabancı devletlerden gelen ziyaretler ve telgraflar da olmuştur.

Yapılan bu kutlamaların gazetelere de yansması olmuş, başta İkdam gazetesi olmak üzere çeşitli yönleriyle basın haberleştirmiştir. Özellikle V. Mehmed'in tahta çıktığı 1909 yılında sayfalarca yayın yapılmıştır. 1909 senesinde V. Mehmed Osmanlı tahtına geçmiştir. 27 Nisan günü tahta geçiş töreni yapılmış ve padişahın tahta geçişi büyük bir coşku ile karşılanmıştı. Harbiye nezareti önünde toplanan halk büyük bir kalabalık oluşturuyordu. Saltanat kapısından Beyazıt Cami kapısına kadar dolan meydan üzerinde sağ tarafta ikinci ordu süvari efradı, sol tarafında üçüncü ordu topçuları ile hürriyet ordusu efradı vardı. Caddelere hürriyet ordusu tarafından nevbetler dikilmiş, harbiye nezaretinin efradına yüz binlerce halk toplanmış, sokaklar bayraklarla süslenmiştir. Saat yediye doğru ayan ve mebusan azası, patrikhaneler tarafından gönderilen heyetler harbiye nezaretine gelmişti. Bu esnada V. Mehmed, Ahmet Muhtar Paşa ile birlikte İhsan istimbotuna binmiştir. Önünde Nevruz istimbotu hareket ederek bütün gemiler tarafından selamlanıyordu. İstimbot saat sekizde Sirkeci iskelesine gelmiş, V. Mehmed, Ahmet Muhtar Paşa ile birlikte arabalarına binerek harbiye nezaretine doğru ilerlemiştir. Arabanın önünde harbiye süvari talebeleri yol açmıştır. Halk alkışları arasında "*Padişahım Çok Yaşa!*" nidaları ile saat sekizi yirmi geçe Harbiye Nezareti meydanına varmışlardır. V. Mehmed Resne kahramanları önünden

³⁸⁰ <https://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/osmanlida-culus-sirasinda-ve-sonrasinda-yapilan-merasimler> (Erişim 17.02.2020)

³⁸¹ Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 58.

³⁸² Karateke, *Padişahım Çok Yaşa*, s. 56.

geçerken onlar sancaklarını tutarlarken bütün erkân, ümera ve zabitan resmi karşılama gerçekleştirmiştir.³⁸³

Biat töreninin gerçekleşeceği Hünkâr dairesinin her tarafı hürriyet ordusu tarafından korunmuştur. Padişah hünkâr dairesine çıktığında bütün zabitan da yukarı çıkmıştır. Padişah tahtın bulunduğu salonda bir müddet dinlenirken mızıkâ da vatan havası çalmıştır. Biat merasimi icra edildikten sonra padişah kısa bir konuşma yaparak, “*En büyük arzum, devlet ve milletin refah ve saadetidir. Millete, ayan ve mebusan heyetine ve vükelaya teşekkür ederim.*” demiştir. Sonra padişah meclis-i mebusan reisi Ahmet Rıza Bey ve sadrazam Tevfık Paşa ile görüşmüştür. Bu esnada toplar atılarak padişahın cülusunu ilan eden sancak kulenin üzerine asılmıştır. Bir müddet sonra Topkapı Sarayı’ndan giden V. Mehmed halkın alkışları ve nidalarıyla hırkayı saadeti ziyaret etmiş, ardından Dolmabahçe Sarayı’na dönmüştür.³⁸⁴ Padişahın tahtta çıktığı gün için hükümet dairelerinin tatil edilerek bir günlüğüne gece saat üçe kadar akşam kutlama yapılması ve halkın gezmesine izin verilmiştir.³⁸⁵

Diğer kutlamalarda olduğu gibi cülus kutlamalarında da şehrin, sarayın, evlerin süslendiği görülmektedir. 1910 -1911 Dolmabahçe ve Haliç’te donanmaya ait gemiler bayraklarla ve sancaklarla süslenerek elektrik ve fişekler kullanılmıştır. Rumeli, Beyoğlu, Anadolu sahilleri, Haliç, cami minareleri, resmi daireler, saraylarda bayram havası hâkimdir. Harbiye müdüriyeti tarafından saraya üç adet sal gönderilerek fişekler ile donanmıştır. Sarayda süvari bahriye ve beşinci topçu alayları mızıkaları, Harbiye Mektebi’nde bulunan tophane mızıkası, Ertuğrul mızıkası bir musiki şöleni yaşatmıştır.³⁸⁶ Sarayda verilen ziyafete ek olarak hariciye nazırı Rafet Paşa ile Ayas Paşa da konaklarında ziyafet vermiştir. Bu davete vükala, meclisi mebusan reisleri, ecnebi reisler, viyana sefiri Raşit Paşa katılmıştır. Ziyafete bir bando mızıkası eşlik etmiştir.³⁸⁷

³⁸³ “Cülus Sabahı”, *İkdam Gazetesi*, 16. Sene, Numara 5359, İstanbul 28 Nisan 1909, s. 1.

³⁸⁴ “Cülus Sabahı”, *İkdam Gazetesi*, s. 1.

³⁸⁵ BOA, DH.MKT. (Dahiliye Nezareti Mektubi Kalem), Gömlek No 2797, Sıra No 23, H6 Rabiulahit 1327/ 27 Nisan 1909. Padişahın (Sultan Reşad) tahta çıkması sebebiyle 15 Nisan 1325 günü hükümet dairelerinin tatil edilerek akşam kutlama yapılması, sıkıyönetim sebebiyle sokaklarda dolaşılmasının yasak olması sebebiyle bir günlüğüne saat gece üçe kadar ahalinin gezmesine izin verilmesi.

³⁸⁶ “Dünk İyd-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 21. Sene, Numara 7400, İstanbul 28 Nisan 1910, s. 1; “Dünkü İyd-i Mübeccel”, *Sabah Gazetesi*, 22. Sene, Numara 7759, İstanbul 28 Nisan 1911, s. 1; “Cülus-u Hümayun Tebrikatı”, *İkdam Gazetesi*, İstanbul 17. Sene, Numara 46, 28 Nisan 1910, s. 2.

³⁸⁷ “Dünk İyd-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

V. Mehmed dönemi cülus kutlamalarının en önemlisi ve büyüğü 1912 yılında yapılan kutlamalardır. 1912 yılında cülus yıldönümünde yapılan kutlamaların en önemlisi tebrik ziyaretleridir. Cülus tebrikleri II. Abdülhamid döneminde olduğu gibi sarayda yapılmıştır. V. Mehmed Reşad'ın tebrikleri kabul ettiği yer Dolmabahçe Sarayı'dır. V. Mehmed Reşad'ın dördüncü cülus yıldönümünde bu tebrikleşme merasimleri yaşanmıştır. 27 Nisan 1912 saat on sularında vekiller âlimler, şeyhler, meclisi ayan reisi ve azası, meclisi mebusan azası, askeriyeden mareşal, fırka kumandanı, tugay komutanı, fırka kumandanlıklarında bulunan ümera ve harbiye dairesi üyeleri, mülkiye bakanlıklarındaki birinci ve ikinci derecede memuriyetlerde bulunanlar, şehremini, ecnebi tercümanları gibi birçok zat tebrikleşme ziyaretinde bulunmuşlardır.³⁸⁸ Yapılan ziyarette dualar edilmiştir. Merasim bittikten sonra sigara, pasta ve şerbet ikram edilmiştir. Tebrik ziyaretleri sırasında Muzıkay-ı Hümayun tarafından marşlar çalınmıştır.³⁸⁹

Cülus yıldönümlerinde İstanbul'un kandillerle ve bayraklarla süslenmesidir. Bu sadece İstanbul sokakları için geçerli olmayıp insanlar iş yerlerini ve evlerini de kandillerle süslemişlerdir. II. Abdülhamid döneminde kısıtlanan bu durum V. Mehmed döneminde daha serbest hal almıştır. Haliç'te bulunan padişaha ait gemiler ile ecnebi ticaret gemileri, elçilik vapurları, haliçte bulunan vapurlar bayraklarla donatılmış, elektrik ve kandillerle aydınlatılmıştır. Padişahın cülus olduğu saati geldiğinde karakol vapurundan yirmi pare top atılmıştır. Kutlamalarda gündüz şehrin her tarafında Osmanlı bayrakları ile süslenmiş, hanelerini, ticarethanelerini kandiller yakmış, rengârenk fanuslarla süslemiştir.³⁹⁰ Cülus tebriki için Mısır, Mekke-yi Mükerrreme'de bulunan hükümdarlar tarafından telgraflar çekilmiştir.

*“Cülusu hümayun padişahi seneyi devriyesi münasebetiyle tebrikat-ı abidanemizin (kul olarak) kabulü ve hukukumuzun temini zemininde tesis ve bugün adaletperverimiz tarafından resmi küşad (açılış töreni) icra kılınan şehbenderhanemizden dolayı teşekkürat (teşekkürler) abudiyetkaranemizin arzı itibarı aliyye kılınması müsted'a'dır.(dilenendir)”*³⁹¹

³⁸⁸ “Resmi Tebrik”, *Tanin Gazetesi*, 4. Sene, İstanbul 28 Nisan 1912, Numara 1314, s.1; “Arz-ı Tebrikat”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, İstanbul 28 Nisan 1912, Numara 8120, s. 1.

³⁸⁹ “Arz-ı Tebrikat”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

³⁹⁰ “Arz-ı Tebrikat”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

³⁹¹ “Arz-ı Tebrikat”, *Sabah Gazetesi*, s. 1.

1912 yılındaki kutlamalarda en önemli yer , Hürriyet-i Ebediye Tepesi olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde verilen şehitler için yapılmış olan anıt, V. Mehmed döneminde açılmıştır. Cülus yıldönümünde de askerin orada resmigeçit düzenlemeleri ve ziyarette bulunması dikkat çekicidir. , Hürriyet-i Ebediye Tepesi’ nde padişah ve diğer devlet adamları için otağlar kurulmuştur. İstanbul ordusunun resmigeçidine gelecek devlet erkânı, askeriye, yabancı devletlerden gelecek olanlar titizlikle belirlenmiştir. Padişahın geleceği yerlere otağlar kurulmuştur. Padişah saat dört buçuk sularında otağından ayrılarak resmigeçide katılmıştır.³⁹²

Sabah gazetesi, Hürriyet-i Ebediye Tepesi’ ndeki kalabalığı şu şekilde anlatmaktadır:

*“Hürriyet-i Ebediye Tepesi’nde yapılacak olan resmigeçide Şişli tarafına doğru olmaktadır. Hıncahınç insanlarla dolan, Hürriyet-i Ebediye Tepesi, Kâğıthane, Ok Meydanı, Bulgar Hastanesi yönü izlemek isteyen insanlarla dolmuştu. Beyoğlu caddesinden Şişliye kadarki güzergâh gazinolar, bahçeler, çok doluydu. Nişantaşı’ndan Şişli’ye kadar olan caddeler insanlar tarafından dolmuştu. Caddelere arabalar bir hat çizerek gitmeleri için polis memurları tayin edilmişti.”*³⁹³

1912 yılında yapılan kutlamaların bir başka önemli durum birinci ordu tayyaresinin ilk defa gösteri yapmasıdır.³⁹⁴ Tayyarelerin gösterisini padişah ile beraber yüzbinler izlemiştir. , Hürriyet-i Ebediye Tepesi’ nde yapılması ve özellikle 1912 yılında V. Mehmed’in cülus yıldönümü seçilmesi dikkat çekicidir.

Tercümân-ı Hakikat gazetesi tayyarenin geçişini şu şekilde duyurmuştur:

“Dün Ayestefonos’tan tiren ile resmigeçide iştirak eden (birinci kol ordu) tayyaresi bin dört yüz metre yüksekliğe çıktığı gibi yalnız İstanbul üzerinde yüz elli metreden geçmiş ve Üsküdar, Gazi Köy, Beyoğlu üzerlerinde de giderek fazla vakit kullanıldığından almış

³⁹² “Geçit Başlıyor”, *Tanin Gazetesi*, 4. Sene, Numara 1314, İstanbul 28 Nisan 1912, s.1, “Resmigeçide İbtidar”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8120, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 1.

³⁹³ “Hürriyet-i Ebediye Tepesi’nde”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8120, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2.

³⁹⁴ “Birinci Kolordu Tayyaresi”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, 1. Sene, Numara 11160, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2; “Teyyarelerin Suudu”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8120, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2; “Ayestefanosda”, *Tanin Gazetesi*, 4. Sene, Numara 1314, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2.

*olduğu benzin yetmediğinden kendi arzusuyla Veli Efendi çayırına inmeye mecbur olmuştur. Veli Efendi çayırından Ayestefanos'a haber verilerek benzin getirilmiş ve tekrar tren ile Ayestefanos'da tesis olunan tayyare mektebine gönderilmiştir.”*³⁹⁵

1910-1918 yılları arasında cülus yıldönümünde yapılan merasim aynıdır. Padişah saat bir buçuk radarlarında Yıldız Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na arabalarıyla gelmiştir. Tebrikatta hazır bulunacaklar değişiklik gösterse de çoğunlukla vükela, ayan ve mebusan reisleri, ilmiye ricali, ruhani liderler, fırka kumandanları, harbiye dairesi üyeleri, şurayı devlet, şehremini, Donanma-i Osmani, İttihat ve Terakki, Hilal-i Ahmer, Müdafa-i Milliye cemiyeti gibi kişi ve kurumlar vardır. Padişah üniformalarını giymiş halde salona gelerek tebrikleri kabul etmiştir. Bu esnada sarayı hümayun mızıkası marşı sultaniyi çalmış ve hademeler de alkış yapmıştır. Padişahın tebrik esnasında sağında sıra ile vükela ve ayan ve mebusan reisleri ve müsteşarlar, şurayı devlet ve temyiz mahkemesi azası azası, ulema, maliye kurum direktörleri ve sair solda ayan ve mebusan azası, biri bahri ümerayı askeriye, şehremini mamurları, İttihat ve Terakki, Hilal-i Ahmer, Müdafa-i Milliye cemiyetleriyle Dârülfünun ve Tıp Fakültesi, cemiyeti umumiye belediye, baro heyeti, taht-ı hümayun arka cihetinde de mabeyni hümayun erkânı bulunmuş olurdu. Bunun üzerine nakibüleşraf efendi hazretleri dua okunmuştur. Paris, Belgrad, Beyrut, Almanya, Avusturya Macaristan imparatoru ve Bulgar kralı, vilayetlerden, valilerden, ittihat ve terakki cemiyeti gibi birçok yerden telgraf göndermiştir. Merasime dâhil olan kişiler ve sefaret tercümanları özel deftere imza atmıştır. Padişahın cülusunun vaktinde toplar atılmış ve resmi ve hususi daireler bayraklarla süslenmiştir. Ayrıca cülus için ziyafetlerde verilmiştir.³⁹⁶ Cülus yıldönümü münasebetiyle bazı suçlular da affedilmiştir.³⁹⁷

³⁹⁵ “Birinci Kolordu Tayyaresi”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, s. 2.

³⁹⁶ “Saray-ı Hümayunda”, *İkdam Gazetesi*, 23. Sene, Numara 6900, İstanbul 28 Nisan 1916, s. 2; “Cülus-u Hümayun Tebrikatı”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 189, İstanbul 28 Nisan 1918, s. 1; “Tebrikat”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12995, İstanbul 27 Nisan 1917, s. 1.

³⁹⁷ BOA, MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları), Gömlek No 249, Sıra No 231, H17 Safer 1337/ 22 Kasım 1918. Cülûs-ı Hümayun sebebiyle bazı suçluların af edilmesi zımında tanzim olunan kararname layihası ve bunun yürürlüğe konulmak üzere arzı.

Görüldüğü gibi II. Meşrutiyet döneminde de cülus kutlamaları devam etmiştir. Şehrin süslenmesi, gemilerin bayraklarla donatılması, top atışları, padişahı tebrik etme cülus kutlamalarında yapılan önemli etkinliklerdir. Gazeteler cülus kutlamalarını ikinci veya üçüncü sayfada padişahı tebrik etme başlığı altında sunmuştur. Genele bakıldığında cülus kutlamalarının gazeteye kısaca yansıtıldığı görülmüştür. İkdam, Tanin, Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Vakit gazeteleri cülus tebriklerini gazetelerine taşımıştır.

SONUÇ

Türkler, kültürlerinde eski dönemlerden bu yana birçok kutlama ve töreni içinde barındırmıştır. Osmanlılarda Türk İslam geleneklerini devam ettirerek birçok kutlama ve töreni aynen ya da değiştirerek kullanmıştır. Kutlama ve tören kavramlarını ayrı ayrı ele almak anlam benzerliğinden dolayı mümkün görülmemektedir. Çünkü törenlerin içinde kutlama yapmak vardır. Sevinç tabanlı olayların yanı sıra cenaze törenleri gibi üzücü durumlar da kutlama yapıldığı söylenebilir. Kutlama ve törenlere bakıldığında Osmanlıların dini, sosyal, kültürel ya da siyasi olarak neler yaptığı gözlemlenebilmektedir. Kutlama ve törenler özellikle II. Abdülhamid döneminde daha belirgin bir hal alarak çokça kutlanmıştır. Fakat V. Mehmed dönemine gelindiğinde savaş döneminde olduğundan dolayı daha şatafatlı şekilde kutlanılmasa bile halkın milli duygular beslemesine yardımcı olabilecek kutlama ve törenler yapılmıştır.

II. Wilhelm'in ve Karl'ın Osmanlı'yı ziyareti savaş döneminde olduğu için olmuştur. Düşmanlara müttefik olduklarını göstermek amacıyla yapılan bu ziyaretlerde de yapılan konuşmalarda savaşın etkileri ve nasıl yol izleneceği gibi konuşmalar yapılmıştır. İstanbul'da çeşitli yerlerin ziyaret edildiği bunların müzeler, saraylar ya da Almanya ve Avusturya – Macaristan ile alakalı yerler olduğu gözlemlenmiştir. Karl, II. Wilhelm'den farklı olarak kiliseleri de ziyaret etmiştir. Karşılama yer alan kişiler, güzergâhta gidilen yerler ve orada bulunan kişiler titiz bir şekilde düzenlenmiştir. Verilen hediyelerde kademelere göre nişanlar ve müşirlik kılıcı ön planda olmuştur. Sirkeci Garı her iki karşılamada da önemli yer tutmuştur. Savaş döneminde olduğundan karşılama ve İstanbul'da kaldıkları süreç boyunca güvenliklerinin sağlandığı görülmektedir. Gazetelerde her iki imparatorun hayatı hakkında bilgiler yer almakta ve yapılan haberlerin resimlerle desteklendiği görülmektedir. Resimler imparatorların ailesi, kendisi ve ziyaret ettiği yerler hakkında karşımıza çıkmaktadır. Gelen misafirler Dolmabahçe Sarayı'nda kalmamışlar ayrı bir sarayda kalmışlardır. Bu durum her iki hükümdarında rahat etmelerini sağlamak amacıyla olduğu söylenebilir. Hem kaldıkları yerde hem Dolmabahçe Sarayı'nda padişahın maiyetinde ziyafetler verilmiştir. Bazı gazetelerde her iki imparatorun hayatı, fiziksel özellikleri ve giydikleri kıyafetler yer almıştır.

Iyd-i Milli kutlamalarında özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkin bir şekilde rol aldığı görülür. Padişahın özellikle ilk birkaç senede yer aldığı görülmekte, diğer

senelerde de sağlık durumu ve yaşının ileri olması nedeniyle kutlamalarda yer almadığı gör÷lmektedir. Hürriyet Bayramı olması sebebiyle Hürriyet-i Ebedi Tepesi önemli bir yer olarak göze çarpmaktadır. Donanmanın kutlamalarda yer aldığı gör÷lmektedir. Beyrut, Romanya, Atina gibi yabancı ÷lkelerde de kutlama yapıldığı gör÷lmüştür. Sadece tek bir yerde değil İstanbul'un çeşitli yerlerinde de kutlamalar yapılmıştır.

İstanbul'un fethi kutlamalarının diğer kutlamalardan farklı Ayasofya Cami ve Fatih Türbesi'ni ziyaret etmek olmuştur. Fethin olduğu günün değil ilk Cuma namazının kılındığı günün kutlama günü olarak seçilmesi önem arz etmektedir. Her sene yapılan kutlamalarda Abd÷khak Hamit'in Fatih adlı manzumesi okunmuştur. Yapılan kutlamalar gazetelerin bazı sayılarında resimli olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Tasvir-i Efkâr gazetesinde yeniçeri kıyafeti giymiş bir resim yer almaktadır. Bu durum fethin nasıl gerçekteştiğini açıklamakla birlikte savaşta yeniçerilerinde rol oynadığı göstermek amacıyla eklenmiş bir resim olabileceği düşün÷lebilir. İstiklal-i Osmani kutlamalarının hangi gün kutlanmasının karar verilmesi Osmanlıların kuruluş gününün tam olarak bilinmemesi sebebiyle zor olmuş yine diğer kutlamalar gibi yürüyüşler gerçekteşmiştir.

C÷lus yıldönümlerinde yapılan kutlamalar benzerlik göstermiştir. Gazeteler c÷lus tebriki başlığı altında ikinci ya da üçüncü sayfadan haber yapmayı tercih etmişlerdir. Hürriyet-i Ebedi Tepesi'nde yer alan Abide-i Hürriyet'in açılışından dolayı 1912 yılındaki kutlamalar önemli olmuş, ilk kez yapılmış olan tayyarelerin geçişi o sene gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak gazeteler resmi kutlamaları sırasıyla ve saat saat yazarken halkı bilinçlendirme ve bilgilendirme görevi üstlenmiştir. Bunun nedeni halkın milli duygular kazanmasına yardım etmek amacıyla olduğu ya da savaş döneminde bulunduğu halka moral kazandırmak amacıyla olduğu söylenebilmektedir. Halkın, mekteplerin, derneklerin, kuruluşların kutlama ve törenleri fazlaca olmuş, bazı kutlamalara da padişahın katıldığı gözlemlenmiştir. İstanbul'un merkez olarak kutlamalarda yer alması devletin merkezi İstanbul olması ve kültürel değerlerin de orada olmasından kaynaklanmaktadır. İstanbul'da ihtifal ya da karşılama için gidilen güzergâhlar özenle seçilmiştir. Süslenen yerler, zafer takları, asılan kandiller gibi kutlama ve törenler denilen akla gelecek birçok kavram gazetelerde açıklanmıştır. Gazetelerin kutlama ve törenlerinin yapılacağına dair günler öncesinden yaptıkları yayınlar katılımın fazla olmasını sağlamıştır. Gazetelerin bazılarında resimlerin kullanılması görsel açıdan insanları daha çok bilinçlendirmeyi sağlamıştır.

Gazetelerin övgü ve yergi yaptığını belirlemek seçtiğimiz konu nedeniyle mümkün görünmemektedir. Çünkü gazetelerin hemen hemen hepsi konuyu aynı şekilde işlemiştir.

II. Meşrutiyet döneminde özellikle siyasi olarak çeşitli kavramlar ortaya çıkmıştır. Özellikle Türkçülük ve Osmanlıcılık devleti ve halkı etkileyen önemli kavramlardan olmuştur. Bu kavramlarla birlikte II. Meşrutiyet döneminin vadettikleri ile beraber milli duygular ön plana çıkarak birçok milli kutlama ve tören ortaya çıkmıştır. Basına bakıldığında ortak birçok nokta dikkat çekmektedir. Buna göre kutlamalar içerisinde top atışları, kandillerle süsleme, havai fişekler, şenlikler, eğlenceler, devlet ricalinin padişahı tebrik etmesi, mektep talebeleri ve kortej yürüyüşleri, ziyafet, telgraflar, yabancı elçilerin bulunması, camiye gidilmesi, dualar edilmesi gibi birçok kavram ortak kullanılmıştır. Hemen hemen bütün kutlamalarda kullanılan bu kavramlar kutlamaların mahiyeti hakkında da önemli malumat vermektedir. Kutlama tabiri Osmanlılarda sıkça kullanılan bir tabirdir. Kutlamalar ise Osmanlı kültürünün önemli bir parçası olmuştur. Osmanlılar dini, siyasi, sosyal nedenlerden birçok kutlama yapmıştır. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde resmi olarak birçok gün ortaya çıkmıştır. Araştırmamızda bu kutlamaların neler olduğu ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

1. BOA, *BEO (Babıali Evrak Odası Evrakı)*, Gömlek No 4520, Sıra No 338952, H9 Ramazan 1336/ 18 Haziran 1918. Padişah tarafından Avusturya İmparatoru ve Macaristan kralı ile imparatoriçe ve kraliçeye ihda olunan murassa İmtiyaz ve Mecidi Nişanlarının Viyana Sefareti vesatıyla kendilerine takdimi.
2. BOA, *BEO (Babıali Evrak Odası Evrakı)*, Gömlek No 4242, Sıra No 318148, H29 Muharrem 1332/ 28 Aralık 1913. Devlet-i Osmaniye'nin istiklalini ilan gününe tesadüf eden Salı günü Darülfünunluların tebrikatta bulunacakları.
3. BOA, *DH. EUM. THR. (Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı)*, Gömlek No 37, Sıra No 46, H11 Cemazeyelahir 1328/ 20 Haziran 1910. 10 Temmuz Milli Bayramı Şenliği için Romanya'dan geleceklerden vize harcı alınmaması.
4. BOA, *DH. EUM. MH. (Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Muhasebe Kalemi Evrakı)*, Gömlek No 249, Sıra No 91, H23 Şaban 1331/ 28 Temmuz 1913. On Temmuz Milli Bayramı nedeniyle top atılmaması, dairelerin kandillerle süslenmemesi ve sair tasarruflara dair tamim
5. BOA, *DH. MKT. (Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi)*, Gömlek No 2797, Sıra No 23, H6 Rabiulahit 1327/ 27 Nisan 1909. Padişahın (Sultan Reşad) tahta çıkması sebebiyle 15 Nisan 1325 günü hükümet dairelerinin tatil edilerek akşam kutlama yapılması, sıkıyönetim sebebiyle sokaklarda dolaşılmasının yasak olması sebebiyle bir günlüğüne saat gece üçe kadar ahalinin gezmesine izin verilmesi.
6. BOA, *DH. SYS. (Dâhiliye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı)*, Gömlek No 41, Sıra No 2, H13 Safer 1331/ 22 Ocak 1913. 31 Mart hadisesinden vesair siyasi hadisesinden dolayı tevkif edilip milli bayram münasebetiyle affa nail olanlar hakkında.
7. BOA, *DH. ŞFR. (Dâhiliye Nezareti Şifre Evrakı)*, Gömlek No 87, Sıra No 165, H5 Şaban 1336/ 16 Mayıs 1918. Trenle Dersaadet'e gelecek olan Avusturya imparatoru ve imparatoriçesi için Çerkezköy İstasyonu'nda yapılacak karşılama merasimine dair Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Çatalca Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf.
8. BOA, *DH. ŞFR. (Şifre Kalemi Belgeleri)*, Gömlek No 80, Sıra No 69, H19 Zilkade 1335 / 6 Eylül 1917. Edirne yoluyla Dersaadet'e gelecek olan Alman imparatorunun yol güvenliğinin sağlanmasına dair Kalem-i Mahsus'dan Edirne vilayetine çekilen telgraf.
9. BOA, *DH. MB. HPS. M. (Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye-Hapishaneler Müdüriyeti Muteferrik Evrakı)*, Gömlek No 53, Sıra No 23, H28 Recep 1329/ 25 Temmuz 1911. Milli bayram dolayısıyla Dersaadet Divan-ı Harb-i Örfisi mahkumlarından padişah tarafından affedilenlerin listesi.
10. BOA, *DH. MKT. (Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi)*, Gömlek No 2876, Sıra No 98, 26 Cemazeyelahir 1327/ 15 Temmuz 1909. Milli bayramda (10 Temmuz) hazır bulunmak üzere Sofya'dan Dersaadet'e ziyaretçiler geleceğinden gerekli ihtiyat tedbirlerinin alınması.

11. BOA, *DH.MKT. (Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi)*, Gömlek No 2877, Sıra No 23, H26 Cemazeyelahir 1327/ 15 Temmuz 1909. Kanun-ı esasının ilanına tesadüf eden ve milli bayram kabul edilen On Temmuz'da öğle vakti top atılması ve ışıklandırma şeklinde icra olunacak merasimin vilayetlerde nasıl icra edileceği, konsolosların davet edilip edilmeyeceğinin bildirilmesi talebi.
12. BOA, *HR. SYS. (Siyasi Kısmı Belgeleri)*, Gömlek No 2434, Sıra No 6, H26 Cemazeyelahir 1335 /19 Nisan 1917. Şehzade Ziyaeddin Efendi ve maiyeti tarafından Alman imparatoruna padişahın gönderdiği murassa kılıcın Almanya'da Kreuznach'da takdimi, şehzadeye ve beraberindeki heyete en yüksek Alman nişanlarının verilmesi, şehzade ve heyetinin Prens Waldemar'a çaya, Mareşal Hindenburg'a yemeğe davet edilmeleri ve dönüşleri hakkında Berlin sefareti telgrafı.
13. BOA, *İ.HUS. (İrade Hususi)*, Gömlek No 178, Sıra No 4, H4 Cemazeyelahir 1327/ 23 Haziran 1909. Osmanlının milli bayramı olan on Temmuz'da Hürriyet-i Ebediyye tepesinde yapılacak merasimde padişahın refakatinde bulunmak üzere Veliahdî Yusuf İzzeddin Efendi ile diğer şehzadelere davetiye yazılması.
14. BOA, *İ.MBH. (İrade Mabeyn-i Hümayun)*, Gömlek No 16, Sıra No 26, H2 Ramazan 1332/ 25 Temmuz 1914. Osmanlı Milli Bayramı nedeniyle Adana, Aydın, Edirne, Erzurum, Beyrut, Halep, Suriye ve Yemen Vilayetlerinden çekilen tebrik telgraflarına dair.
15. BOA, *MF. MKT. (Maarif Nezareti Mektubî Kalemi)*, Gömlek No 1188, Sıra No 33, H18 Şaban 1331/ 23 Temmuz 1913. On Temmuz Milli Bayramı'nda resmi dairelerin tatil edilmeyip bu dairelerle diğer isteklilerin evlerinin kandillerle süsleneceği.
16. BOA, *MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları)*, Gömlek No 207, Sıra No 80, H16 Cemazeyelahir 1335 /9 Nisan 1917. Padişah tarafından Alman imparatoruna hediye edilen murassa kılıcın takdimine memur Şehzade Ziyaiddin Efendi'ye refakat eden Başmabeynci Tevfik Bey ile Süreyya ve Salih Paşalar'ın Almanya'da ikamet süreleri uzaması gerektiğinden ödeneklerinin artırılması.
17. BOA, *MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları)*, Gömlek No 209, Sıra No 63, H15 Zilhicce 1335 /2 Eylül 1917. Dersaadet'e gelecek olan Haşmetli Alman İmparatoru Hazretleri hakkında yapılacak merasim ve düzenlenen programın padişaha sunulması.
18. BOA, *MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları)*, Gömlek No 249, Sıra No 231, H17 Safer 1337/ 22 Kasım 1918. Culûs-ı Hümayun sebebiyle bazı suçluların af edilmesi zımında tanzim olunan kararname layihası ve bunun yürürlüğe konulmak üzere arzı.
19. BOA, *TS.MA.e. (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Belgeler)*, Gömlek No 1391, Sıra No 77, H12 Muharrem 1336/ 28 Ekim 1917. Alman İmparatoru Wilhelm'in İstanbul'u ziyareti münasebetiyle Darphane'de imal ettirilen iki adet altın mülakat madalyalarından bir tanesi ile gümüş ve bronzlardan birer tanesinin ve yüzük ve heykellerin Hazine-i Hümayun'da muhafaza edilmesi.
20. BOA, *ZB. (Zaptiye Nezareti Evrakı)*, Gömlek No 395, Sıra No 79, R8 Temmuz 1325/ 21 Temmuz 1909. On Temmuz milli bayramında sokak aralarında silah atılmasının önlenmesi ve o gece düzenlenecek şenlikler sebebiyle gereken güvenlik tedbirlerinin alınması.

ARAŞTIRMALAR- KİTAPLAR

1. 1. Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, ss. 1-612.
2. Ali Seydi Bey, *Teşrifat ve Teşkilatımız*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, ss. 1- 279.
3. Ayyıldız, Nigar, *II. Abdülhamid Dönemi Saray Merasimleri*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2008, ss. 1-389.
4. Beyhan, Mehmet Ali, *Saray Günlüğü (1802-1809)*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2007, ss. 1-396.
5. Covell, John, *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2017, ss. 1-188.
6. Engin, Vahdettin, *Cumhuriyet'in Aynası Osmanlı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010, ss. 1-308.
7. Eraslan, Cezmi ve Olgun, Kenan, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*, 3F Yayınları, İstanbul 2006, s. 1-167.
8. *İkinci Meşrutiyet Döneminde Basın ve Siyaset*, ed., Hakan Aydın, Palet Yayınları, Konya 2010, ss. 1- 284.
9. Karateke, Hakan T., *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, ss. 1-400.
10. Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi*, 3. Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul 2018, ss. 1-197.
11. Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 2018, ss. 1-584.
12. Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 10. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara 2018, ss. 1-694.
13. Osmanoğlu, Ayşe, *Babam Sultan Abdülhamid*, 14. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, ss. 1-320.
14. Öztürk, Necdet Öztürk, *14- 15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014, ss. 1-400.
15. Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 2014, ss. 1- 587.
16. Zürcher, Eric Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, ss. 1- 464.

MAKALELER

1. Alkan, Necmettin, “Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm’in 1898 Şark Seyahati”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 31, Sayı 31, İstanbul 2008, ss. 9 - 53.
2. Aslan, Halide, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, *İstem*, Yıl 7, Sayı 13, Konya 2009, ss. 199-231.
3. Başdin, Aziz, “İçtimai Gelenekler Açısından Selçuklularda Toy, Düğün Törenleri ve Gelenekleri (Sultan Alp Arslan Dönemi)”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Bilecik 2017, ss. 400-406.
4. Batmaz, Şakir, “1297 (1879/1880) Tarihli Bahriye Kanunnamesine Göre Osmanlı Devleti’nde Velâdet-i Hümayun Kutlamaları”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 15, Isparta 2007, ss. 23-34.
5. Batmaz, Şakir, “Osmanlı Devleti’nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama (1800-1919)”, *Bilimname Dergisi*, Cilt XII, Sayı I, Kayseri 2007, ss. 187- 199.
6. Berber, Oktay, “Türk Kültüründe Eğlence Ve Birlik Unsuru Olarak Düğünler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 10, Isparta 2009, ss. 1-11.
7. Birecikli, İhsan Burak, “Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet’in İlanı Üzerine Bir İnceleme”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Ankara 2008, ss. 211- 226.
8. Demirel, Fatmagül, “Osmanlı Padişahlarının Doğum Günü Kutlamalarına Bir Örnek”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 11, İstanbul, 2001, ss. 67-74.
9. Dingiş, Emine, “Osmanlı Sarayında Eski Bir Türk Geleneği: Yeni Yılda Hediyeleşme”, *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 8, Sonbahar 2009, ss. 1055-1073.
10. Ertuğ, Zeynep Tarım, “Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı Sarayı’nda Eğlence ve Meclis”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2007, ss. 1- 15.
11. Erünsal, İsmail E., “Kanuni Sultan Süleyman Dönemine Ait Bir İn’amat Defteri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1984, ss. 1-19.
12. Karacagil, Ö. Kürşad, “Alman İmparatoru İstanbul’da”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, Ankara 2013, ss. 111 - 133.
13. Karay, Refik Halid, “Eski ve Yeni Yılbaşı Geceleri” *Panorama*, Cilt 1, Sayı 9, Panorama, Ocak 1955, s.4-5.
14. Keba, Murathan, “Düğünlerde Yaşanan Olumsuzluklara Karşı Osmanlı Devleti’nin Almaya Çalıştığı Tedbirler”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Ankara 2017, ss. 517-523.
15. Köse, Fatih, “Osmanlılarda Nevruzîyye Geleneklerine Tarihsel Açından Bakış”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 16, Sayı 51, 2012, ss. 93-102.

16. Mustafayev, Beşir, “Adriyatik’ten Çin Seddine Uzanan Nevruz Geleneği”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Temmuz 2013, ss. 60-73.
17. Olgun, Said, “Padişahım Çok Yaşa! Sosyal ve Siyasî Yönleriyle II. Abdülhamid İçin Yapılan Doğum Günü Kutlamaları”, *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 11, Sayı 23, Ankara 2018, ss. 111- 137.
18. Öncü, Ali Servet, “Türk Kaynakları Işığında Son Avusturya Macaristan İmparatoru Karl’ın İstanbul Ziyareti”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, Ankara 2013, ss. 57 – 76.
19. Özcan, Abdülkadir, “Fatih’in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi”, *Tarih Dergisi*, Sayı 33, İstanbul 1982, ss. 7.56.
20. Savaş, Mevhibe, *İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terâkki ve Basın*, Gazi Ün. Fen-Ed. Fakültesi Yayınları, Ankara 1998, ss. 1-24.
21. Şengül, Abdullah, “Türk Kültüründe Nevruz ve Anadolu’da Nevruz Kutlamaları”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 26, Ankara 2008, ss. 61-73.
22. Telci, Cahit, “Osmanlı Yönetiminin Yeni Yıl Kutlamalarından: İstanbul Tekkelerine Muharremiye Dağıtımı”, *Sufi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, Mevlana Düşüncesi Araştırma Derneği Yayınları, Yaz/Summer 2012, ss. 1-29.
23. Tepekaya, Muzaffer, “Nevruz ve Osmanlı’da Yaşatıldığına Dair”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı IV, İzmir 2000, ss. 209-218.
24. Uzun, Hakan, “Türk Yurdu’nda 1913 Yılı İstiklal-i Osmani Kutlamaları”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Ankara 2009, ss. 128-141.
25. Vural, Hamza Semih, “Sultan II. Abdülhamid’in Cülusu”, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Temmuz 2019, ss. 124-133.
26. Yamak, Sanem, “Meşrutiyetin Bayramı: “10 Temmuz İyd-i Millisi””, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 38, İstanbul 2008, ss. 323-342.
27. Yazıcıoğlu, Belkıs Ulusoy, “Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği Ve Türk Basınının İlkleri”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, Kırgızistan 2005, ss. 253-267.

TEZLER

1. Baykal, Ebru, *Osmanlılarda Törenler*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008, ss. 1-185.
2. Bekmezci, Şerife Çıtır, *Mehmet Asım'ın Vakit Gazetesi'ndeki Milli Mücadele Dönemi Yazıları (1919-1921)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004, ss. 1-135.
3. Çetinkaya, Saliha, *Peyâm-ı Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, ss. 1-202.
4. Çıkrıkçı, Şafak, *Kurun Gazetesi (1934-1938)*, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, ss. 1-131.
5. Dalmiş, Emin, *II. Meşrutiyet Döneminde Tanin Gazetesi (1908 – 1909)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2015, ss. 1-253.
6. Dereli, İskender, *II. Meşrutiyet Yıldönümlerinin Millî Bayram Olarak Kutlanması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2012, ss.1-190.
7. Ferhatoğlu, Filiz, *Sabah Gazetesinin (1876-1877) İnceleme Açıklamalı İndeks Ve Seçilen Metinlerin Latin Harflerine Aktarımı*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, ss. 1-1247.
8. Kandil, İsmail, *Türk Basınında Osmanlı Bağımsızlık Günü Kutlamaları*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, ss.1-121
9. Üstün, Koray, *İkdam Gazetesinde Yazınsal Hareketlilik (1894-1913)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2017, ss. 1-419.
10. Yayman, İsmail Göktuğ, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi (2501-3000. Sayılar) İnceleme Ve Seçilmiş Metinler*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2019, ss. 1-401.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. <http://www.turkish-cuisine.org/print.php?id=21&link=http://www.turkish-cuisine.org/food-and-social-life-2/ceremonial-and-celebratory-meals-21.html> (Erişim 07.11.2020)
2. <https://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/osmanlida-culus-sirasinda-ve-sonrasinda-yapilan-merasimler> (Erişim 17.02.2020)
3. <http://www.siirparki.com/abdulhak14.html> (Erişim 01.12.2020)
4. <https://islamansiklopedisi.org.tr/simsirlik> (Erişim 19.09.2021)

BİLDİRİ

1. Hayta, Necdet, "Tasvîr-i Efkâr Gazetesi ve Yenileşme Hareketlerindeki Rolü", *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı (19-21 Ekim 2016)*, Edt. Merve Uğur, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2018, I, s. 623-636.

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

1. Akçıl, Nesrin Çiçek, "Sarây-ı Cedîd", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2009, XXXVI, 126-128.
2. Bilgicioğlu, Banu, "Sarây-ı Atîk-ı Âmire", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2009, XXXVI, 122-125.
3. Bilgin, Arif, "Matbah-ı Âmire", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2003, XXVIII, 115-119.
4. Bozkurt, Nebi, "Bayram", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1992, V, 261- 263.
5. Canatar, Mehmet, "Kavas", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2002, XXV, 66-68.
6. Fodor, Pâl, "Telhis", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 402-404.
7. Halaçoğlu, Yusuf, "Dellal", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1994, IX, 145-146.
8. Hanioglu, M. Şükrü, "Meşrutiyet", *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2004, XXIX, 388- 393.
9. Huyugüzel, Ömer Faruk, "Tanin", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2010, XXXIX, 565-567.
10. İpşirli, Mehmet, "Babıali", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, IV, 378- 386.
11. İpşirli, Mehmet, "Elçi", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, XI, 3- 15.
12. İpşirli, Mehmet, "Eman - Osmanlı Dönemi", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, XI, 77-79.
13. İpşirli, Mehmet, "Müsâhib", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, XXXI, 230-231.
14. Karaca, Filiz, "În'âm", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, XXII, 259-260.
15. Karaman, Alim, "Peyam", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2007, XXXIV, 256-257.
16. Koca, Salim, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, III, 79- 89.
17. Nutku, Özdemir, "Bayram", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1992, V, 263- 265.
18. Nutku, Özdemir, "Düğün", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1994, X, 16- 18.
19. Nutku, Özdemir, "Nahil", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2006, XXXII, 299- 300.

20. Önal, Ahmet, “Payitaht İstanbul’da Osmanlı Merasimleri” *Antikçağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM Yayınları, İstanbul 2015, III, 404- 449.
21. Özcan, Abdülkadir, “Cülus”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1993, VIII, 108- 114.
22. Özcan, Abdülkadir, “İstabl-ı Âmire”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1999, XIX, 203-206.
23. Özcan, Abdülkadir, Târîh-i Osmânî Encümeni, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 83-86.
24. Özcan, Azmi, “Otuzbir Mart Vak‘ası”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2007, XXXIV, 9-11.
25. Sahillioğlu, Halil, “Ceyb-i Hümayun”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, VII, 265- 467.
26. Sunar, Mehmet Mert, “Ulûfe”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2012, XLII, 124-126.
27. Şeker, Mehmet, “Mevlid”, *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2004, XXIX, 479- 480.
28. Tanman, M. Baha, “Mahfil”, *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2003, XXVII, 331-333.
29. Tekin, Mehmet, “Tercüman-ı Hakikat”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 497-498.
30. Uzun, Mustafa İsmet, “Kadir Gecesi”, *DİA*, TDV Yayınları, XXIV, İstanbul 2001, 125-127.
31. Yazıcı, Nesimi, “İkdam”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2000, XXII, 24-25.
32. Yazıcı, Nesimi, “Tasvir-i Efkâr”, *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 2011, XL, 138-140.

GAZETELER

1. “10 Temmuz Şenlikleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 10886, İstanbul 24 Temmuz 1911, s. 3.
2. “10 Temmuz”, *Tanin Gazetesi*, 1. Sene, Numara 320, İstanbul 23 Temmuz 1909, s. 4.
3. “10 Temmuz”, *Tanin Gazetesi*, 2. Sene, Numara 681, İstanbul 25 Temmuz 1910, s. 2.
4. “10 Temmuz”, *Tanin Gazetesi*, 3. Sene, Numara 1040, İstanbul 25 Temmuz 1911, s. 3.
5. “10 Temmuz”, *Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 1. Sene, Numara 55, İstanbul 24 Temmuz 1909, s. 3.
6. “Almanya İmparatoru Hazretleri”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10027, İstanbul 15 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.
7. “Arz-ı Tebrikat”, *İkdam Gazetesi*, Numara 6621, İstanbul 24 Temmuz 1915, s. 2.

8. “Arz-ı Tebrikat”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, İstanbul 28 Nisan 1912, Numara 8120, s. 1.
9. “Avusturya İmparator ve İmparatoriçesi Bugün Şehrimize Geliyorlar”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 210, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1,
10. “Ayestefanosda”, *Tanin Gazetesi*, 4. Sene, Numara 1314, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2.
11. “Birinci Kolordu Tayyaresi”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, 1. Sene, Numara 11160, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2;
12. “Bugünkü İstikbal Merasimi”, *İkdam Gazetesi*, 25.Sene, Numara 7642, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1- 2,
13. “Büyük Bir Devr-i Seniyye: İstanbul’un Zabtı”, *Tanin Gazetesi*, Numara 1915, İstanbul 21 Haziran 1914, s. 1- 4.
14. “Cülus Sabahı”, *İkdam Gazetesi*, 16. Sene, Numara 5359, İstanbul 28 Nisan 1909, s. 1.
15. “Cülus-u Hümayun Tebrikatı”, *İkdam Gazetesi*, İstanbul 17. Sene, Numara 46, 28 Nisan 1910, s. 2.
16. “Cülus-u Hümayun Tebrikatı”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 189, İstanbul 28 Nisan 1918, s. 1;
17. “Donanma Cemiyeti İhtifalı”, *Sabah Gazetesi*, 28. Sene, Numara 10304, İstanbul 25 Temmuz 1918, s. 1- 2.
18. 18.“Dünkü İyd-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 21. Sene, Numara 7400, İstanbul 28 Nisan 1910, s. 1.
19. “Dünkü 10 Temmuz İyd-i Millisinin Şehrimizdeki Tezahüratı”, *İkdam Gazetesi*, Numara 1797, İstanbul 24 Temmuz 1916, s. 1.
20. “Dünkü İhtifal”, *İkdam Gazetesi*, Numara 6579, İstanbul 13 Haziran 1915, s. 1.
21. “Dünkü İhtifal”, *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 9449, İstanbul 17 Kanun-i Evvel 1915, s. 2.
22. “Dünkü İhtifal”, *Sabah Gazetesi*, 26. Sene Numara 9744, İstanbul 18 Kanun- i evvel 1916, s. 3
23. “Dünkü İhtifal-i Güzin”, *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 8886, İstanbul 13 Haziran 1914, s. 1.
24. “Dünkü İhtifal-i Milli Merasimi”, *İkdam Gazetesi*, Numara 1797, İstanbul 17 Haziran 1916, s. 1;
25. “Dünkü İhtifal-i Milli”, *İkdam Gazetesi*, Numara 6781, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1915, s. 1.
26. “Dünkü İhtifal-i Milli”, *Peyam Gazetesi*, Numara 1591, İstanbul 13 Haziran 1914, s. 1.

27. “Düñkü İhtifal-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 9247, İstanbul 12 Haziran 1915, s. 1.
28. “Düñkü İhtifal-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 27. Sene, Numara 9551, İstanbul 17 Haziran 1916, s. 1.
29. “Düñkü İhtifal-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, Numara 9551, 17 Haziran 1916, s. 2.
30. “Düñkü İhtifal-i Milli”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 11916, İstanbul 13 Haziran 1914, s. 1.
31. 31. “Düñkü İyd-i Mübeccel”, *Sabah Gazetesi*, 22. Sene, Numara 7759, İstanbul 28 Nisan 1911, s. 1.
32. “Edirne’de İhtifal”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12276, İstanbul 12 Haziran 1915, s. 2.
33. “Feth-i Mabeyn-i Konstantiniyye İhtifali”, *Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, 7. Sene Numara 1776, İstanbul 17 Haziran 1916, s.1.
34. “Geçit Başlıyor”, *Tanin Gazetesi*, 4. Sene, Numara 1314, İstanbul 28 Nisan 1912, s.1,
35. 35. “Geçit Resmi”, *Sabah Gazetesi*, 25. Sene, Numara 8927, İstanbul 25 Temmuz 1914, s. 3.
36. “Haşmetli Almanya İmparatoru II. Wilhelm Hazretlerinin Şehrimize Muvasalatları”, *İkdam Gazetesi*, 24. Sene, Numara 7426, İstanbul 16 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1
37. “Haşmetli Avusturya İmparatoru I. Karl ve Eşinin Payitahtımıza Muvasalatı”, *İkdam Gazetesi*, 25. Sene, Numara 7643, İstanbul 20 Mayıs 1918, s. 2.
38. “Haşmetli İmparator İkinci Wilhelm Hazretlerinin Şehrimizi Ziyaretleri”, *İkdam Gazetesi*, 24. Sene, Numara 7426, İstanbul 15 Teşrin- i Evvel 1917, s. 1.
39. “Hürriyet-i Ebediye Tepesi’nde”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8120, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2.
40. “İyd-i Milli İhtifali”, *İkdam Gazetesi*, Numara 7706, İstanbul 25 Temmuz 1918, s. 2.
41. “İyd-i Milli Merasimi” *Tanin Gazetesi*, 1. Sene, Numara 321, İstanbul 25 Temmuz 1909, s. 3.
42. “İyd-i Milli Merasimi”, *Sabah Gazetesi*, 20. Sene, Numara 7123, İstanbul, 25 Temmuz 1909, s. 1.
43. “İyd-i Milli şenlikleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 10528, İstanbul 24 Temmuz 1910, s. 1.
44. “İyd-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 22. Sene, Numara 7846, İstanbul 12 Temmuz 1911, s. 3.
45. “İyd-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 27. Sene Numara 9588, 24 Temmuz 1916, s. 1.

46. “İyd-i Milli”, *Sabah Gazetesi*, 27. Sene, Numara 9947, İstanbul 24 Temmuz 1917, s. 3.
47. “İyd-i Milli-i Osmaniyan”, *Sabah Gazetesi*, Numara 7487, 25 Temmuz 1910, s. 1.
48. “İhtifal-i Milli”, *İkdam Gazetesi*, Numara 7143, İstanbul 18 Kanun-i Evvel 1916, s. 2.
49. “İmparator Hazretlerinin Avdetleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13165, İstanbul 18 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.
50. “İmparator Hazretlerinin Dünkü Ziyareti”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10029, İstanbul 17 Teşrin-i evvel 1917, s. 2.
51. “İmparator Hazretlerinin Ziyaretleri”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, İstanbul 18 Teşrin-i evvel 1917, s. 1.
52. “İmparator ve İmparatoriçe Zita Hazretleri Bugün İstanbul’a Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10240, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1,
53. “İmparator ve İmparatoriçenin Şehrimizi Ziyaret ve Avdetleri”, *İkdam Gazetesi*, 25. Sene, Numara 7645, İstanbul 22 Mayıs 1918, s. 1.
54. “Kayser Hazretlerinin Vürudu”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13162, İstanbul 15 Teşrin-i Evvel 1917, s. 1.
55. “Kayser İstanbul’u Terk Ederken”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene Numara 10031, İstanbul 18 teşrini evvel 1917, s.2.
56. “Muazzez Misafirlerimizin İkinci Günü”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 212, İstanbul 21 Mayıs 1918, s. 1.
57. “Muhterem Misafirimiz Geldi” *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10028, İstanbul 16 Teşrin-i evvel 1917, s. 1.
58. “Muhterem Misafirlerimiz Dün Akşam Şehrimizden Müfakat Etiler”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10243, İstanbul 22 Mayıs 1918, s. 1.
59. “Muhterem Misafirlerimiz”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13370, İstanbul 21 Mayıs 1918, s. 1;
60. “Muhterem Misafirlerimizin Dünkü Ziyaretleri”, *Sabah Gazetesi*, 29. Sene, Numara 10246, İstanbul 21 Mayıs 1918, s. 1.
61. “Muhterem Misafirlerimizin İlk Günü”, *Vakit Gazetesi*, 1. Sene, Numara 211, İstanbul 20 Mayıs 1918, s. 1.
62. “Muhterem ve Şanlı Misafirlerimizin Şehrimize Muvasatı”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 13368, İstanbul 19 Mayıs 1918, s. 1.
63. “Mübeccel Bir Nümayiş”, *Peyam Gazetesi*, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1913, s. 3.
64. “Resmi Tebrik”, *Tanin Gazetesi*, 4. Sene, İstanbul 28 Nisan 1912, Numara 1314, s.1;

65. “Resmigeçide İbtidar”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8120, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 1.
66. “Saray-ı Hümayunda”, *İkdam Gazetesi*, 23. Sene, Numara 6900, İstanbul 28 Nisan 1916, s. 2;
67. “Tarih-i İstiklal-i Osmani”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8723, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1913, s. 1.
68. “Tebrikat”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12995, İstanbul 27 Nisan 1917, s. 1.
69. “Teyyarelerin Suudu”, *Sabah Gazetesi*, 23. Sene, Numara 8120, İstanbul 28 Nisan 1912, s. 2.
70. Vilayetlerde İstiklal Şenlikleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12466, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1915, s. 1.

EK 1. İstanbul'un fethini anlatan yazı

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

تاریخ تأسیس: ۱۳۲۶ - ۱۳۲۵ **انتشیر سنه: نومبر ۱۹۸۵**

Kaynak: “Feth-i Mabeyn-i Konstantiniyye İhtifali”, *Tasvir-i Efkar Gazetesi*, 7. Sene Numara 1776, İstanbul 17 Haziran 1916, s.1.

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

اقتصاد

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

اقتصاد

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

اقتصاد

تاریخچه: ۱۳۳۶ سال ۲۱ مارس ۱۹۱۸
شماره: ۷۶۴
نسخه: ۴۰

EK 7. Vilayetlerde İstiklal-i Osmani kutlamaları

ولایتده استقلال ششکری

اداره ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — یوکون استقلال کوئی نیجیل ایچون تورک اوجانک تشیی ایله وجوده کان تظاهرات یلک بارلاق اولمشدر . بالجه مکتبلرک اشتراکله بیکارجه کیشیدن ترک ایلدن آلائی سلطان سام جامعده طویلندقدن سوکره تورک اوجانی غازی میخال تریمی زیارت ایدلش بعده حکومت قوناغه کیدلشد . والی بک ابراد ایتدیکی نطقده یوکی تظاهرات ایله عنده ملهسی درجه ارباطانی کوسرتن ملنلرک دائما ایلری کیده جاکلری آکلاش وشدته آلفیدلشد . قوماندان زیارت ایدلکدن سوکره اوچ شرفهلی جامعده خواجه عبدالرحمن ایتدینک ساده تورکه ایله اوقودینی دعای آکلانورق دیکلین تورک یادوولری یوک کوئی یاراتان ملتک سعادت ایل اولو خاقانک صحتی ایچون اک صمیمی تیاتر بولورق داغللشدور .

* اسکیشور ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — استقلال اغانی مطلعان صورتده اجرا اولمشدر . دارالمعلمین هب یکچیری قیافتنده اولدنلری حالده اعدادی توران ایزجیلری تباطله قریبکیلر سواریلری جمیات مختلفه ارکاتندن مرکب برجیت ایله دارالمعلمین حرکتله حکومت اتحاد قونی ایدیه کیدلور مرادم یایلدی . نطقل خطاهل ابراد ایدلی . حرمانق میداتنده جرید اونیایورق اسکی ملی عتتم احیا ایدلی . ایدالزوال اعدادی صالونده طلیه لک مساحیرلری وایخاصه سلطان عثمان قولنای پیهمی یلک رلاقدی . اعدادی توران چوقچلرک شریقلری حسیات ملیه واستقلال یلک کوژل آکلادی . کیجه پدی بیک کی فزار آلائی یایدی . ایلک استقلال خطله سئک اوقودینی بوالیک قلب وطنده کی تظاهرات واستقلال شرفه بیلاد دونغا یلک بارلاقدی . یوکون ایلک خطله نامیه یکی بر غتیه جیغمه باتلادی .

* آغره ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — یوکون استقلال ملی سئیه دوریه سنی نیجیل . مکتب موجوده طلیه سی وجموم اهالی مملکت حکومت قونانی پیشکاهنده طرلانیق والی وکیلی یلک ایتدی جاننده ابراد ایدیلن اغانی وایچون ولایت اعضاسندن خواجه فاضل مفید ایتدی طرفین قرائت اولنان دعای متعاب یلک صمیمی تظاهراتده بولمشدر .

* معموره البیز ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — استقلال عثمانی یوم مجبلی مناسبتیه عظیم احداثل یایلدی . یومناسبتیه وطن پیهمی اونیانورق اونیبریک غریبه بالغ الان حاصلاتی حال اخره ویرلدی .

* برسه ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — یوکون استقلال عثمانی صراسی امانه فائق بر صورتده اجرا ایدلشدور . منتخب وکریده هیأت و مکتب عمومی طلیه سی مالی اولان غازی بیکارجه کیشیدن یلک حاروصی تظاهراتده بولمشدر . بوندن سوکره دائره عسکریه حکوم بیلده اوکده وچای سلطان محمد تره سنده تظاهراتده بولورق نطقل ابراد ایدلش وجامع کیرده مولود قرائت بولمشدر .

* اینه کول ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — یوکون استقلال البیز مناسبتیه ووطنپروانه نایشلر یایلدلشدور .

* حلب ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — استقلال عثمانیه مصادف اولان یوکون عموم مکتب طرفندن فوق العاده براحتال ترتیب ایدلش و یوسیله ایله هیل بیکارجه خلق برارنده اولدینی حالده دائره حکومت قتله و اتحاد و ترقی نایولری زیارت ایدلک تظاهراتده بولمش ووطنپروانه نطقل تعاملی فتهوق اردونک مظرفینه وبادشاهیز عمر عاقبتیه دعا ایدلشدور .

* سینوب ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — استقلال عثمانی عیلمی منجه مصادف یوکون کیجه میلی کورلماش یلک بارلاق تظاهرات ملیه اجرا قیاندش کوبوزوکیجه تریم ایدیلن آلایلره بتون استاف واهالی اشتراک ایتلشدور . حکومت قونانی اتحاد و ترقی بلوق بیکارجه ابراد ایدیلن نطقل اوقونان دعا لره و طلیه سنی حقیه ایفا ایتکده بولان شانلی اردو و دونما مکتب نادم ملقرنی الطاف سحایه دن تضرع ایدلشدور .

* طریزون ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — استقلال عثمانی سنه دوریه یلک بارلاق وشدته ملی بر صورتده تسعید ایدلشدور .

* کوناویه ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — سلطنت عثمانیه یلک یوم ستلالی تسعید ایدیلن احتفال اعدادی ودارالمعلمین ایزجیلرک بتون مکتب طلیه لری وخلق اشتراکله هر در سناستیک فرتنده ایدلشدور . حکومت اوکده ملی مارشل و نطقل سولندکدن سوکره بیکارجه ایدیلن قونلشتمت بیاسنه کیدلورک بته نطقل ابراد خالق مدد سورکان آلفیدلر آره سنده نلویک رم کشادی اجرا ایدلشدور .

* ملاطیه ، ۱۷ کانون اول [م . آ] — استقلال عثمانی شرف یاف اولسی وسیله بیلک یوکون شهر دونادلورق ملت و حکومت آره سنده تبریکات متبله اجرا ایدلشدور . اوندک کال عن قارله باشاق عنیمله حدودلری قانرله چیرمکده اولدینلر آنا وطنک آ استغلا لده کی زنده کیسی کوند هرکس نفسده نیل ایتدی .

آنا قارطر محارباتی حقنده

برلین ، ۳۱ کانون اول [م . آ] — آنا قارطر و آری برونی محارباخیره سنی وائی المعین مشاهدده ایدن ذوات محاربات مذکورده یی بروجه آتی تصویر ایلدورلر : انکلیزلر سوک د اولتی اوزره برأ و غرأ کونزجه دوام ایدن شدتی طوب آتنددن سوکره عثمانیه خط مدافعه سنی یارلق سته دیلر . فقط بوتیت عساکر عثمانیه یلک شجاعت بیادکارانه سی قارشینده عتم ایدلشدور . بولک اوزرینه انکلیز ۱۹ - ۲۰ کانون اول کیجه سی سیدن بالاستفاده فراده بولمشدر . عثمانیلر سباحلین ساعت اوچده ایلرک فراری حس ایدلکاردن درحال انکلیزلرک تخلیه ایلدیکي مواضع هجوم ایلشدر . انکلیزلرک هزتی یلک عظیم لدینی آشکار بولشورایدی . سوک درجه ده مسرفانه یالاش ضابطان زمینلکاردنه بوکاغلدری ، ویکس شیشه لری برتری ، ریل ، قاقاقو و طیلری ، معدن سولری و لیون خلاصه لری شیشه لری ؛ دولو و سروه لری یایشورایدی . بوشایاقه الکتریک موتورلری لاستیک تکرلکلی سینه آراهلری ، تلیر تلغراف استاسیوی ، مهمات بولمشدر . انکلیز شان مزاستانلرک کیلومترلرجه اوزون اولدینغه نلرأ وبردکاری ضابطانک یلک نظم اولدینی آکلایشیلور ایدی آوی سیرلری آره سنده بروق انکلیز جمدی یایشورایمی شمدی اینه انکلیزلرک سز برلک رأس جنوبینده ان مواضع لریک موقی فنا اولسندن و هواریک عدم مساعدت سندن سوک درجه ده شکلات چکورلر . حتی آتش یارق مکررات ایلک کیدلری تخیق ایدیلورلر .

یونانستانک بر وولستوسی ده

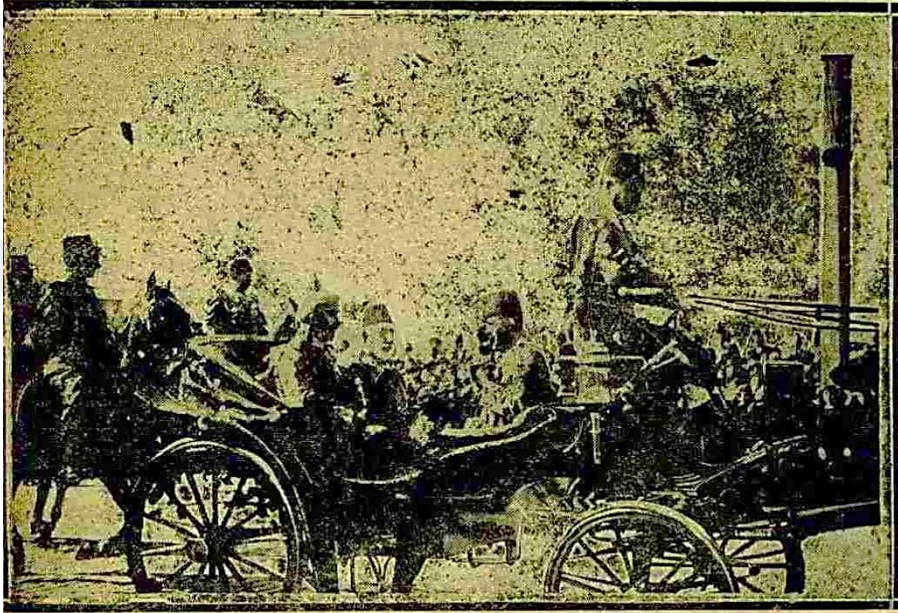
برلین ، ۳۰ کانون اول [ق] — یونان حکومتی ائتلاف عساکری طرفندلرک حوارنده تحکیمات اجرا ایدلشی ایکینچی دفعه اولتی اوزره پروتستو ایدلشدور .

Kaynak: “Vilayetlerde İstiklal Şenlikleri”, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi*, Numara 12466, İstanbul 31 Kanun-i Evvel 1915, s. 1.

118

ایمپراطور حضرتلرینک دونکی زیارتلری

استانبول جهتنده وېك اوغلنده زیارتلر - ولی عهد حضرتلری نزدنده -
ایمپراطور حضرتلرینه مشیرلک توجیهی - سفارتخانه ده رسم قبول

محترم مسافر من قیصر حضرتلری ، ذات شاهانه وېاش قوماندان وکیلی انور پاشانک
راکب اولدقلری آراهه کوپری اوزرندن کچرکن

دوستلق یوردنده

ایمپراطور حضرتلری برمدت بوراده قالدقدن
صوکره تکرار اوتوموبیله بینه رک سلطان محمد
تریه سی قارشیدنده انشا ایدیلرک اولان دوستلق
یوردی بناسنک موقعی زیارت ایلرلر . بومناسیتله
مدخل چیچکلر ، بایرقلر و خالبلرله کوزل برصورتده
نزیبن ایدیلشدی .

ایمپراطور حضرتلری شهر امینی وکیلی سزائی پک
ایله دوستلق یوردی ارکاندن بعض ذوات طرفلرندن
استقبال ایدیلش و انشائی برچار پک قدر تدبیر
ایلدی . دو قنور پک انشآت حقته معلومات و برمش ،
قیصر انتخاب ایدیلن محلی پک ای بولشدی ، محترم
مسافر من سزائی بک و سائر ذوانه التفات ایدیلرک تکرار
اوتوموبیله بینه یتمش و اوقاف موزه سینه عزیمت ایلشدی .

اوقاف موزه سیله فاتح جامعنده

قیصر حضرتلری اوقاف موزه سنده استانبول

محترم مسافر من حشمتلو ایکشنچر و پلهم حضرتلری
دون استانبوله برچوق زیارتلر اجرا ایتمش و شهر مرک
شایان تماشا محلرینی کزمشلر . ایمپراطور حضرتلری
هر طرفه کمال حرمت و محافضتله سلاملاشمش .

سلطان احمد میدانده

ایمپراطور دون صبح ساعت سکر بچقده
مهماندارلری اسعد پاشا ایله برلکده بر اوتوموبیله
بینه رک مراحم دائره سندن حرکت ایلدیر . محترم
ارکانی و دیگر مهماندارلری ده اوتوموبیلرله ایمپراطور
حضرتلرینی تعقیب ایدیورلردی . محترم مسافر من
ییلدیز جاده سی ، بشکطاش ، غلطه ، کوپری ،
صرکه چی ، علمدار پاشا جاده سی مارقبیله طوغریجه
سلطان احمد میدانده کلدیر . بوراده کچ زیارتلرینک
خاطره سی اوباق اوزره انشا ایدیلن چشمه یی کزمشلر
و چشمه نیک اطرافنده وجوده کتیریلن یازق حقته
تقدیر ایدیلر بولمشلر .

قیصر ایکنجی (ویلہم) حضر تارینک شہر ییزی زیارت و تماشاسی

ایبراطور حضرت بزرگ ذات شاهانہ ہادیہ سی ۔ قیصر (وہاب) حضرت بزرگ شیخ الاسلام موسیٰ کاظم افندی حضرت تریلہ ملاقات ۔ استانبولی زیارتدن
میتولہ عظوظیت ایبراطودی ۔ شہر عزمک شایان تماشا عماری اطرافدہ برصباح جولانی ۔ ولی عہد حضرت تریلہ اعادہ زیارت ۔ وکلا شرفہ اوکلا ضیاتی ۔

ایمپراطور حضرت نرینه شیرک دبه سی توجیهی - مملکت قایقاریه بر سیران - طوبیو سرانیده - آلمانیا سفارتخانه سنده

رسم قبول - مراسم دائرہ مسندہ ضیافت امپراطوری

[illegible]

مشیرک دتہ سی توجہی

[illegible]

سلطنت قایمقریہ بروکرتی

صخره‌ای است از چینه به همداوردی
برای اوایل و برای کارها در دسترس
و در کوه‌های نارستان رخنه‌ها، جود دارد
از این باور و او را در کوه‌های غنی
چندین ساله به همداوردی
و در کوه‌های نارستان رخنه‌ها، جود دارد
از این باور و او را در کوه‌های غنی
چندین ساله به همداوردی

آلمانیا سفارتخانه مننده

مشار به حضرت علی سفارتخانه به انشای واصل کرده
T مان سفیری قوت (برنسدرووف) اباه سفارت

اولی کون ذوال ساعت اون بریقلده اوچون دلقه اولدق قنار مخصوص ایله شهر یزمه واصلت ایله بن
عبر اطور (ویلهلم) حضر قنری ایله ذات حضرت پادشاهی ساقطت آرایه سنده

آلمانيا امپراطورى ايكنجى (وياھلم) حىضرتلىرىك
شهرىزى زيارتى اعلياماتىدن :

سرکه جی استاسیوننده ایکی حکمدارک تلاقیمی

طانيا ايجراطوري ايکسجی (ویلہام) حضور قلندر بیک شہر عزی زینتی طباعین :

کو پریدہ کی طاق ظفر آلتند چکیاں کن

حضرت زاری ادره فایسی طریقہ سوو خارجہ چہلہ سال
یاور ادرہ دخی برعدت بترہ ایندکن صکره طوب
یہ عود ابدہک آفرای دیوان یول باب حال
کوپری و غلبہ طریقہ چاہی جادہ کبرین ہارور
حریت ابدہک پستہ عزت و اورادہ آبدہ حریت ابدہ
مخود شوکت ایشام مقولہ مہریش و دیگر شہاد
ہارور و زان اشدہ

دلاور قصر نده ضیافت امیر اطوری
 بدنه امیر اطور و حضراتی که حیات به تهنه
 تان طاشی طریق به عهد سلطنت و جیدالین
 فندی حضرت به اعاده زیارت او زوره
 اطوری حضرت به عهد سلطنت و جیدالین
 حضرت به عهد سلطنت و جیدالین

پاشا بو بور مغار و اورادہ کی ذواتہ مغار طبرخی بیان
درود .

لك ترمه منده

اولاف اسلامیه موزسین کرده کدن مسوکره
ایراوانو حضرتین طوهرجه تیره فاعه عزیز
و مسلم مثالی پادشاهانک مراد مبارکی حرمت
و فی ایله زیارت ایضدرور. ایبرایوانو حضرتین
نکی سیرالوتک الله مهم جیتی پوزارت تقابل
کده ایلی. شامک تیرستی شلوروان سکون
تدوانه اینجندو کله یی یوروک و غفره حکمدار
واج بودی یکدیگره ملایق اولنده ایلی. اولاف
مسنده برمت و تقص و عکر دن سکوا ایبرایوانو

ضمیمہ بر ملاقات

[illegible]

ویرگانه حضرت تهرانی علی قزاقیک اندیشه «فرمانی قزاقان»
وایرطور حضرت لرنیک همداقزاقیک تعین ایدین بفراد سفیر
سانی جواد یکده «خاندانروس» لسانی توجیه اوزقند.
بده سات ملوز یق زاده لرنده سرائی هارون مرسام دائر
فاخرسته عودت بیورمده وقاتل حضرت پادشاه و قری عهد،
شیرازکان و ولای فغان ملوزلرنن چنک طاشده دلی تمسح
ایندیلور.

امپراطور حضور ترینت ممنونیتی

ایراملو حضرتزری، ذات حضرت پادشاهی ایل ونوع
 کان ملاطاری اشانسنه امتیازلو بو سوک سیاحتی طرفدم
 معاضد اولمیزی اولمالن قولای قوک العاده اطهار تنوین
 وخطوبت اولمیز وکر شک، کر وبل دولک وکرکه
 مایورین مارکن ملرنه کرکوخاری اارسمیتین وخالصت
 ای استقبال صرامتک اشانسنه کر مهانوارین ایلخالصه
 بیان تفکرات ایلجودر. ایراملو حضرتزری تنوینوالنسی
 زرد شاهاده ایلخالصه بوج خطوبت ایلجودر. طرف اشرف
 حضرت پادشاهده قمر ایلکی (وایلمز) حضرتزری سیاحتی
 راکانه ویر خضنه دل ایلجودر.

به اولی اتفاقاً سیاحت سله شائنده ایپراطور حضرتلی
طرفین ذات شاهانه برای ایپراطوری جینی غایب
میرالانتین غایت مصنع و پروتکتلهده پروازها پرویشدر
مذکور و از اوزونده ایپراطور حضرتلرک وسی
بولغون و ذات شاهانه جمعیه ایپراطوری به قاری نول العاده
مطلوب اولمدر.

دون صباح

[illegible]

قیصر ویلہم

تأبوا ليل، بكون، آره لژده، بونک متظلم

[illegible][illegible]

RESİMLER

Resim 1. Karagöz gazetesinin İyd-i Millî için hazırladığı ilk sayfası

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0yd-i_Mill%C3%AE

Resim 2. 1911 yılındaki İyd-i Millî kutlamaları esnasında süvari alayının Edirne'ye girişinden bir görünüm

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0yd-i_Mill%C3%AE

Resim 3. İstanbul ziyareti sırasında Alman İmparatoru II. Wilhelm ve V. Mehmed

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-v>

Resim 4. Avusturya-Macaristan İmparatoru I. Karl ve Sultan V. Mehmed saltanat arabasında

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-v>

Resim 5. Sultan V. Mehmed'in Alman imparatoru II. Wilhelm'i İstanbul'da karşılaması

Kaynak: [V. Mehmed - Vikipedi \(wikipedia.org\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/V._Mehmed)

Resim 6. V. Mehmed'in Almanya imparatoru kayser II. Wilhelm'le

Kaynak: V. Mehmed - Vikipedi (wikipedia.org)

Resim 7. V. Mehmed Reşad'ın cülus yıldönümü kartpostalı

"Sultan Mehmed Han-ı Hamis Hazretlerinin yadigâr-ı cülus-ı hümayunları". 27 Nisan 1909. Mehmed Reşad'ın cülusu için hatıra kartpostalları bastırılmıştı.

Kaynak: Hakan T. Karateke, *Padişahım Çok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s. 59.

Resim 8. Clus yıldönümü için Sa'di Bey köşkünde asılan kandiller

Clus-ı hümayûn günü münasebetiyle Bostancı'da Sa'di Bey köşkünde asılan kandiller, 1895. Bayramlarda evini kandillerle ssleyebilmek herkese verilen bir ayrıcalık değildi.

Kaynak: Hakan T. Karateke, *Padişahım ok Yaşa! Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s. 57.

Resim 9. Abide-i Hürriyet

Kaynak: https://www.arkeologlardenregist.org/assest/images/TT_291.pdf

Resim 10. II. Wilhelm'in Gelibolu Ziyareti

Kaynak: Ö. Kürşad Karacagil, “Alman İmparatoru İstanbul’da”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, Ankara 2013, s. 131.